

A photograph of a business meeting. A person in a blue suit is using a calculator on a desk. The desk is covered with various financial documents, including line graphs, pie charts, and tables of data. A laptop is visible in the background. The scene is set in a professional office environment.

А.І. Вергун

ВСТУП У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ВСТУП У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

КУРС ЛЕКЦІЙ

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2026

УДК 657:378.091.212(075.8)

В 31

Друкується за ухвалою вченої ради економічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 5 від 10 грудня 2025 року)

А.І. Вергун

В 31 Вступ у спеціальність : Курс лекцій. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т
ім. Ю. Федьковича, 2026. 134 с.

ISBN 978-617-8711-08-5

У пропонованому виданні викладено теоретичні та практичні засади становлення майбутнього фахівця з обліку і оподаткування. Зміст курсу структуровано за двома ключовими модулями, що забезпечує комплексний підхід до підготовки першокурсників. Модуль 1 присвячений формуванню професійної ідентичності. Розглянуто питання філософії успіху, тайм-менеджменту, командної роботи та комунікацій. Особливу увагу приділено принципам академічної доброчесності та огляду освітньої траєкторії згідно з навчальним планом. Модуль 2 розкриває сутність професії крізь призму історії та її ролі в сучасній економіці. Висвітлено нормативно-правове забезпечення, впровадження інформаційних технологій та взаємозв'язок обліку з аналізом і аудитом.

Видання спрямоване на адаптацію студентів до умов навчання у закладі вищої освіти, розуміння етичних норм професії та стратегічне планування власної кар'єри. Розраховано на здобувачів вищої освіти спеціальності «Облік і оподаткування».

УДК 57:378.091.212(075.8)

ISBN 978-617-8711-08-5

© Чернівецький національний університет,
імені Юрія Федьковича, 2026

© Вергун А.І., 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МОДУЛЬ 1. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ	5
1. Філософія особистісного розвитку та професійного зростання	5
2. Тайм-менеджмент та ефективне планування часу	20
3. Комунікативні навички та робота в команді	31
4. Етика професійної діяльності	37
5. Навчальний план підготовки фахівців з обліку і оподаткування	52
МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА СУМІЖНИХ ДИСЦИПЛІН	65
6. Історичний аспект спеціальності „Облік і оподаткування”	65
7. Роль та значення обліку і оподаткування в економіці	79
8. Нормативно-правова база обліку та оподаткування	91
9. Інформаційні технології в обліку та оподаткуванні	108
10. Системний погляд на облік, оподаткування, аналіз та аудит	118
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	129

ВСТУП

Сучасна економіка України потребує фахівців нового покоління – мобільних, етичних та висококваліфікованих. Спеціальність «Облік і оподаткування» є фундаментальною складовою управлінської системи, оскільки саме бухгалтерська інформація лежить в основі прийняття стратегічних управлінських рішень.

Цей курс лекцій розроблено як логічний вступ до майбутньої професії. Його мета – допомогти першокурсникам адаптуватися до академічного середовища, усвідомити структуру обраної освітньої програми та закласти фундамент для формування м'яких навичок, є критично важливих для сучасного ринку праці.

Структура посібника побудована за двомодульною системою.

Перший модуль «Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця» зосереджений на внутрішній підготовці студента. Тут розглядаються питання філософії успіху, тайм-менеджменту та ефективної комунікації. Окремий акцент зроблено на академічній доброчесності – фундаментальному принципі навчання в університеті, що базується на чесності, відповідальності та повазі до інтелектуальної власності.

Другий модуль «Основи обліку, оподаткування та суміжних дисциплін» знайомить із сутністю фаху. Він висвітлює історичний шлях розвитку облікової думки, аналізує сучасну нормативно-правову базу та розкриває роль інформаційних технологій у роботі бухгалтера й аудитора.

Опрацювання матеріалу конспекту дозволить студентам: чітко розуміти зміст та послідовність вивчення дисциплін згідно з навчальним планом; ефективно планувати свій час та працювати в команді; орієнтуватися в інформаційному просторі професії; сформувати системний погляд на взаємозв'язок обліку, оподаткування, аналізу та аудиту.

Видання не лише містить теоретичний матеріал, а й спонукає до самостійного аналізу та критичного мислення.

Модуль 1.
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ТА
ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

1. Сутність особистісного розвитку: філософський аспект.
2. Співвідношення особистісного та професійного розвитку.
3. Свобода, відповідальність та вибір у контексті професійного становлення.
4. Сенс і мета професійної діяльності з філософської перспективи.
5. Стоїцизм як практична філософія особистісного зростання.

1.1. СУТНІСТЬ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ:
ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Що насправді означає фраза «Особистісний розвиток»? Це просто набір навичок чи щось значно масштабніше – створення самого себе?

У філософії людина – це не просто біологічний вид. Це проєкт, який триває все життя. Індивідом ми народжуємося, а от особистістю – стаємо.

Великі мислителі приділяли цьому питанню значну увагу. Так, для Сократа розвиток починається з фрази «пізнай самого себе». Він вважав, що всередині кожного з нас уже є істина, і завдання розвитку – «дістати» її на поверхню через діалог та критичне мислення. Особистість – це той, хто діє свідомо, а не просто пливе за течією.

Арістотель пов'язував розвиток із поняттям евдемонії (щастя як самореалізації). Для нього особистість – це результат постійної практики, результат шліфування свого характеру. Наприклад, ми стаємо справедливими, чинячи справедливо.

Головна ідея екзистенціалістів* полягає в тому, що людина не має

* Екзистенціалісти – представники філософського напрямку (екзистенціалізму), який зосереджується на унікальності людського буття, свободі вибору та особистій відповідальності за власну долю. Цей термін походить від латинського слова *existentia*, що означає «існування». Найвідоміші екзистенціалісти:

заздалегідь визначеної «сутності» (призначення, долі або природи). Вона спочатку з'являється у світі, існує, і лише потім, через власні рішення та вчинки, визначає, ким є.

Ключові ідеї екзистенціалістів:

1. «Існування передуює сутності». Ця теза Жана-Поля Сартра, означає, що ми приходимо у світ «порожніми», і лише нашими виборами ми малюємо свій портрет. На відміну від речей (які створюються кимось), людина створює свою сутність сама протягом усього життя. Особистісний розвиток тут – це мужність брати на себе відповідальність за те, ким ти є.

2. «Свобода та відповідальність». Оскільки немає вищої сили чи «долі», яка б вирішувала за нас, людина «абсолютно вільна». Але ця свобода є важким тягарем, адже ми несемо повну відповідальність за кожен свій вибір.

3. «Екзистенційний відчай та тривога». Усвідомлення власної свободи та кінечності життя (смертності) викликає тривогу. Однак для екзистенціалістів це не негативний стан, а момент істини, коли людина розуміє свою справжню природу.

4. «Пошук сенсу в абсурдному світі». Світ сам по собі не має сенсу. Екзистенціалісти (зокрема, Альбер Камю) вважали, що людина має мужність повстати проти абсурду і створити власний сенс.

5. «Автентичність». Це вимога бути вірним самому собі, не ховатися за соціальними ролями, масками чи чужими очікуваннями.

Отже, для екзистенціаліста *бути людиною – це не статичний стан, а постійна дія та вибір*. Ви – це те, що ви робите.

Якщо уявити особистість як будівлю, то цінності, цілі та принципи – це її фундамент, каркас та стіни.

1. Цінності – це наш внутрішній компас, те, що для нас справді важливо (свобода, любов, пізнання, безпека). Вони визначають напрям руху.

2. Цілі – це конкретні маяки. Якщо цінність – це «пізнання», то ціллю може бути «вивчення нової мови».

Серен К'єркегор: «Батько» екзистенціалізму (релігійний напрям).

Фрідріх Ніцше: проголосив ідею самопоходання та переоцінки цінностей.

Жан-Поль Сартр: найяскравіший представник атеїстичного екзистенціалізму.

Альбер Камю: автор концепції абсурду та бунту.

Віктор Франкл: психолог та філософ, який на основі досвіду в концтаборах створив метод логотерапії (лікування сенсом).

3. Принципи – це правила гри, які люди встановлюють для себе самі. Це кордони, які ми не переходимо навіть заради мети.

Розвиток відбувається тоді, коли ці *три компоненти перебувають у гармонії*. Коли ставиться ціль, яка суперечить цінностям (наприклад, прагнення багатства через обман, хоча цінність – чесність), виникає внутрішній конфлікт, який зупиняє ріст особистості.

Цінності не незмінні. У 15 років ключовою цінністю могла бути незалежність (бажання відокремитися від батьків). У 25 – реалізація або кар'єра. З часом на перший план можуть вийти гармонія або служіння іншим.

Зміни цінностей – це не зрада собі, це ознака того, що людина розвивається. Зміни зазвичай відбуваються під впливом глибоких емоційних переживань (втрата або велика радість), зустрічей з «іншим» (людьми, ідеями, культурами), переоцінки досвіду.

Питання: Яка цінність сьогодні є для вас пріоритетною? Яка цінність була для вас пріоритетною 5 років тому?

Філософія схиляється до того, що особистісний розвиток – це безперервний процес. Це не підйом на гору, де можна сісти й відпочити, а радше постійне розширення горизонту.

Рушійною силою розвитку є *незадоволеність* теперішнім станом (криза як поштовх) та прагнення до ідеалу. Найчастіше люди починають «рости», коли старі методи життя перестають працювати.

Важливою якістю, що сприяє розвитку є *рефлексія**. Це не просто роздуми, а критичний аналіз власного досвіду, думок і вчинків, здатність знаходити відповідь на питання: «Навіщо я це роблю?»

Людина перестає бути просто виконавцем дій і стає «спостерігачем». Вона не просто гнівається, а запитує себе: «Чому я зараз відчуваю гнів? Яка моя цінність була зачеплена?».

Без рефлексії досвід залишається лише набором подій. Рефлексія перетворює помилки на уроки. Вона дозволяє розірвати автоматичні реакції (звички) і почати діяти свідомо.

* *Reflexio* (лат.) – звернення назад, погляд у внутрішнє дзеркало, здатність свідомості зосереджуватися на самій собі.

Сократ вважав рефлексію вищою формою життєдіяльності: «Життя без дослідження не варте того, щоб ним жити».

Іншим важливим рушієм розвитку людини є *трансценденція*.^{*} На певному етапі розвиток переходить від «що я можу взяти від світу» до «що я можу світу дати».

У контексті особистісного розвитку це поняття має два головні виміри: самотрансценденція та подолання біологічного й соціального.

Самотрансценденція. За Віктором Франклом, людина стає по-справжньому собою лише тоді, коли вона спрямована на щось або на когось поза собою. Це може бути справа, якій ви віддані, людина, яку ви любите, вища ідея (мистецтво, істина, Бог).

Франкл стверджував: «Чим більше людина забуває про себе, віддаючи себе справі або любові, тим більше вона є людиною і тим більше вона самоактуалізується^{**}».

Подолання біологічного та соціального. Це момент, коли ми кажемо «ні» своїм інстинктам або суспільному тиску заради вищих принципів, коли ми робимо те, що вважаємо правильним, навіть якщо це важко або не вигідно.

Рефлексія без трансценденції може перетворитися на болісне «самокопання» та егоцентризм, трансценденція без рефлексії – на фанатизм або втрату себе. Тільки разом вони створюють гармонійну особистість.

Отже, особистісний розвиток – це шлях від «людини-об'єкта», якою керують обставини, до «людини-суб'єкта», яка сама творить свою історію.

1.2. СПІВВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Симбіоз «Людини» та «Професіонала». Часто професійний розвиток уявляють як накопичення інструментів у валізі: вивчив мову програмування, опанував методику бухгалтерського обліку, отримав диплом. Натомість особистісний розвиток – це розширення самої «людини», яка тримає цю валізу.

^{*} *Transcendens* (лат.) – той, що виходить за межі. Це процес подолання людиною власних кордонів, вихід за межі свого «Я», свого егоїзму та повсякденності.

^{**} Самоактуалізація (від лат. *actualis* – дійсний, справжній) – це процес актуалізації, використання особистістю власних талантів, потенціалів, здібностей.

Професіоналізм без особистісного росту схожий на шлях «функції». Людина може бути ідеальним виконавцем, технічно бездоганним, але без внутрішньої зрілості вона швидко стикається зі «скляною стелею»^{*}. Без емпатії, критичного мислення та етики такий фахівець стає вразливим до вигорання, бо не має внутрішнього сенсу в тому, що робить.

З іншого боку, за особистісним ростом без професійної реалізації криється пастка «вічного студента». Людина може відвідувати сотні курсів, але без перевірки своїх цінностей у реальній справі, у соціальній взаємодії та подоланні робочих труднощів, цей розвиток залишається теоретичним і дещо інфантильним.

Отже, професія – це тренувальний майданчик для особистості. Саме в роботі ми вчимося тримати удар, домовлятися, брати відповідальність і долати власний егоїзм.

*Що перше: Hard Skills** чи Soft Skills***?* Це класичне питання «курки та яйця». На початку кар'єрного шляху молода людина часто стоїть перед дилемою: витратити вечір на вивчення Excel чи на тренінг з емоційного інтелекту?

На старті кар'єри ви продаєте свої «руки» та «мізки». Роботодавцю важливо, щоб ви вміли вести облік, кодувати, лікувати чи проєктувати. Професійна грамотність – це перепустка у професію. Без базового рівня «хардових» навичок ваша прекрасна особистість просто не матиме шансу проявитися.

Проте дослідження показують, що 85% успіху в кар'єрі залежить від «м'яких» навичок (комунікація, адаптивність, чесність, наполегливість). Особистісні якості – це двигун для зростання.

^{*} Скляна стеля (англ. *glass ceiling*) – початково термін походить з теорії гендерних досліджень, уведений феміністками на початку 1980-х для позначення невидимого й формально ніяк не позначеного бар'єра, який обмежує кар'єрне просування жінок, безвідносно до їх професійних якостей, певним рівнем соціальної ієрархії в організації, галузі чи державній системі. Пізніше термін був розширений і на інші соціальні групи та меншини.

^{**} Hard skills (англ. – жорсткі/тверді навички) – це конкретні, вимірювані професійні вміння та технічні знання, необхідні для виконання певних робочих завдань, які набуваються через освіту, навчання та досвід, підтверджуються сертифікатами та дипломами і легко оцінюються роботодавцями.

^{***} Soft skills (англ. – м'які навички) – універсальні особистісні якості (такі як комунікабельність креативність тощо), їх складніше виміряти.

Метафорично можна сказати, що професійні навички – це швидкість автомобіля, а особистісні якості – це справність керма. Якщо кермо несправне, висока швидкість лише призведе до аварії.

На початку шляху найважливіший фундамент з особистісних якостей. Так, неможливо стати профі без здатності до навчання, без вміння визнавати помилки та сприймати нове. Жоден талант не замінить системної праці, тому потрібна дисципліна. Репутація фахівця будується на особистісній етиці.

Розвивати навички на базі незрілого характеру – це все одно що будувати хмарочос на піску. Тому професійні навички дають роботу, але саме особистісні якості створюють кар'єру.

Рушійні сили та життєвий баланс. У професійному плані людьми часто керує визнання, статус та матеріальна винагорода, в особистісному плані – потреба в гармонії, розумінні себе та спокої. Конфлікт виникає тоді, коли професійні цілі починають руйнувати особистісні цінності. Наприклад, коли є прагнення бути чесною людиною, але професійне середовище вимагає маніпуляцій.

Справжній успіх досягається тоді, коли робота є природним продовженням особистості. Коли не потрібно «вдягати маску» професіонала о 9:00, а можна залишатися собою, використовуючи свої найкращі людські риси для виконання робочих завдань.

Подумайте про найскладнішу робочу (навчальну) ситуацію за останній місяць. Якої саме особистісної якості (терпіння, сміливості, гнучкості) вам не вистачило, щоб вирішити її легше? Можливо, саме тут і лежить ваша наступна точка росту.

Самопізнання як фундамент розвитку. На стіні храму Аполлона в Дельфах був викарбуваний напис: «Пізнай самого себе». Для давньогрецького філософа Сократа ці слова стали сенсом життя, він вважав це важливішим за вивчення зірок чи політики. Згідно з його логікою: якщо ви не знаєте своїх справжніх цінностей, ви будете жити чужими цілями; якщо ви не знаєте своїх слабкостей, вони будуть керувати вами під виглядом «обставин»; самопізнання – це шлях до

чесноти. Людина, яка знає, що таке добро для її душі, не буде чинити зла, бо зрозуміє, що це руйнує її саму.

Для майбутнього людини це має критичне значення. Світ змінюється неймовірно швидко. Професії зникають, технології оновлюються щороку. Єдине, що залишається незмінним, – це ми самі. Самопізнання дає нам внутрішню опору. Коли ви знаєте, хто ви, ви не боїтеся змінювати роботу, країну чи напрямок розвитку, бо ваш «центр тяжіння» завжди всередині вас.

Перший курс університету – це період, коли молоді люди вийшли з-під опіки школи та батьків і потрапили в нове середовище. Це вдалий час, щоб переосмислити себе. Методи, що можуть допомогти у самопізнанні: ведення щоденника рефлексії, вікно Джохарі (соціальне дзеркало), SWOT-аналіз особистості, метод «5 чому».

1.3. СВОБОДА, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ВИБІР У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Для філософів-екзистенціалістів (як-от Жан-Поль Сартр) свобода – це не просто «робити що заманеться». Це здатність обирати свій шлях у світі, де нічого не визначено наперед. Вибір спеціальності «Облік і оподаткування» – це перший великий вибір. Ви могли обрати легший шлях, але обрали дисципліну, де панує логіка та закон.

У філософії відповідальність завжди йде «в пакеті» зі свободою. Якщо ви вільні обирати, ви не маєте права скаржитися на наслідки.

У професії бухгалтера відповідальність є матеріальною, кримінальною та моральною. Але все починається з відповідальності за власний розвиток.

Часто студенти потрапляють у пастку «зовнішнього локусу контролю*», звинувачуючи:

1. Викладачів: «Мене не навчили». Філософська відповідь: викладач – це ресурс, а не виробник вашого знання.

2. Батьків: «Це вони хотіли, щоб я тут навчався». Відповідь: навіть якщо вибір був нав'язаний, ваше ставлення до нього сьогодні – це ваш вибір.

3. Обставини: «Немає світла, важкі часи». Відповідь: свобода – це те, що ми робимо з тим, що зробили з нами.

* поняття у психології, що характеризує властивість особистості приписувати свої успіхи чи невдачі лише зовнішнім чинникам (доля, удача, інші люди чи обставини), а не власним зусиллям чи виборам.

Запам'ятайте! У вашій майбутній роботі помилка в звіті – це ваша помилка, а не «кривого ПЗ» чи «складного законодавства». Так само і в навчанні: ви – єдиний власник акцій вашого інтелектуального капіталу.

Кожного дня на першому курсі ви робите дрібні вибори:

- Розібратися в складній темі чи просто списати?
- Прочитати першоджерело чи знайти короткий зміст?

Ці дрібниці формують вашу професійну етику. Бухгалтер – це людина, якій довіряють. Свобода спеціаліста з обліку базується на його бездоганній репутації. Якщо ви обираєте шлях найменшого опору в навчанні, ви автоматично обмежуєте свою свободу в майбутньому, бо не матимете компетенцій для складних і високооплачуваних завдань.

1.4. СЕНС І МЕТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФІЛОСОФСЬКОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Для майбутніх бухгалтерів, аналітиків та аудиторів питання «Навіщо ми працюємо?» звучить особливо гостро. У світі існує стереотип, що облік – це лише цифри та звіти. Але якщо подивитися на нашу професію крізь лінзу філософії, то можна побачити в ній глибокий екзистенційний сенс.

З точки зору філософії можна виділити різні рівні сенсу професійної діяльності. Так, працю можна розглядати як *біологічну необхідність*. Ми працюємо, щоб купити їжу та оплатити житло. Якщо сенс зупиняється тут, людина швидко відчуває себе «гвинтиком» у системі.

Глибший рівень – праця як *створення світу*. За Ханною Арендт, праця – це діяльність, яка залишає слід. Коли ви будете систему обліку на підприємстві, ви створюєте порядок із хаосу. Ви будете структуру, яка дозволяє бізнесу жити й розвиватися.

Найглибший рівень – праця як *покликання*. Тут професія стає способом реалізації ваших цінностей. Для бухгалтера сенс праці – це текст істини. Без вашої чесності та професіоналізму реальність бізнесу

стає викривленою. Роль бухгалтера – бути гарантом прозорості та справедливості в суспільстві.

Для фахівців з обліку надзвичайно важлива концепція Макса Вебера. Він помітив, що професія (нім. *Beruf*) у багатьох мовах етимологічно означає «покликання». У цій парадигмі праця – це не тягар, а спосіб підтвердити свою гідність. Для бухгалтера це означає: точність (це не просто вимога інструкції, а чеснота), порядок у паперах (це гармонія у світі), відповідальність перед законом (це етична позиція).

Якщо розглядати облік як «метафізику бізнесу», то можна виділити такі стовпи, на яких тримається гідність цієї професії.

1. Прозорість – це інтелектуальна чесність. У світі, де кожен намагається здаватися кращим, ніж він є, бухгалтер – це той, хто виводить істину на світло. Це боротьба зі «світом тіней» (за Платоном). Коли цифри в звіті відповідають реальності, ви створюєте простір довіри. Без довіри неможлива ні економіка, ні людські стосунки. Ваша робота – це маніфест правди проти ілюзій.

2. Баланс – це закон причинності, рівноваги та справедливості. Знамените балансове рівняння *Активи = Пасиви* – це не просто математика. Це відображення глибокого закону Всесвіту: *ніщо не береться нізвідки і не зникає безслідно*. Кожен здобуток (актив) має своє джерело (пасив). Бухгалтерський баланс – це втілення гармонії. Якщо баланс не зводиться, отже, десь порушено логіку буття. Вміння «звести баланс» – це мистецтво відновлення справедливості, де кожен ресурс має свою ціну.

3. Податки – це внесок у спільне благо. Оподаткування часто сприймають як примус. Але з погляду соціальної філософії – це ціна, яку ми платимо за цивілізацію. Бухгалтер, який працює з податками, є посередником у суспільному договорі між людиною та державою. Його роль – стежити за тим, щоб цей договір виконувався чесно: держава отримувала ресурси для розвитку (шкіл, доріг, безпеки), а бізнес не був задушений несправедливим тягарем. Ви – охоронець суспільного компромісу.

4. Професійний скептицизм – це пошук сутності. Одна з ключових вимог до аудитора та бухгалтера – ставити все під сумнів. Це сократівський метод у дії. Ви не вірите формі (красивому папірцю), а шукаєте зміст (реальну господарську операцію). Це шлях мудреця, який не дозволяє ввести себе в оману. Ваша недовіра – це не цинізм, а вища форма турботи про істину.

5. Аналітика – це дар передбачення. Бухгалтер не просто фіксує минуле, він бачить тенденції майбутнього через мову чисел. Аналіз – це здатність бачити логіку («логос») у хаосі транзакцій. Перетворюючи сухі дані на стратегічні висновки, ви стаєте «штурманом» корабля, допомагаючи керівництву уникати скель і бачити шлях до мети.

Девіз професії можна сформулювати так:
*"Я не просто рахую гроші – я
 впорядковую реальність, захищаю істину
 та створюю фундамент для
 майбутнього."*

Якщо ви бачите у своїй діяльності цей філософський вимір, ви стаєте невразливими до професійного вигорання. Ви не просто «вбиваєте час» за монітором, ви втілюєте принцип справедливості.

Сенс професійної діяльності не в тому, щоб «дожити до п'ятниці», а в тому, щоб через свою працю ставати кращою версією себе. Для фахівця з обліку – це шлях від простого рахівника до інтелектуала, який розуміє мову бізнесу та цінність істини.

Уявіть, що через 10 років ви – успішний головний бухгалтер великої компанії. Крім високої зарплати, що саме у вашій роботі змушує вас пишатися собою?

1.5. СТОЇЦИЗМ ЯК ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Для майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, стоїцизм – це ідеальна «операційна система» для психіки. Професія бухгалтера чи аудитора вимагає високої концентрації, точності та стресостійкості перед обличчям дедлайнів і перевірок. Стоїцизм дає інструменти, щоб залишатися спокійним посеред будь-якого фінансового шторму.

Стоїки вважали, що єдине справжнє благо – це характер, який будується на чотирьох чеснотах:

1. Мудрість. Вміння відрізнити добро від зла, а також важливе від другорядного.
2. Мужність. Це не лише героїзм на війні, а й стійкість у повсякденності.

3. Справедливість. Ставлення до інших з повагою та дотримання законів моралі.

4. Поміркованість. Самодисципліна та контроль над емоціями. Це вміння не впадати в ейфорію від успіху і не опускати руки через невдачу.

Якщо чесноти – це моральний компас, то принципи – це конкретні «алгоритми», які допомагають вам зберігати ефективність у професії бухгалтера та спокій у житті.

Принципи стоїків:

Дихотомія контролю. Це база стоїцизму. Світ поділяється на дві частини: те, що ми контролюємо (наші думки, реакції, зусилля), і те, що ні (все інше). Ви не можете контролювати раптову зміну податкового законодавства чи настроїв керівника. Але ви повністю контролюєте свою ретельність у вивченні цих змін та свій спокійний тон у розмові. Витрачати нерви на те, що поза вашим контролем – це «нецільове використання ресурсів» вашої психіки.

Інтерналізація цілей. Стоїки радять перетворювати зовнішні цілі на внутрішні. Замість цілі «Я маю отримати 100 балів за іспит» (результат залежить від викладача), поставте ціль «Я підготуюся до іспиту так ретельно, як тільки можу» (результат залежить тільки від вас). Якщо ви не отримаєте 100 балів, ви не будете розбиті, бо ви свою внутрішню ціль – викластися на максимум – виконали.

Его як перешкода. Раян Голідей (сучасний стоїк) каже: «Его – це ворог». Щойно ми починаємо думати, що ми «найкращі», «все знаємо» або «занадто вправні для цієї рутини», ми припиняємо вчитися. Для першокурсника це означає не боятися виглядати дурним, ставлячи запитання. Найнебезпечніший бухгалтер – це той, чие его не дозволяє йому визнати помилку.

Негативна візуалізація. Це практика уявного проживання найгіршого сценарію. Що дасть, якщо уявляти, що завтра звітність не зійдеться або ви провалите залік? По-перше, ви готуєте план «Б». По-друге, ви розумієте, що це не кінець світу. Це «щеплення» від страху. Ви стаєте спокійними, бо найгірше вже «прожили» в думках.

Ведення щоденника. Для стоїка щоденник – це не місце для скарг, а «операційний журнал» душі. Він допомагає не «наступати на ті самі граблі» на роботі та в житті.

Amor Fati (Любов до долі). Це не просто терпіння, це активне прийняття всього, що приносить життя. Якщо вам дісталася складна курсова або прискіпливий аудитор – не нарікайте. Сприймайте це як ідеальний тренажер, створений саме для вашого зростання. «Це не

проблема, це виклик, який зробить мене майстром».

Memento Mori (Пам'ятай про смерть). Звучить похмуро, але для стоїка це найсильніший мотиватор. Оскільки час – єдиний невідновлюваний актив, усвідомлення смертності вчить не витрачати життя на порожні суперечки, тривоги чи токсичних людей.

Професія бухгалтера пов'язана з великою кількістю правил, термінів і відповідальності. Стоїцизм дає змогу бути впорядкованим всередині, навіть коли навколо хаос. Це робить вас не просто професіоналом, а людиною зі сталевим стрижнем.

Хоча Епіктет, Сенека та Марк Аврелій жили 2000 років тому, їхні виклики були схожими на сучасні. Епіктет (колишній раб) учить нас, що справжня свобода – це свобода розуму. Навіть якщо ви завалені роботою, ваш внутрішній світ належить тільки вам. Сенека (багатий радник імператора) вчить, як залишатися людяним і моральним, маючи гроші та владу. Його листи – це посібник з етики для сучасного топ-менеджера. Марк Аврелій (імператор Риму) писав свій щоденник «Наодинці з собою», щоб нагадати собі про обов'язок і скромність. Його приклад показує, що навіть на вершині успіху найголовніше – залишатися вірним своїм принципам.

Для сучасної людини стоїцизм – це антидот від культу споживання та інформаційного хаосу. Він вчить нас бути скелею, об яку розбиваються хвилі обставин.

Стоїцизм – це не про відсутність емоцій, а про відсутність страждань, які ми створюємо самі, намагаючись змінити світ замість того, щоб змінити себе. Для студентів це шлях до професійної зрілості: коли ваша ефективність базується на спокої, а професіоналізм – на залізних принципах.

Щоразу, коли ви відчуєте роздратування (через чергу, погану оцінку чи дощ), запитайте себе: «Чи можу я це змінити?». Якщо ні – усміхніться і дозвольте цьому бути. Це і є перший крок до стоїчного спокою.

Замість того, щоб бути «жертвою обставин», стоїк стає раціональним суб'єктом. Стоїцизм перетворює тривогу на чіткий план дій. Гідність професіонала полягає не в тому, щоб бути безгрішним (це неможливо), а в тому, щоб діяти мудро і помірковано в тих умовах, які склалися. Як кажуть стоїки: «Роби те, що повинен, і нехай буде, що буде».

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Чим "індивід" відрізняється від "особистості"?
2. Чому, на думку Сартра, людина "приречена на свободу" у своєму розвитку?
3. У чому полягає відмінність між поняттями «індивід» та «особистість» у філософському дискурсі?
4. Опишіть концепцію *Евдемонії* Арістотеля: як професійна майстерність пов'язана з людським щастям?
5. Поясніть як філософська ідея «впорядкування хаосу» відображається у роботі з бухгалтерською документацією.
6. Що таке особистість у філософському розумінні? Як класики філософії (Сократ, Арістотель, екзистенціалісти) розуміли процес становлення особистості?
7. Яку роль відіграють життєві цінності, цілі та принципи у формуванні особистості? Як вони пов'язані між собою та впливають на особистісний розвиток?
8. Чи є особистісний розвиток безперервним процесом? Які його рушійні сили?
9. Які ваші ключові життєві цінності на даному етапі? Чи змінювалися вони з часом, і що вплинуло на ці зміни?
10. Чому Сократ вважав самопізнання початком будь-якої доброчесності?
11. Проаналізуйте власну «Сліпу зону» за допомогою Вікна Джохарі: яку інформацію про себе ви можете отримати лише від колег чи викладачів?
12. Проведіть SWOT-аналіз власної особистості як майбутнього фахівця з оподаткування. Які ваші сильні сторони ключові для цієї сфери?
13. Як метод «5 Чому?» допомагає знайти справжню мотивацію до навчання, яка стоїть за бажанням просто отримати диплом?
14. Поясніть зв'язок між «внутрішнім локусом контролю» та професійною успішністю.
15. Чи можна вважати бухгалтера вільною людиною, якщо його діяльність суворо обмежена стандартами обліку та законом?
16. У чому полягає небезпека перекладання відповідальності за власні професійні помилки на «обставини»?
17. Чому розвиток Soft Skills (гнучких навичок) стає критично важливим для професії бухгалтера?

18. Як особистісна цілісність (інтегрованість) впливає на формування професійної репутації фахівця?
19. Чи можлива професійна деградація при постійному накопиченні нових технічних знань, але відсутності особистісного росту?
20. Як концепція «покликання» Макса Вебера змінює ставлення до рутинної бухгалтерської роботи?
21. У чому полягає суспільний сенс професії обліковця?
22. Як знайти баланс між прагненням до високого заробітку та особистими моральними принципами у сфері оподаткування?
23. Застосуйте дихотомію контролю до ситуації провалу важливого іспиту або звіту: що в цій ситуації залежить від вас, а що – ні?
24. Як практика «негативної візуалізації» може допомогти бухгалтеру підготуватися до податкової перевірки?
25. Опишіть, як чотири стоїчні чесноти (мудрість, мужність, справедливість, поміркованість) проявляються в щоденній роботі фінансового директора.
26. Поясніть принцип *Amor Fati*: як прийняття складних робочих обставин допомагає професійному зростанню, а не веде до покори?
27. Яка суть стоїчної дихотомії контролю (що залежить від нас, а що ні)? Як цей принцип допомагає справлятися зі стресом під час навчання та професійного становлення?
28. Чи актуальна філософія Епіктета, Сенеки та Марка Аврелія для сучасної людини?
29. В чому полягає сенс праці та професійної діяльності для людини? Чи зводиться він лише до матеріального забезпечення?
30. Як знайти баланс між особистими цінностями, суспільними очікуваннями та вимогами обраної професії?
31. Як пов'язані особистісне зростання і професійна самореалізація? Чи можливе одне без другого?
32. Що важливіше на початку кар'єрного шляху: розвиток професійних навичок чи формування особистісних якостей? Чому?
33. Як філософська концепція свободи вибору впливає на формування вашого професійного шляху?
34. Яку відповідальність ви несете за власний розвиток? Чи можна перекласти цю відповідальність на інших (викладачів, батьків, обставини)?

Тема 2. ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЕФЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЧАСУ

1. Основи тайм-менеджменту та його значення для студента і майбутнього професіонала.
2. Методи та інструменти планування часу.
3. Визначення пріоритетів та делегування завдань.
4. Психологічні механізми поглиначів часу та прокрастинації.

2.1. ОСНОВИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СТУДЕНТА І МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА

Для студента вміння управляти часом означає можливість якісно навчатися, розвиватися, працювати та відпочивати без постійного стресу. Для майбутнього професіонала – це ключова компетенція, яка визначає ефективність, конкурентоспроможність та кар'єрне зростання.

Тайм-менеджмент (управління часом) – це система принципів, методів та інструментів, спрямованих на ефективне використання часу для досягнення особистих та професійних цілей.

Важливо розуміти, що ми не можемо управляти часом як таким, але можемо управляти своїми діями в часі, своїми пріоритетами, своєю увагою та енергією, своїми рішеннями про використання часу.

Тайм-менеджмент критично важливий для студента через необхідність засвоювати великі обсяги інформації, дедлайни (іспити, курсові, лабораторні), поєднання різних форм навчання (лекції, семінари, самостійна робота), підготовку до атестацій та захистів.

Крім того, необхідно давати раду таким життєвим викликам, як адаптація до нового середовища (особливо для першокурсників), необхідність самостійного планування життя, поєднання навчання з роботою (для багатьох студентів), підтримка соціальних зв'язків та особистого життя, обмежений бюджет часу та грошей.

Довгострокові переваги управління часом:

- формування звички ефективної роботи на все життя,
- розвиток самодисципліни та відповідальності,
- зменшення стресу та тривожності,
- більше часу для розвитку та відпочинку,
- кращі академічні результати.

У професійному середовищі тайм-менеджмент стає ще більш критичним. Він підвищує продуктивність, сприяє кар'єрному зростанню, допомагає встановленню балансу між роботою та особистим життям. Усе це запобігає вигорання, забезпечує вивільнення часу для сім'ї, хобі, здоров'я, збереження мотивації та задоволення від роботи.

Основні **принципи тайм-менеджменту**:

Принцип усвідомленості: розуміння того, куди йде час завдяки веденню хронометражу.

Принцип цілеспрямованості: ефективне використання часу неможливе без чітких цілей. Якщо ви не знаєте, куди йдете, будь-яка дорога приведе вас у нікуди.

Принцип пріоритетності: не всі справи однаково важливі. Вміння відрізнити головне від другорядного – основа тайм-менеджменту.

Принцип системності: разові спроби організувати час не працюють. Потрібна система, яка стане звичкою.

Принцип гнучкості: плани повинні бути реалістичними та адаптивними. Життя непередбачуване, і це нормально.

2.2. МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПЛАНУВАННЯ ЧАСУ

Матриця Ейзенхауера. Інструмент, розроблений 34-м президентом США Дуайтом Ейзенхауером. Усі завдання розподіляються за двома критеріями – важливість та терміновість.

Квадрант I: важливо та терміново.

Дія: Робити негайно та особисто.

Квадрант II: важливо, але не терміново.

Дія: Планувати та приділяти регулярний час. Це найважливіший квадрант!

Квадрант III: не важливо, але терміново

Дія: Делегувати або мінімізувати.

Квадрант IV: не важливо та не терміново

Дія: Усунути або мінімізувати.

Принцип Парето (правило 80/20). Італійський економіст Вільфредо Парето помітив, що 80% землі в Італії належить 20% населення. Пізніше цей принцип підтвердився в багатьох сферах життя - 80% результатів досягаються завдяки 20% зусиль.

Порядок використання цього принципу:

1. Визначити ключові 20% завдань, які дають найбільший результат.
2. Зосередитися спочатку на них.
3. Не намагатися зробити все ідеально – прагнути до ефективності, а не перфекціонізму.

Приклад: готуючись до іспиту, спочатку вивчіть основні концепції та найважливіші теми (20%), а вже потім переходьте до деталей.

Техніка Pomodoro. Розроблена італійцем Франческо Чірілло в кінці 1980-х років (названа на честь кухонного таймера у формі помідора). Суть методу: робота розбивається на 25-хвилинні інтервали (помодоро), розділені короткими перервами.

Класичний алгоритм:

1. Виберається завдання.
2. Встановлюється таймер на 25 хвилин.
3. Праця без відволікань до сигналу.
4. Робиться 5-хвилинна перерва.
5. Після 4-х помодоро робиться довша перерва (15-30 хвилин)

Переваги: підтримує концентрацію, перетворює роботу на "гру", допомагає оцінити, скільки часу реально займають завдання, запобігає вигоранню завдяки регулярним перервам, легко почати: "я попрацюю лише 25 хвилин".

Модифікації: для глибокої роботи: 50 хвилин роботи + 10 хвилин перерва; для простих завдань: 15 хвилин роботи + 3 хвилини перерва; адаптація під свій ритм та тип завдань.

Метод "Поїдання жаби". Автор концепції – Браян Трейсі. Суть методу у тому, що день починають із найскладнішого, найнеприємнішого завдання ("з'їжте жабу зранку"), оскільки: вранці найбільше енергії та сили волі, виконання складного завдання дає мотивацію на весь день, усувається психологічний тягар ("це завдання висить над головою"), решта дня здається легшою.

Щоб визначити свою «жабу», треба обрати завдання, яке: ви найчастіше відкладаєте, має найбільший вплив на ваші цілі, викликає внутрішній опір.

Метод GTD (Getting Things Done). Розроблений Девідом Алленом – комплексна система управління завданнями. Метод передбачає 5 кроків.

1. Збір (capture): записуйте всі завдання, ідеї, зобов'язання в одне місце.

2. Прояснення (clarify): визначте, що з цим робити – виконати, делегувати, відкласти або викинути.

3. Організація (organize): розподіліть за категоріями та пріоритетами.

4. Рефлексія (reflect): регулярно переглядайте списки (щодня та щотижня).

5. Дія (engage): виконуйте завдання згідно з контекстом, часом та енергією.

Правило двох хвилин: якщо завдання займає менше 2 хвилин – зробіть його зараз, не додавайте в список.

2.3. ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ТА ДЕЛЕГУВАННЯ ЗАВДАНЬ

Основна проблема не в тому, що у нас мало часу, а в тому, що ми намагаємося зробити занадто багато і не розрізняємо, що дійсно важливо.

Критерії визначення пріоритетів.

Вплив на цілі. Наскільки це завдання наближає вас до довгострокових цілей?

Терміновість. Коли це має бути зроблено? Які наслідки зволікання?

Залежності. Чи блокує це завдання інші процеси? Чи чекають на нього інші люди?

Ресурси. Скільки часу, енергії, грошей потребує?

Вартість невиконання. Що станеться, якщо це не зробити?

Метод ABCDE.

A (обов'язково): критично важливі завдання із серйозними наслідками невиконання. приклад: підготовка до іспиту завтра.

B (бажано): важливі завдання з помірними наслідками. Приклад: підготовка до семінару через тиждень.

C (було б добре): завдання без серйозних наслідків. Приклад: прочитати додаткову статтю за темою.

D (делегувати): завдання, які хтось інший може зробити. приклад: попросити колегу по групі поділитися конспектом пропущеної лекції.

E (усунути): завдання, які можна не робити взагалі. приклад: участь у необов'язковому заході, який вас не цікавить.

Правило: ніколи не робіть завдання B, поки не виконані всі A. Ніколи не робіть C, поки не виконані B.

Метод "Трьох питань". Для кожного завдання задайте собі питання:

1. Що станеться, якщо я цього не зроблю? (оцінка важливості)
2. Коли це потрібно зробити? (оцінка терміновості)
3. Хто ще може це зробити? (можливість делегування)

Цілепокладання за методом SMART. Ефективне визначення пріоритетів неможливе без чітких цілей. Метод SMART забезпечує структурований підхід до формулювання цілей:

- S (Specific) – конкретна: "Скласти іспит з фінансового обліку на відмінно" замість "Добре вчитися"
- M (Measurable) – вимірювана: "Опрацювати 5 тем з підручника" замість "Багато читати"
- A (Achievable) – досяжна: реалістична з урахуванням ресурсів та обмежень
- R (Relevant) – релевантна: узгоджена з довгостроковими цілями навчання та кар'єри
- T (Time-bound) – обмежена в часі: "До кінця місяця" замість "Колись"

Делегування – це передача завдання іншій особі з відповідними повноваженнями та відповідальністю.

Що можна делегувати студенту:

- пошук інформації (попросити однокурсника знайти потрібну статтю);
- технічна робота (форматування документа, створення презентації);
- координація (організація зустрічі групи);
- рутинні справи (купівля канцелярії, дрібні побутові справи).

Правила ефективного делегування:

1. Чітко сформулюйте завдання:

Що треба зробити?

До якого терміну?

Який очікуваний результат?

Які ресурси доступні?

2. Виберіть правильну людину:

Хто має необхідні навички?

У кого є час?

Хто зацікавлений?

3. Надайте необхідні ресурси:

Інформація.

Доступи.

Підтримка.

4. Встановіть контрольні точки:

Проміжні перевірки прогресу.

Можливість коригування.

5. Довіряйте, але перевіряйте:

Дайте свободу дій.

Але контролюйте результат.

Одна з найважливіших навичок тайм-менеджменту – вміння відмовляти без почуття провини.

"Ні" треба говорити : коли це не відповідає вашим пріоритетам, коли у вас немає ресурсів (часу, енергії), коли це порушує ваші цінності або принципи, коли є більш важливі завдання.

Як говорити "Ні":

- "Дякую за пропозицію, але зараз я зосереджений на..."
- "Я б із задоволенням, але мій графік не дозволяє"
- "Це звучить цікаво, але я маю пріоритетні зобов'язання"
- Запропонуйте альтернативу: "Я не можу зараз, але можу допомогти наступного тижня".

2.4. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОГЛИНАЧІВ ЧАСУ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ

Поглиначі часу (Time Wasters) – це діяльність або звички, які споживають час непропорційно до їхньої цінності або результату.

Зовнішні поглиначі:

- Незаплановані відвідувачі
- Безцільні розмови
- Непродуктивні зустрічі
- Технічні проблеми
- Несподівані прохання інших людей

Внутрішні поглиначі:

- Прокрастинація
- Відсутність пріоритетів
- Перфекціонізм
- Нездатність говорити "ні"
- Багатозадачність (насправді – постійне перемикання)

Основні поглиначі часу.

1. Соціальні мережі – середньостатистичний студент проводить 2-4 години на день.
2. Безцільний перегляд відео (YouTube, TikTok, Instagram Reels).
3. Дезорганізація – пошук потрібних матеріалів, файлів, речей.
4. Багатозадачність – спроба робити кілька справ одночасно.
5. Переїзди – нераціональне планування маршрутів.
6. Надмірне спілкування – безцільні розмови без конкретної мети.
7. Перфекціонізм – витрачання надмірного часу на деталі.
8. Відсутність системи – постійне планування "з чистого аркуша".
9. Сповідання – постійні переривання від телефону.
10. Зволікання початку – підготовка до підготовки.

Прокрастинація – це ірраціональне відкладання важливих справ, незважаючи на усвідомлення негативних наслідків.

Існує різниця між прокрастинацією і лінню. Лінь – це небажання робити взагалі нічого. Прокрастинація – це заміна важливих справ менш важливими, але більш приємними.

Психологічні причини прокрастинації.

1. Страх невдачі:
 - "Якщо я не почну, то не зазнаю поразки",
 - перфекціонізм: "Якщо не можу зробити ідеально, краще не робити взагалі",
 - страх критики.
2. Страх успіху:
 - підсвідомий страх нових обов'язків та відповідальності,
 - "Якщо я це зроблю добре, від мене завжди очікуватимуть такого ж рівня".
3. Відсутність мотивації:
 - завдання здається нецікавим або безглуздим,
 - незрозумілий зв'язок з особистими цілями,
 - відсутність внутрішньої мотивації (робимо "тому що треба").
4. Перевантаження:
 - завдання здається надто великим,
 - "Не знаю, з чого почати",
 - Паралізуюча складність.
5. Короткостроковість мислення:

- миттєве задоволення цінується вище за довгострокову вигоду,

- "нагорода" прокрастинації (розваги) – нехайна,
- "покарання" (дедлайн) – у майбутньому.

6. Емоційний дискомфорт:

- уникнення негативних емоцій, пов'язаних із завданням,
- тривожність, нудьга, фрустрація.

7. Низька самооцінка:

- "Я все одно не впораюся",
- Самосаботаж як підтвердження негативних переконань про себе.

З точки зору нейробіології прокрастинація – це перемога лімбічної системи мозку над префронтальною корою. Лімбічна система (древня, емоційна): шукає миттєве задоволення, уникає дискомфорту, не думає про майбутнє, дуже потужна та автоматична. Префронтальна кора (еволюційно молода): відповідає за планування, раціональне мислення, самоконтроль, потребує зусиль, виснажується.

Стратегії подолання прокрастинації.

1. *Метод "Швейцарського сиру"*. Робіть "дірки" у великому завданні – невеликі, прості кроки. Замість "написати курсову" – "знайти 3 джерела", "написати вступ", "зробити план".

2. *Правило 2 хвилин*. Якщо щось займає менше 2 хвилин – зробіть зараз. Це запобігає накопиченню дрібних справ.

3. *Принцип "Просто почати"*. Зобов'яжіться працювати лише 5 хвилин. Часто це найскладніша частина; після старту продовжувати легше.

4. *Візуалізація майбутнього*. Уявіть себе через рік. Який варіант майбутнього ви хочете створити – той, де ви діяли, чи той, де відкладали?

5. *Зовнішні зобов'язання* (публічні обіцянки мотивують сильніше): розкажіть про свої плани іншим, домовтеся про спільну роботу.

6. *Система винагород*. Після виконання завдання – приємна винагорода. Це створює позитивну асоціацію з роботою.

7. *Поліпшення умов роботи*: організоване робоче місце, відсутність відволікань, приємна обстановка, достатньо світла та свіжого повітря.

8. *Самопрощення*. Дослідження показують: ті, хто прощає собі прокрастинацію, відкладають менше в майбутньому. Самозвинувачення лише посилює проблему.

Як боротися з цифровими поглиначами часу? Стратегії для смартфона: режим "не турбувати" під час роботи, вимкнення сповіщень від соцмереж, чорно-білий екран (менш привабливий), застосунки для контролю часу (Screen Time, Digital Wellbeing), фізичне видалення телефону з робочої зони. ***Стратегії для комп'ютера:*** блокувальники сайтів (Freedom, Cold Turkey), окремі профілі браузера (робочий та особистий), повноекранний режим роботи, заборона багатозадачності.

Перевіряйте пошту та соцмережі не постійно, а в конкретні часові "вікна" (наприклад, о 12:00 та 18:00).

Баланс між навчанням, роботою та особистим життям. Баланс між роботою та особистим життям (*Work-Life Balance*) – не означає рівний розподіл часу (по 8 годин на роботу, сон, особисте життя). Це означає гармонію та задоволення в усіх сферах життя.

Для студента актуальна модель *балансу між навчанням, роботою та особистим життям*. Дослідження показують, що студенти з балансом між навчанням та іншими сферами мають кращі результати, ніж ті, хто присвячує 100% часу навчанню.

Перевантаження та відсутність часу для себе сприяють вигоранню, депресії, тривожності. Крім того, недосипання, відсутність фізичної активності, неправильне харчування через брак часу мають довгострокові наслідки для здоров'я.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення поняттю "тайм-менеджмент". Чому ми говоримо про управління не часом, а діями в межах часу?
2. Поясніть, чому навички тайм-менеджменту особливо важливі для студента першого курсу. Які основні виклики виникають при переході від шкільного до університетського навчання?
3. Перерахуйте та розкрийте специфічні особливості професії бухгалтера та фахівця з оподаткування, що роблять навички управління часом критично важливими.
4. Що таке циклічність робочих процесів у професії обліковця? Наведіть приклади основних дедлайнів у роботі бухгалтера.
5. Як ефективний тайм-менеджмент впливає на рівень стресу та академічну успішність студента?
6. Чому формування навичок планування часу під час навчання є інвестицією в майбутню професійну кар'єру?
7. Опишіть структуру матриці Ейзенхауера. За якими критеріями розподіляються завдання?
8. Охарактеризуйте квадрант I (важливі й термінові) матриці Ейзенхауера. Наведіть приклади завдань для студента.
9. Поясніть значення квадранту II (важливі, але не термінові) для довгострокового успіху. Які типи діяльності належать до цього квадранту?
10. У чому полягає основна відмінність між квадрантом I та квадрантом III матриці Ейзенхауера? Чому люди часто їх плутають?
11. Сформулюйте принцип Парето (правило 80/20). Як його можна застосувати до організації навчального процесу?
12. Опишіть базовий алгоритм техніки Pomodoro. Яка тривалість одного робочого інтервалу та перерви?
13. Яке наукове обґрунтування має техніка Pomodoro? Чому регулярні перерви підвищують продуктивність?
14. Як можна адаптувати техніку Pomodoro під індивідуальні потреби? Що важливо робити під час перерви?
15. У чому полягає суть методу "Поїдання жаби" Браяна Трейсі? Які психологічні переваги має цей підхід?
16. У чому полягають переваги використання трекерів часу? Як вони допомагають аналізувати власну продуктивність?
17. Опишіть метод ABCDE для визначення пріоритетів. Що означає кожна літера у цій класифікації?
18. Сформулюйте питання, які допомагають визначити пріоритетність завдання.
19. Що означає акронім SMART у контексті цілепокладання? Розкрийте кожен елемент цього методу.

20. Дайте визначення поняттю "делегування". Чому делегування не означає повне зняття з себе відповідальності?
21. У яких ситуаціях доречно делегування завдань? Коли завдання не можна делегувати?
22. Перерахуйте основні принципи ефективного делегування. Що таке мікроменеджмент і чому його слід уникати?
23. У чому полягає різниця між терміновими та важливими завданнями? Чому важливо не підміняти важливе терміновим?
24. Які стратегії допомагають зберігати баланс між терміновими та важливими завданнями у повсякденному плануванні?
25. Що таке поглиначі часу? Наведіть класифікацію зовнішніх та внутрішніх поглиначів часу.
26. Перерахуйте основні зовнішні поглиначі часу. Як можна мінімізувати їх вплив?
27. Які внутрішні поглиначі часу є найпоширенішими? Чому вони часто важче піддаються контролю, ніж зовнішні?
28. Дайте визначення поняттю "прокрастинація".
29. Перерахуйте основні психологічні причини прокрастинації.
30. Поясніть парадокс перфекціонізму: чому надмірне прагнення до ідеалу може призводити до прокрастинації?
31. Як низька самооцінка та самоефективність впливають на схильність до прокрастинації?
32. Що таке конфлікт між негайною та відстроченою винагородою? Як цей феномен пояснює прокрастинацію?
33. У чому полягає суть техніки "Швейцарського сиру" для подолання прокрастинації?
34. Які негативні наслідки має багатозадачність для якості роботи та рівня стресу?
35. Що таке концепція "глибокої роботи" (Deep Work) Кела Ньюпорта? Які умови необхідні для глибокої роботи?
36. Як створити середовище, позбавлене відволікаючих факторів? Які інструменти можуть у цьому допомогти?
37. Що таке Work-Life Balance?
38. Як сезонність академічного навантаження впливає на баланс життя студента? Як планувати з урахуванням цієї циклічності?
39. Що таке цифрова гігієна? Чому важливо обмежувати час у соціальних мережах?
40. Як розробити індивідуальну систему тайм-менеджменту з урахуванням особистих особливостей, біоритмів та пріоритетів?
41. Як навички тайм-менеджменту можуть вплинути на вашу майбутню кар'єру в галузі обліку та оподаткування? Наведіть конкретні професійні ситуації.

Тема 3. КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ТА РОБОТА В КОМАНДІ

1. Ефективна письмова та усна комунікація.
2. Ведення ділових нарад та переговорів.
3. Управління конфліктами та стресом.

3.1. ЕФЕКТИВНА ПИСЬМОВА ТА УСНА КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація являє собою багатовимірний процес передачі, прийому та інтерпретації інформації між двома або більше суб'єктами взаємодії. У контексті організаційної діяльності комунікативні помилки можуть призводити до значних економічних втрат, зниження ефективності проєктної діяльності та репутаційних ризиків для корпоративних структур.

Усна комунікація характеризується синхронністю передачі та отримання повідомлень, а також можливістю негайного зворотного зв'язку. Ключовим компонентом ефективної усної комунікації є активне слухання, яке передбачає декодування не лише вербального змісту, але й емоційних конотацій та контекстів.

При здійсненні усних повідомлень рекомендується дотримуватися чіткості формулювань (мінімізація термінологічної складності за відсутності необхідності), стислості викладу (концентрація на ключовій інформації) та виразності (використання ілюстративних прикладів, метафор та життєвих ситуацій для підвищення запам'ятовуваності матеріалу).

Невербальна комунікація передбачає передачу інформації через паралінгвістичні канали: кінесіку (пози, жести, міміку), проксеміку (просторове розташування), вокаліку (інтонація, темп, тембр мовлення). Дослідження в галузі комунікативної психології свідчать, що невербальні сигнали можуть мати вищий рівень впливу на інтерпретацію повідомлення порівняно з вербальним змістом. Наприклад, закрита поза (схрещені на грудях руки) може суперечити вербальному вираженню відкритості до ідей, тоді як монотонна інтонація знижує рівень залучення аудиторії незалежно від змістовної цінності повідомлення.

Письмова комунікація. У сучасному діловому середовищі основними формами письмової комунікації є електронна кореспонденція, аналітичні звіти, презентаційні матеріали та

повідомлення в корпоративних месенджерах. Письмові повідомлення вимагають підвищеної відповідальності у формулюванні змісту.

Структурні елементи ділового листування:

- чітке визначення мети (інформування, запит, пропозиція, переконання)
- формальне вітання відповідно до організаційних норм
- вступ
- основна частина з конкретизацією інформації або запиту
- формулювання очікуваних дій
- завершальна формула ввічливості

Оптимальна структура письмового повідомлення передбачає поділ тексту на короткі абзаци, використання нумерованих або маркованих списків для перелічування елементів, уникнення надмірного обсягу окремих текстових блоків.

Тональність письмової комунікації потребує особливої уваги через відсутність невербальних засобів пом'якшення повідомлення. Рекомендується включення ввічливих мовленнєвих формул та використання модальних конструкцій для зниження категоричності висловлювань.

3.2. ВЕДЕННЯ ДІЛОВИХ НАРАД ТА ПЕРЕГОВОРІВ

Ділова нарада являє собою групову взаємодію, спрямовану на досягнення конкретних організаційних цілей. Ефективність нарад значною мірою залежить від якості їх організації та модерації.

Критерії доцільності проведення наради:

- необхідність прийняття колективних рішень
- генерація ідей методом мозкового штурму
- обговорення багатофакторних проблемних ситуацій
- медіація конфліктних ситуацій
- розвиток командної згуртованості.

У випадках, коли мета обмежується передачею одиничної інформації, доцільніше використовувати письмові форми комунікації.

Підготовчий етап проведення наради включає:

- формулювання конкретної мети наради
- складання структурованого порядку денного
- завчасне інформування учасників про тематику
- відбір учасників.

Роль *модератора* полягає у зосередженні уваги на визначених темах, контролі часу обговорення та забезпеченні рівних можливостей участі для всіх присутніх. Рекомендується починати наради відповідно до встановленого часу незалежно від присутності всіх учасників, що сприяє формуванню культури пунктуальності.

Модератор здійснює контроль за дотриманням тематичних меж дискусії. Активізація участі учасників забезпечується через виявлення (опитування) їхньої позиції.

Обов'язковими елементами процедури є затвердження прийнятих рішень та розподіл індивідуальних завдань з конкретизацією часових рамок виконання.

Після наради готується *протокол* з відображенням тематики обговорення, прийнятих рішень, розподілу відповідальностей та термінів виконання. Це забезпечує підзвітність та мінімізує ризик втрати інформації.

Переговорний процес визначається як взаємодія двох або більше сторін, спрямована на досягнення взаємоприйнятного рішення щодо предмета переговорів. Оптимальною стратегією є підхід згідно з концепцією win-win, що передбачає максимальну взаємну вигоду всіх учасників на противагу стратегії (win-lose).

Підготовчий етап переговорів:

- аналіз інтересів, потреб та обмежень контрагента
- визначення власних цільових позицій, мінімально прийнятних умов (точка виходу) та зон можливих компромісів
- формування аргументаційної бази з орієнтацією на демонстрацію взаємної вигоди пропонуваніх рішень

Початкова фаза переговорів передбачає формування довірчих відносин через неформальну комунікацію, що підвищує готовність сторін до взаємних поступок.

Використання пауз у комунікації може стимулювати контрагента до надання додаткової інформації або поступок унаслідок дискомфорту від мовчання.

При виникненні переговорного тупика рекомендується застосування стратегії розширення предмета переговорів (збільшення кількості елементів угоди) для створення додаткових можливостей компромісу через обмін ресурсами різної цінності для сторін.

Завершальна фаза передбачає проговорення всіх досягнутих домовленостей, підтвердження однакового їх розуміння всіма

сторонами, визначення подальших дій та фіксацію угоди в письмовій формі для мінімізації ризиків майбутніх непорозумінь.

3. УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ ТА СТРЕСОМ

Конфлікт – стан взаємодії, що характеризується наявністю розбіжностей у цілях, інтересах, цінностях або методах діяльності між двома або більше сторонами. Необхідно диференціювати конструктивний потенціал конфліктів (генерація інновацій, досягнення оптимальніших рішень через діалектичний процес) від деструктивних наслідків неадекватного управління конфліктними ситуаціями.

Типи організаційних конфліктів:

- конфлікти завдань (розбіжності щодо змісту або методів виконання завдань)
- процесуальні конфлікти (розбіжності щодо організації робочих процесів)
- міжособистісні конфлікти (найвищий рівень деструктивності через персоналізацію розбіжностей)

Критично важливо здійснювати ранню діагностику конфліктних ситуацій. Ознаками прихованого конфлікту є уникнення прямої комунікації, саркастичні висловлювання, пасивно-агресивна поведінка та формування внутрішньогрупових коаліцій.

Стратегії управління конфліктами. Первинна реакція на конфліктну ситуацію має орієнтуватися на вирішення проблеми замість ескалації протистояння. Дієва техніка Я-висловлювань, яка передбачає формулювання позиції через опис власних емоційних станів та їх причин замість надання негативних характеристик опоненту. Це знижує оборонну реакцію та створює основу для конструктивного діалогу. Замість "Ти завжди запізнюєшся і зриваєш наші терміни" – "Я відчуваю стрес, коли завдання затримуються, бо це впливає на весь проєкт. Як ми можемо вирішити цю ситуацію?". Перше викликає захисну реакцію, друге – відкриває діалог.

Принцип фокусування на проблемі замість персоналізації передбачає орієнтацію на зміну поведінки замість критики особистісних характеристик.

Визначення спільних цілей та інтересів створює основу для спільного пошуку рішень навіть у висококонфліктних ситуаціях.

У випадках, коли самостійне залагодження конфлікту неможливе, доцільне залучення нейтрального медіатора (керівника, фахівця з управління персоналом або іншої довіреної третьої сторони).

Управління стресом в організаційному середовищі. Стрес – фізіологічна та психологічна реакція організму на зовнішні стимули (стресори), що сприймаються як загрозливі або такі, що перевищують адаптаційні ресурси індивіда. В організаційному контексті типовими стресорами є часові обмеження, висока відповідальність, множинність одночасних завдань та міжособистісні стосунки.

Симптоми стресових станів:

- фізіологічні прояви (порушення сну, підвищена втомлюваність, м'язове напруження)
- емоційні прояви (підвищена дратівливість, тривожність, депресивні стани)
- когнітивні порушення (зниження концентрації уваги, труднощі прийняття рішень, негативне мислення)
- поведінкові зміни (прокрастинація, соціальна ізоляція, зміни харчової поведінки)

Техніки швидкого зниження стресу: дихальні вправи, послідовне напруження та розслаблення основних груп м'язів.

Стратегії довгострокового управління стресом.

Регулярні мікроперерви (5 - 10 хвилин кожні 50 - 60 хвилин роботи) відповідають природним ритмам працездатності та підвищують загальну продуктивність.

Встановлення чітких меж робочого навантаження та розвиток навичок відмови від надмірних зобов'язань є критичними компонентами ресурсного менеджменту.

Зміна перфекціоністських установок через відокремлення ситуацій критичної важливості якості від ситуацій достатності задовільного результату.

Підтримання соціальних зв'язків та обговорення проблемних питань забезпечує емоційну підтримку та можливість отримання альтернативних рішень.

Систематична фізична активність (достатньо 15-хвилинної швидкої ходьби).

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення поняттю «комунікація» та поясніть, чому цей процес не обмежується лише обміном словами.
2. Які потенційні ризики для бізнесу та репутації компанії створює некоректна передача інформації («ефект телефонної гри»)?
3. Розкрийте зміст поняття «активне слухання» та назвіть його основні інструменти (візуальний контакт, уточнювальні запитання).
4. Яку роль відіграє невербальна комунікація у сприйнятті повідомлення і чому вона може суперечити вербальному змісту?
6. Опишіть типову структуру ділового листа та вимоги до його оформлення.
7. Сформулюйте критерії доцільності проведення наради замість письмового інформування.
8. Які обов'язки покладаються на модератора під час проведення ділової наради?
9. Порівняйте стратегію переговорів "win-win" із традиційним підходом «перемога–програв».
11. Класифікуйте типи конфліктів у трудовому колективі за їхнім впливом на робочий процес (конфлікт завдань, процесів та відносин).
12. Обґрунтуйте переваги використання «Я-повідомлень» над «Ти-звинуваченнями» під час врегулювання суперечок.
13. Перерахуйте фізичні, емоційні та когнітивні симптоми професійного стресу.
14. Яке значення мають мікроперерви та встановлення особистих кордонів для запобігання емоційному вигоранню?

Тема 4. ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Принципи академічної доброчесності в університеті.
2. Види порушень академічної доброчесності.
3. Кодекс етики професійних бухгалтерів.
4. Конфіденційність та захист інформації.
5. Етичні дилеми в обліку.
6. Відповідальність за порушення етичних норм.

4.1. ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТІ

Академічна доброчесність (academic integrity) – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

Згідно із Законом України "Про освіту" (ст. 42), академічна доброчесність передбачає дотримання принципів академічної етики та встановлених законом правил у процесі здобуття освіти. Це поняття охоплює не лише формальне дотримання правил, але й внутрішнє прийняття цінностей чесності, відповідальності та прозорості.

Фундаментальні принципи академічної доброчесності.

Принцип чесності полягає у достовірному представленні результатів власної навчальної та наукової роботи, відмові від обману, фальсифікації даних чи привласнення чужих напрацювань. Цей принцип вимагає від студента самостійного виконання завдань та об'єктивного висвітлення власного внеску в колективні роботи.

Принцип довіри передбачає створення середовища, в якому всі учасники освітнього процесу можуть покладатися на достовірність інформації, результатів досліджень та оцінювання. Довіра є основою академічного співтовариства та професійних відносин у майбутній кар'єрі.

Принцип справедливості означає рівні можливості для всіх студентів, об'єктивне оцінювання знань без упередженості,

недопущення привілеїв або дискримінації. Справедливість у навчанні готує вас до справедливої професійної практики.

Принцип поваги включає визнання інтелектуальної власності інших осіб, коректне цитування джерел, повагу до авторських прав та внеску колег і викладачів. Поважне ставлення до чужої праці є ознакою професіоналізму та етичної зрілості.

Принцип відповідальності передбачає усвідомлення наслідків власних дій, готовність нести відповідальність за порушення норм академічної доброчесності та активну позицію щодо підтримання високих стандартів у академічному середовищі.

У контексті університетського навчання академічна доброчесність проявляється через самостійне виконання контрольних робіт та іспитів, коректне цитування та посилання на джерела в письмових роботах, достовірне представлення результатів лабораторних досліджень, чесне декларування особистого внеску в групових проєктах та відмову від використання несанкціонованих матеріалів під час контрольних заходів.

Дотримання цих принципів не є обмеженням вашої свободи, а навпаки – створює основу для справжнього інтелектуального розвитку, формує критичне мислення та готує до етичної професійної діяльності.

4.2. ВИДИ ПОРУШЕНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Плагіат (від лат. *plagiatus* – викрадений) – це оприлюднення або відтворення опублікованих раніше ідей, текстів, досліджень, творів мистецтва тощо без зазначення джерела запозичення або авторства. Плагіат є одним з найсерйозніших порушень академічної доброчесності.

Розрізняють кілька форм плагіату:

Повний плагіат – це подання чужої роботи як власної без будь-яких змін. Наприклад, завантаження реферату з інтернету та подання його як самостійно виконаного завдання.

Частковий плагіат передбачає запозичення окремих фрагментів чужого тексту без належного посилання. Навіть якщо ви перефразуйте чужу ідею, але не вказуєте джерело, це все одно вважається плагіатом.

Автоплагіат (самоплагіат) – це повторне використання власних раніше опублікованих робіт або їх частин без відповідного посилання. Здається парадоксальним, що можна "вкрасти" у самого себе, проте в

академічному середовищі очікується, що кожна робота представляє нові результати та думки.

Переклад-плагіат полягає в перекладі чужого тексту іноземною мовою та поданні його як власного дослідження без посилання на оригінальне джерело.

Компіляційний плагіат – це механічне поєднання фрагментів різних джерел без критичного аналізу, власних висновків та належних посилань, що створює ілюзію самостійної роботи.

Фабрикація та фальсифікація даних

Фабрикація – це вигадкування даних чи результатів дослідження та їх запис або звітування. Студент, який вигадує результати лабораторної роботи замість фактичного проведення експерименту, вчиняє фабрикацію даних.

Фальсифікація означає маніпулювання дослідницьким матеріалом, обладнанням або процесами, зміну чи пропуск даних або результатів таким чином, що дослідження не представлене точно в наукових записах. Це може включати вибіркове представлення результатів, що підтверджують гіпотезу, та приховування даних, що їй суперечать.

У контексті облікової освіти фальсифікація може проявлятися у підробці фінансових документів для навчальних завдань, маніпулюванні бухгалтерськими даними для отримання бажаного результату або свідомому викривленні інформації у звітах.

Списування та використання несанкціонованих матеріалів

Списування – це використання або спроба використання несанкціонованих матеріалів, інформації чи допомоги під час виконання контрольних робіт, тестів або іспитів. Сюди належить копіювання відповідей інших студентів, використання шпаргалок, електронних пристроїв для доступу до забороненої інформації.

Важливо розуміти, що списування не лише порушує академічні правила, але й позбавляє вас можливості справжнього навчання та об'єктивної оцінки власних знань. У професійній діяльності бухгалтера не буде можливості "списати" при прийнятті критичних рішень.

Обман та хабарництво

Академічний обман включає надання свідомо неправдивої інформації щодо виконання навчальних завдань, підробку підписів у документах, фальсифікацію медичних довідок для отримання відстрочки тощо.

Хабарництво – це пропонування, надання, одержання чи вимагання винагороди з метою впливу на об’єктивність оцінювання. Це грубе порушення, що підриває всю систему освіти та є кримінально караним діянням.

Необ’єктивне оцінювання. Хоча цей тип порушення стосується переважно викладачів, студенти також повинні його розуміти. Необ’єктивне оцінювання включає завищення або заниження оцінок з необґрунтованих причин, використання подвійних стандартів для різних студентів.

4.3. КОДЕКС ЕТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ

Бухгалтерська професія відіграє ключову роль у функціонуванні економіки та суспільства. Користувачі фінансової інформації – інвестори, кредитори, працівники, державні органи, громадськість – покладаються на об’єктивність та професіоналізм бухгалтерів. Це робить етичні стандарти особливо критичними у вашій майбутній професії.

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) через Раду з міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (IESBA) розробила Кодекс етики професійних бухгалтерів, який є основою для національних кодексів багатьох країн, включаючи Україну.

Фундаментальні принципи професійної етики

Принцип чесності вимагає від професійних бухгалтерів бути прямими та чесними у всіх професійних та ділових відносинах. Чесність передбачає не лише відмову від обману, але й активну протидію введенню в оману інших через упуущення важливої інформації.

Принцип об’єктивності означає, що професійні бухгалтери не повинні допускати упередженості, конфлікту інтересів або неналежного впливу інших осіб, що переважає професійні або ділові судження. Об’єктивність особливо важлива при проведенні аудиту, підготовці фінансових звітів та наданні консультаційних послуг.

Принцип професійної компетентності та належної ретельності має два аспекти. По-перше, бухгалтер повинен підтримувати професійні знання та навички на рівні, необхідному для надання компетентних професійних послуг клієнтам або роботодавцям. По-друге, при наданні професійних послуг необхідно діяти ретельно відповідно до застосовних технічних та професійних

стандартів. Це означає безперервне професійне навчання, відстежування змін у законодавстві та стандартах, прагнення до досконалості.

Принцип конфіденційності вимагає утримуватися від розголошення конфіденційної інформації, отриманої в результаті професійних та ділових відносин, без відповідних повноважень, якщо немає юридичного або професійного права чи обов'язку розкрити таку інформацію. Не слід використовувати конфіденційну інформацію для особистої вигоди.

Принцип професійної поведінки зобов'язує дотримуватися відповідних законів та нормативних актів і уникати будь-яких дій, які дискредитують професію. Професійний бухгалтер є публічною фігурою, чия поведінка відображається на репутації всієї професії.

Кодекс етики використовує концептуальну основу, що вимагає від професійного бухгалтера ідентифіковувати, оцінювати та усувати або зменшувати до прийняттого рівня **загрози дотриманню фундаментальних принципів**. Основні типи загроз такі:

Загроза власного інтересу виникає, коли фінансові або інші інтереси можуть невідповідним чином вплинути на судження чи поведінку. Наприклад, володіння акціями компанії, яку ви аудитуєте.

Загроза самоперевірки виникає, коли попередні судження потребують переоцінки професійним бухгалтером. Наприклад, аудит фінансової звітності, яку ви самі готували.

Загроза представництва інтересів виникає, коли професійний бухгалтер просуває позицію клієнта настільки, що може бути скомпрометована об'єктивність.

Загроза близького знайомства виникає через тривалі або тісні відносини з клієнтами або роботодавцями, що може призвести до надмірної симпатії до їхніх інтересів.

Загроза залякування виникає, коли професійний бухгалтер може бути відстороненим від дій об'єктивно через фактичні або сприйняті тиск та загрози.

Кодекс диференціює вимоги для бухгалтерів, що працюють у публічній практиці (аудиторські фірми, консультанти) та у бізнесі (штатні працівники компаній). Хоча фундаментальні принципи однакові, специфічні етичні виклики можуть відрізнятися.

Професійний бухгалтер у публічній практиці стикається з питаннями незалежності, конфлікту інтересів при обслуговуванні декількох клієнтів, встановлення гонорарів. Бухгалтер у бізнесі може

зіткнутися з тиском з боку керівництва щодо маніпулювання звітністю, конфліктами між лояльністю роботодавцю та професійними обов'язками.

4.4. КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

Конфіденційність інформації є не лише етичною вимогою, але й юридичним обов'язком, закріпленим у багатьох нормативних актах, включаючи Закон України "Про захист персональних даних", Господарський кодекс, Податковий кодекс та інші.

Конфіденційна інформація – це відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. У бухгалтерській практиці це включає фінансові дані, комерційні таємниці, персональні дані працівників, стратегічні плани компанії.

Обов'язки щодо збереження конфіденційності. Професійний бухгалтер зобов'язаний:

по-перше, утримуватися від розголошення конфіденційної інформації третім особам без належних повноважень, якщо немає законного або професійного права чи обов'язку це зробити;

по-друге, утримуватися від використання конфіденційної інформації для особистої вигоди або вигоди третіх осіб;

по-третє, вживати розумних заходів для забезпечення збереження конфіденційності інформації персоналом, що перебуває під контролем бухгалтера;

по-четверте, зберігати конфіденційність навіть у соціальному оточенні, бути уважним до можливості ненавмисного розголошення та уникати обговорення робочих питань у публічних місцях.

Існують ситуації, коли розкриття конфіденційної інформації виправдане або обов'язкове:

Розкриття, дозволене законом, наприклад, надання інформації за запитом правоохоронних органів, суду, податкових органів у межах їхніх повноважень.

Розкриття, що вимагається законом, включає обов'язкове повідомлення про відмивання грошей, фінансування тероризму, інші злочинні дії відповідно до закону.

Професійне право або обов'язок розкриття може виникати при дотриманні технічних стандартів, захисту професійних інтересів у судових процедурах, відповіді на запити регулятора професії.

При цьому професійний бухгалтер повинен ретельно оцінити, чи справді існує право або обов'язок розкриття, врахувати інтереси всіх сторін та проконсультуватися з юристами у разі сумнівів.

Сучасні технології створюють нові виклики для *збереження конфіденційності*. Професійний бухгалтер повинен:

- використовувати надійні паролі та регулярно їх змінювати;
- застосовувати шифрування для передачі конфіденційних даних;
- забезпечувати фізичний захист пристроїв з конфіденційною інформацією;
- бути обережним при використанні хмарних сервісів та публічних WiFi-мереж;
- належно утилізувати документи та електронні носії з конфіденційною інформацією;
- дотримуватися політик безпеки інформації організації.

Розголошення конфіденційної інформації може призвести до серйозних *наслідків*: втрати довіри клієнтів та роботодавців, цивільно-правової відповідальності (відшкодування збитків), кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом, дисциплінарної відповідальності від професійних організацій, включаючи позбавлення права займатися професійною діяльністю, репутаційних втрат для професіонала та його організації.

4.5. ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ В ОБЛІКУ

Етична дилема – це ситуація, коли необхідно зробити вибір між двома або більше альтернативами, кожна з яких має етичні наслідки, і жодна не є однозначно правильною або неправильною. Етичні дилеми характеризуються конфліктом цінностей, наявністю аргументів "за" і "проти" кожного варіанту, відсутністю очевидного "правильного" рішення.

У професійній діяльності бухгалтера етичні дилеми виникають регулярно через конфлікти між різними зацікавленими сторонами, між короткостроковими та довгостроковими інтересами, між лояльністю роботодавцю та професійними обов'язками.

Типові етичні дилеми в бухгалтерській практиці

Тиск з боку керівництва на маніпулювання звітністю. Керівник просить "трохи поліпшити" показники фінансової звітності перед зустріччю з інвесторами. Формально цифри будуть у межах облікових стандартів, але вибір методів обліку буде зумисно спрямований на завищення прибутку. Чи слід підкоритися керівництву, ризикуючи введенням в оману інвесторів, чи протистояти, ризикуючи своєю кар'єрою?

Виявлення помилок або зловживань попередників. Ви виявили, що ваш попередник на посаді систематично допускав помилки або навіть зловживання, що призвело до неправильності попередньої звітності. виправлення цих помилок негативно вплине на поточні показники та може викликати репутаційні наслідки для організації. Чи слід виправити помилки негайно, чи спробувати "розподілити" їх вплив на декілька періодів?

Конфлікт інтересів. Ви аудитор у фірмі, що перевіряє компанію, в якій ваш близький родич є фінансовим директором. Формально це не заборонено внутрішніми правилами вашої фірми, але може вплинути на вашу об'єктивність. Чи слід повідомити про цей зв'язок керівництво, ризикуючи бути усунутим від прибуткового проєкту?

Розкриття інформації про фінансові проблеми. Ви знаєте, що компанія має серйозні фінансові проблеми, які можуть призвести до банкрутства, але керівництво наказує не розголошувати цю інформацію постачальникам та клієнтам, щоб "не створювати паніку". Однак ці сторони продовжують укладати з компанією довгострокові контракти, не знаючи про ризики. Де межа між лояльністю роботодавцю та відповідальністю перед іншими зацікавленими сторонами?

Податкова оптимізація чи ухилення від сплати податків. Клієнт просить допомогти мінімізувати податкове навантаження. Існують законні способи оптимізації, але також є "сірі зони", де інтерпретація законодавства неоднозначна. Наскільки агресивною може бути податкова стратегія, щоб залишатися етичною?

Модель прийняття етичних рішень

Для розв'язання етичних дилем професійні організації рекомендують структурований підхід:

Крок 1: Ідентифікація етичної проблеми. Чітко сформулюйте, в чому полягає етична дилема. Які принципи чи цінності конфліктують?

Крок 2: Збір релевантних фактів. Отримайте повну інформацію про ситуацію. Часто етичні дилеми виникають через неповне розуміння обставин.

Крок 3: Ідентифікація зацікавлених сторін. На кого безпосередньо або опосередковано вплине ваше рішення? Які їхні законні інтереси?

Крок 4: Визначення альтернативних дій. Які можливі варіанти дій? Не обмежуйтеся очевидними "за" чи "проти" – часто існують творчі альтернативи.

Крок 5: Оцінка альтернатив. Проаналізуйте кожну альтернативу через призму етичних принципів, професійних стандартів, законодавства. Які наслідки матиме кожна дія для різних зацікавлених сторін?

Крок 6: Прийняття рішення. Виберіть дію, яка найкраще відповідає етичним принципам та професійним стандартам, навіть якщо вона не найлегша або найвигідніша.

Крок 7: Реалізація рішення. Виконайте прийняте рішення, документуючи свої дії та міркування.

Крок 8: Рефлексія. Після реалізації проаналізуйте результати та отримані уроки для майбутніх ситуацій.

Етичні тести для оцінки рішень

Під час оцінки альтернатив можна використовувати такі "етичні тести":

Тест публічності: Чи було би комфортно, якби моє рішення стало публічним знанням? Чи хотів би я, щоб про це написали в газеті?

Тест дзеркала: Чи зможу я подивитися на себе в дзеркало після цього рішення? Чи буду я пишатися собою?

Тест рольової зміни: Як би я відчував себе, якби був на місці іншої зацікавленої сторони, що постраждає від мого рішення?

Тест золотого правила: Чи хотів би я, щоб інші діяли так само по відношенню до мене в аналогічній ситуації?

Тест наставника: Що порадила би мені людина, яку я поважаю як етичний зразок (батько, викладач)?

Тест легальності: Чи це рішення легальне? Навіть якщо легальне, чи воно етичне?

Етична поведінка окремого бухгалтера значною мірою залежить від організаційного контексту. "Тон згори", встановлений керівництвом, критично важливий. Якщо керівники демонструють етичну поведінку та підтримують співробітників у прийнятті етичних

рішень, це створює етичну культуру. Навпаки, якщо керівництво терпить або заохочує неетичну поведінку заради фінансових результатів, окремим працівникам надзвичайно складно протистояти системі.

Організації з сильною етичною культурою зазвичай мають чіткий кодекс етики, програми етичного навчання, механізми повідомлення про порушення, захист викривачів від помсти, систему заохочення етичної поведінки.

4.6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ

Порушення академічної доброчесності та професійної етики може призвести до різних видів відповідальності залежно від характеру та серйозності порушення.

Академічна відповідальність. У контексті університетського навчання порушення академічної доброчесності студентами може призвести до:

Повторного виконання завдання – найм'якша санкція за незначні порушення, наприклад, неправильне оформлення посилань.

Зниження оцінки за конкретне завдання або дисципліну, що стимулює більш відповідальне ставлення до навчання.

Незарахування дисципліни – студент отримує незадовільну оцінку з курсу, що вимагає його повторного вивчення.

Академічна відпустка – тимчасове відсторонення від навчання на певний період для "переосмислення" академічних цінностей.

Відрахування з університету – найсуворіша санкція за грубі або повторні порушення. Відрахування може бути з можливістю або без можливості повторного вступу.

Згідно з Законом України "Про освіту", заклади вищої освіти зобов'язані створювати та оприлюднювати власні процедури розгляду випадків порушення академічної доброчесності. Ці процедури повинні забезпечувати право студента на захист та оскарження рішення.

Дисциплінарна відповідальність у професійній сфері. Професійні бухгалтери, що є членами професійних організацій (наприклад, Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України), підлягають дисциплінарній відповідальності за порушення професійних стандартів та етики.

Попередження – письмове зауваження з внесенням до особової справи члена організації.

Догана – публічне або непублічне засудження поведінки професіонала з можливим оприлюдненням у професійних виданнях.

Тимчасове призупинення членства у професійній організації, що може обмежувати право займатися певними видами діяльності.

Виключення з професійної організації – найсуворіша санкція, що фактично завершує професійну кар'єру в регульованих видах діяльності (наприклад, аудиті).

Анулювання професійних сертифікатів (наприклад, сертифіката аудитора), що робить неможливим здійснення відповідних професійних функцій.

Дисциплінарні процедури зазвичай включають розгляд скарги етичним комітетом, надання можливості обвинуваченому представити свою позицію, прийняття рішення та можливість оскарження.

Цивільно-правова відповідальність. Порухення професійних обов'язків бухгалтером може призвести до цивільно-правової відповідальності у формі відшкодування збитків.

Договірна відповідальність виникає при невиконанні або неналежному виконанні договірних зобов'язань. Наприклад, аудитор, що надав необґрунтований позитивний висновок, може нести відповідальність перед клієнтом за збитки, спричинені помилковою звітністю.

Деліктна відповідальність (відповідальність за заподіяння шкоди) може виникати перед третіми особами, що поклалися на неправдиву інформацію. Інвестори, що зазнали збитків через інвестиції на основі фальсифікованої фінансової звітності, можуть подати позов до бухгалтера чи аудитора.

Розмір відшкодування може включати реальні збитки (витрати, що особа зазнала), упущену вигоду (доходи, які могла б отримати), моральну шкоду у випадках, передбачених законом.

Важливим аспектом є страхування професійної відповідальності, що обов'язкове для багатьох категорій професійних бухгалтерів, особливо аудиторів. Таке страхування захищає як професіонала, так і постраждалих від помилок.

Адміністративна відповідальність. Порухення законодавства у сфері бухгалтерського обліку та звітності може призвести до адміністративних санкцій.

Штрафи накладаються органами державного нагляду (податковими органами, органами Державної аудиторської служби) за

порушення порядку ведення обліку, несвоєчасне подання звітності, порушення стандартів обліку.

Адміністративне попередження застосовується при незначних порушеннях, що вчинені вперше.

Дискваліфікація (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) може застосовуватися у разі грубих або систематичних порушень.

Згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення, відповідальність за порушення порядку ведення бухгалтерського обліку несуть посадові особи підприємств, установ та організацій.

Кримінальна відповідальність. Найсерйозніші порушення у сфері бухгалтерського обліку можуть призвести до кримінальної відповідальності.

Службове підроблення (ст. 366 Кримінального кодексу України) – внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання та видача завідомо неправдивих документів. Покарання може включати штраф, виправні роботи або позбавлення волі.

Ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України) – умисне ухилення від сплати податків у великих або особливо великих розмірах може призвести до штрафів або позбавлення волі.

Фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України) – створення суб'єктів підприємницької діяльності з метою здійснення незаконної діяльності або прикриття незаконної діяльності.

Шахрайство (ст. 190 КК України) – заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою, що може включати маніпуляції з фінансовою звітністю для отримання кредитів або інвестицій.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) – бухгалтери можуть бути притягнуті до відповідальності за участь у схемах відмивання коштів.

Кримінальна відповідальність тягне за собою не лише покарання, але й судимість, що суттєво обмежує майбутні професійні можливості. Багато професійних організацій не приймають осіб із судимістю за економічні злочини.

Репутаційні наслідки. Окрім формальних санкцій, порушення етичних норм призводить до репутаційних втрат, що можуть бути більш руйнівними для кар'єри, ніж офіційні покарання.

Втрата довіри клієнтів та роботодавців – репутація чесності та професіоналізму будується роками, але може бути зруйнована однією неетичною дією.

Негативна публічність у професійних колах та ЗМІ може фактично завершити кар'єру, особливо у вузькоспеціалізованих сферах.

Обмеження кар'єрних можливостей – багато роботодавців проводять ретельну перевірку кандидатів, і інформація про етичні порушення може стати непереборною перешкодою для працевлаштування.

Вплив на колег та організацію – неетична поведінка одного працівника може зашкодити репутації всієї організації, призводячи до напруженості у колективі.

Захист викривачів. Важливим аспектом етичної інфраструктури є захист осіб, що повідомляють про порушення етичних норм. Викривач – це особа, яка, дізнавшись про неетичну або незаконну діяльність в організації, повідомляє про це відповідні органи всередині організації або зовнішні регулюючі органи.

Законодавство багатьох країн, включаючи Україну (Закон України "Про захист викривачів"), передбачає захист викривачів від помсти з боку роботодавців. Помста може включати звільнення, зниження по службі, дискримінацію, залякування.

Професійні бухгалтери мають особливий обов'язок повідомляти про серйозні порушення, особливо коли вони створюють загрозу публічним інтересам. Однак це рішення часто надзвичайно складне, враховуючи можливі особисті наслідки. Етичні кодекси професійних організацій надають рекомендації щодо процедур повідомлення про порушення.

Превентивні заходи. Найкраща стратегія щодо відповідальності – це її уникнення через дотримання етичних норм. Превентивні заходи включають такі:

Безперервна етична освіта – регулярне навчання та оновлення знань про етичні стандарти, законодавство, кращі практики.

Консультації з колегами та експертами при виникненні етичних сумнівів. Не варто намагатися розв'язати складну етичну дилему самотійно.

Документування рішень – ведення записів про міркування, що привели до певних професійних рішень, може захистити у разі майбутніх претензій.

Дотримання процедур та стандартів – слідування встановленим професійним стандартам, внутрішнім політикам організації.

Культивування етичної чутливості – розвиток здатності розпізнавати етичні виміри професійних ситуацій ще до того, як вони стануть серйозними проблемами.

Пріоритетність довгострокових інтересів над короткостроковими вигодами – етична поведінка є інвестицією у довгострокову кар'єру та професійну репутацію.

Академічна доброчесність та професійна етика не є обмеженнями вашої свободи чи перешкодами на шляху до успіху. Навпаки, вони є фундаментом, на якому будується справжній професіоналізм, довіра та довгострокова кар'єра.

Початок вашого університетського навчання – це час формування звичок, установок та цінностей, що визначатимуть вашу майбутню професійну траєкторію. Кожне рішення, яке ви приймаєте сьогодні – списати чи самостійно підготуватися до іспиту, коректно оформити посилання чи проігнорувати цю вимогу, чесно виконати завдання чи піддатися спокусі легкого шляху – це не просто окремий епізод, а крок у формуванні вашої особистості та професійної ідентичності.

Бухгалтерська професія покладається на суспільну довіру. Інвестори довіряють фінансовим звітам при прийнятті рішень про вкладення мільйонів. Кредитори довіряють оцінці фінансового стану при наданні позик. Податкові органи покладаються на точність звітності. Громадськість довіряє, що фінансова система працює чесно та прозоро. Ця довіра тримається на етичній поведінці кожного окремого бухгалтера.

Історія бізнесу наповнена прикладами катастрофічних наслідків етичних провалів. Скандал з Enron, крах Lehman Brothers, численні випадки корпоративного шахрайства – всі вони мали у своєму корінні порушення етичних принципів професійними бухгалтерами, що поставили короткострокові інтереси роботодавців або особисту вигоду вище професійного обов'язку. Ці приклади демонструють, що неетична поведінка зрештою не залишається безкарною і призводить до руйнівних наслідків як для окремих осіб, так і для цілих організацій та економічних систем.

Водночас є безліч прикладів професіоналів, які, незважаючи на тиск та особисті ризики, зберегли вірність етичним принципам і тим самим запобігли значним збиткам або викрили серйозні порушення. Ці приклади доводять, що етична поведінка не лише можлива, але й є найкращою довгостроковою стратегією для професійного успіху та особистого спокою.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте п'ять фундаментальних принципів академічної доброчесності. Чому кожен з них важливий для освітнього процесу?
2. Які існують основні види плагіату? Чому автоплагіат також вважається порушенням академічної доброчесності?
3. Проаналізуйте п'ять фундаментальних принципів етики професійних бухгалтерів згідно з Міжнародним кодексом етики IESBA. Наведіть приклади їх застосування у професійній практиці.
4. Що таке концептуальна основа Кодексу етики? Назвіть п'ять основних типів загроз дотриманню етичних принципів.
5. За яких обставин професійний бухгалтер може розкрити конфіденційну інформацію? Обґрунтуйте кожен виняток із принципу конфіденційності.
6. Опишіть модель прийняття етичних рішень із восьми кроків. Чому важливо дотримуватися структурованого підходу при розв'язанні етичних дилем?
7. Які види відповідальності можуть настати за порушення академічної доброчесності та професійної етики? Наведіть конкретні приклади для кожного виду.
8. Що таке викривач (whistleblower) і чому важливий його захист? Які етичні міркування повинен враховувати професіонал, що виявив серйозні порушення в організації?

Тема 5. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

1. Освітньо-професійна програма підготовки зі спеціальності «Облік і оподаткування».
2. Особливості професійних дисциплін спеціальності «Облік і оподаткування».
3. Компетенції випускника з професійного спрямування «Облік і оподаткування».
4. Можливості сертифікації та підвищення кваліфікації.

5.1. ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

Освітньо-професійна програма зі спеціальності «Облік і оподаткування» спрямована на формування фахівців, здатних виконувати складні спеціалізовані завдання та розв'язувати проблеми в процесі навчання або під час професійної діяльності у сфері обліку, аналізу, аудиту та оподаткування діяльності, що характеризується комплексністю й невизначеністю умов.

Інтегральна компетентність програми полягає у здатності випускників ефективно функціонувати в умовах сучасного економічного середовища, яке характеризується швидкими змінами законодавства, розвитком інформаційних технологій та глобалізацією економічних процесів. Програма забезпечує комплексну підготовку фахівців, які не лише володіють технічними навичками ведення обліку та оподаткування, а й здатні до аналітичного мислення, прийняття управлінських рішень та адаптації до динамічних змін бізнес-середовища.

Освітня програма включає 40 обов'язкових компонентів, які систематично розподілені за роками навчання та логічно пов'язані між собою. Загальна структура програми передбачає поступове ускладнення навчального матеріалу: від фундаментальних дисциплін до спеціалізованих професійних курсів.

Навчальний процес організовано таким чином, що студенти спочатку опановують базові теоретичні знання з економіки, математики, інформатики та права, які створюють фундамент для

подальшого вивчення спеціалізованих облікових дисциплін. Надалі відбувається поглиблене вивчення професійних дисциплін з поступовою інтеграцією теоретичних знань у практичну площину через систему курсових робіт та виробничих практик.

Програма передбачає різні форми контролю знань: екзамени (для більшості дисциплін), заліки (для практико-орієнтованих курсів) та захисти (для курсових робіт та практик). Така диференціація форм контролю дозволяє об'єктивно оцінити рівень засвоєння як теоретичних знань, так і практичних навичок студентів.

5.2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ДИСЦИПЛІН СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

Фундаментальні дисципліни. Початковий етап навчання включає дисципліни, що формують загальноосвітню та загальноекономічну базу майбутніх фахівців. До них належать: актуальні питання історії та культури України, українська мова за професійним спрямуванням, економічна теорія, вища математика, інформатика, іноземна мова, мікроекономіка, філософія. Ці дисципліни забезпечують розвиток критичного мислення, формують культурну ідентичність та створюють методологічну основу для професійного зростання.

Особливе значення має вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, оскільки сучасна облікова практика дедалі більше орієнтується на міжнародні стандарти фінансової звітності та вимагає розуміння англомовної термінології. Дисципліна «Вступ у спеціальність» знайомить студентів з особливостями майбутньої професії, етичними принципами та перспективами кар'єрного розвитку в галузі обліку і оподаткування.

Базові економічні дисципліни. Другий рівень підготовки охоплює загальноекономічні дисципліни: макроекономіку, правознавство, податкову систему, статистику, менеджмент, економіку підприємства, фінанси підприємств, міжнародну економіку. Ці курси формують розуміння економічних процесів на мікро- та макрорівнях, правових основ господарської діяльності та механізмів функціонування підприємств у ринковій економіці.

Важлива складова – вивчення податкової системи, яка є фундаментальною для розуміння специфіки оподаткування господарської діяльності. Студенти опановують принципи побудови податкових систем, види податків, механізми податкового

адміністрування та особливості оподаткування різних категорій платників податків.

Спеціалізовані облікові дисципліни. Ядро професійної підготовки становлять спеціалізовані облікові дисципліни: бухгалтерський облік (теорія), фінансовий облік I та II, управлінський облік, облік і оподаткування малого бізнесу, облік у державному секторі економіки, облік і оподаткування видів економічної діяльності. Ці курси забезпечують комплексне розуміння методології та організації бухгалтерського обліку на підприємствах різних форм власності та видів діяльності.

Фінансовий облік вивчається на двох рівнях, що дозволяє поступово формувати комплексний підхід до облікових операцій. Управлінський облік орієнтований на формування інформації для внутрішніх користувачів та прийняття управлінських рішень, що відрізняє його від фінансового обліку.

Аналітичні та контрольні дисципліни. Професійна підготовка включає дисципліни аналітичного та контрольного спрямування: теорію економічного аналізу, аналіз господарської діяльності, аудит, внутрішньогосподарський контроль та управління ризиками. Ці курси формують здатність не лише відображати господарські операції в обліку, а й аналізувати ефективність діяльності підприємства, виявляти резерви підвищення результативності та проводити незалежну перевірку достовірності фінансової звітності.

Аудит як дисципліна охоплює методологію та організацію незалежної перевірки фінансової звітності, вивчення міжнародних стандартів аудиту, планування та проведення аудиторських процедур. Внутрішньогосподарський контроль спрямований на формування системи контролю на підприємстві, ідентифікацію та оцінку ризиків.

Дисципліни звітності та оподаткування. Окрему групу становлять дисципліни, присвячені формуванню звітності та податковому обліку: облік і звітність в оподаткуванні, звітність підприємств. Ці курси інтегрують знання з бухгалтерського обліку та податкового законодавства, забезпечують розуміння взаємозв'язку облікової та податкової інформації, формують навички складання різних видів звітності.

Інформаційні системи та математичні методи. Сучасна облікова практика неможлива без використання інформаційних технологій. Дисципліни «Інформаційні системи в обліку і оподаткуванні» та «Оптимізаційні методи і моделі» забезпечують

опанування спеціалізованих програмних продуктів для автоматизації обліку, формування звітності та використання математичного інструментарію для аналізу та прогнозування економічних процесів.

Навчальний план включає міждисциплінарні курсові роботи, які забезпечують інтеграцію знань з різних дисциплін та формують здатність до комплексного розв'язання професійних завдань.

Особливе місце займають практичні компоненти: навчальна практика «Тренінг з бухгалтерського обліку», виробнича практика з фінансового обліку, виробнича практика з аналізу господарської діяльності. Практики забезпечують апробацію теоретичних знань у реальних умовах діяльності підприємств та формують професійні навички.

5.3. КОМПЕТЕНЦІЇ ВИПУСКНИКА З ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

Загальні компетентності. Освітньо-професійна програма передбачає формування 16 загальних компетентностей, які забезпечують всебічний розвиток особистості фахівця та його здатність до ефективної діяльності в професійному та соціальному середовищі.

Когнітивні компетентності включають здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність бути критичним та самокритичним, здатність проведення досліджень на відповідному рівні. Ці компетентності забезпечують інтелектуальний розвиток фахівця та його здатність до постійного професійного вдосконалення.

Комунікативні компетентності передбачають здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, здатність спілкуватися іноземною мовою, навички використання сучасних інформаційних систем та комунікаційних технологій. У сучасному бізнес-середовищі ці компетентності критично важливі для ефективної взаємодії з колегами, керівництвом, клієнтами та міжнародними партнерами.

Соціальні компетентності охоплюють здатність працювати в команді, здатність працювати автономно, цінування та повагу різноманітності та мультикультурності, здатність діяти соціально відповідально та свідомо. Сучасні організації функціонують у мультикультурному середовищі та потребують фахівців, здатних до

ефективної командної роботи при збереженні здатності до самостійного виконання завдань.

Етичні компетентності включають здатність діяти на основі етичних міркувань, здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності. Облікова професія традиційно характеризується високими етичними стандартами, оскільки бухгалтери та аудитори несуть відповідальність за достовірність фінансової інформації.

Громадянські компетентності передбачають здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні, здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства.

Спеціальні (фахові) компетентності. Програма формує 12 спеціальних компетентностей (СК), які визначають професійну кваліфікацію випускника.

СК01-СК02 стосуються здатності досліджувати економічні процеси та використовувати математичний інструментарій. Фахівець повинен розуміти макро- та мікроекономічні тенденції, вміти застосовувати економіко-математичні методи для аналізу та прогнозування.

СК03 є центральною компетентністю, яка визначає здатність до відображення інформації про господарські операції в фінансовому та управлінському обліку, систематизації та узагальнення цієї інформації у звітності. Ця компетентність охоплює володіння методологією бухгалтерського обліку, розуміння принципів визнання, оцінки та відображення активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат.

СК04 передбачає застосування знань права та податкового законодавства в практичній діяльності. Фахівець повинен орієнтуватися в нормативно-правовій базі, розуміти вимоги законодавства щодо ведення обліку й оподаткування, вміти застосовувати податкові норми в конкретних господарських ситуаціях.

СК05 стосується здатності проводити аналіз господарської діяльності та фінансовий аналіз з метою прийняття управлінських рішень. Фахівець повинен володіти методиками аналізу фінансового стану, ділової активності, рентабельності, ліквідності підприємства,

вміти інтерпретувати результати аналізу та формувати рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності.

СК06 визначає здатність здійснювати облікові процедури із застосуванням спеціалізованих інформаційних систем і комп'ютерних технологій. Сучасний бухгалтер повинен володіти навичками роботи з програмним забезпеченням для автоматизації обліку, формування звітності, обміну електронною інформацією з контролюючими органами.

СК07 охоплює застосування методик проведення аудиту й послуг із надання впевненості. Фахівець повинен розуміти мету та завдання аудиту, володіти методиками планування та проведення аудиторських перевірок, вміти документувати результати аудиту та формувати висновки.

СК08-СК09 стосуються ідентифікації та оцінки ризиків, здійснення зовнішнього та внутрішнього контролю діяльності підприємства. Фахівець повинен розуміти систему ризик-менеджменту, вміти оцінювати ризики недосягнення цілей, недотримання законодавства, недостовірності звітності.

СК10 визначає здатність застосовувати етичні принципи під час виконання професійних обов'язків. Бухгалтери та аудитори керуються кодексами професійної етики, які визначають принципи чесності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності.

СК11 передбачає демонстрацію розуміння вимог щодо професійної діяльності, зумовлених необхідністю забезпечення сталого розвитку України. Фахівці з обліку і оподаткування відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємств та формуванні податкових надходжень до бюджету.

СК12 визначає здатність проводити діагностику результатів діяльності, їх об'єктивної оцінки та пошуку нових можливостей. Ця компетентність інтегрує аналітичні здібності та стратегічне мислення, необхідні для підтримки конкурентоспроможності підприємства.

Програмні результати навчання. Програма визначає 24 програмні результати (ПР) навчання, які конкретизують очікувані результати освітньої діяльності.

Теоретичні знання (ПР01-ПР03, ПР07, ПР13) охоплюють розуміння економічних категорій та законів, місця та значення облікової системи в інформаційному забезпеченні користувачів, сутності об'єктів обліку, механізмів функціонування бюджетної і

податкової систем, особливостей функціонування підприємств у сучасних умовах.

Практичні навички (ПР04-ПР06, ПР10, ПР12) передбачають уміння формувати та аналізувати звітність, володіти методичним інструментарієм обліку, розуміти особливості практики обліку, застосовувати методи аудиту, використовувати інформаційні системи та комп'ютерні технології.

Аналітичні здібності (ПР08-ПР09, ПР11, ПР14-ПР15, ПР24) включають розуміння організаційно-економічного механізму управління підприємством, здатність ідентифікувати та оцінювати ризики, визначати напрями підвищення ефективності, застосовувати економіко-математичні методи, володіти методами дослідження, демонструвати творче аналітичне мислення.

Комунікативні та соціальні навички (ПР16-ПР17, ПР20) охоплюють володіння державною та іноземною мовами, уміння працювати самостійно та в команді, виконувати професійні функції з урахуванням вимог соціальної відповідальності, планувати й управляти часом.

Дослідницькі компетентності (ПР18) передбачають здатність аналізувати розвиток систем і методів бухгалтерського обліку на національному та міжнародному рівнях із метою обґрунтування доцільності їх запровадження.

Особистісні якості (ПР19, ПР21-ПР23) включають дотримання здорового способу життя, розуміння вимог до діяльності за спеціальністю, реалізацію своїх прав і обов'язків як члена суспільства, збереження та примноження цінностей суспільства.

5.4. МОЖЛИВОСТІ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Випускники освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» мають можливість отримати професійні сертифікати, які підтверджують їх кваліфікацію та підвищують конкурентоспроможність на ринку праці.

Сертифікат бухгалтера-практика є базовим професійним сертифікатом, який підтверджує здатність фахівця вести бухгалтерський облік на підприємствах малого та середнього бізнесу. Для отримання сертифіката необхідно скласти кваліфікаційний іспит,

який охоплює теорію та практику бухгалтерського обліку, податкове законодавство, трудове право.

Сертифікат професійного бухгалтера є вищим рівнем професійної кваліфікації в Україні. Він надається Федерацією професійних бухгалтерів і аудиторів України та підтверджує здатність фахівця виконувати складні облікові завдання, організовувати облікову роботу, складати фінансову звітність відповідно до національних та міжнародних стандартів.

Сертифікат аудитора дає право на проведення аудиторських перевірок та надання послуг з надання впевненості. Для отримання сертифіката необхідно мати вищу освіту, практичний досвід роботи в аудиті та скласти кваліфікаційний іспит із міжнародних стандартів аудиту, бухгалтерського обліку, оподаткування, права.

Міжнародні сертифікації. *ACCA (Association of Chartered Certified Accountants)* є однією з найпрестижніших міжнародних кваліфікацій у галузі обліку та фінансів. Програма ACCA охоплює 13 іспитів, які перевіряють знання з бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту, аудиту, оподаткування, корпоративного права. Кваліфікація ACCA визнається у понад 180 країнах світу та відкриває широкі можливості для міжнародної кар'єри.

CIMA (Chartered Institute of Management Accountants) спеціалізується на управлінському обліку та стратегічному фінансовому менеджменті. Кваліфікація CIMA орієнтована на підготовку фахівців для управлінських позицій та охоплює стратегічне планування, управління ефективністю, управління ризиками.

CPA (Certified Public Accountant) є американською професійною кваліфікацією, яка визнається в багатьох країнах світу. Для отримання ліцензії CPA необхідно скласти уніфікований іспит та виконати вимоги щодо освіти та практичного досвіду.

CIA (Certified Internal Auditor) є міжнародною кваліфікацією в галузі внутрішнього аудиту. Програма CIA охоплює основи внутрішнього аудиту, практику внутрішнього аудиту, знання бізнесу для внутрішнього аудиту.

Підвищення кваліфікації. *Курси підвищення кваліфікації* є обов'язковою умовою підтримання професійної компетентності. Професійні організації встановлюють вимоги щодо мінімальної кількості годин підвищення кваліфікації на рік (зазвичай 40-120 годин). Підвищення кваліфікації може здійснюватися через

відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, навчальних курсів, дистанційне навчання.

Спеціалізовані тренінги охоплюють актуальні теми: зміни в податковому законодавстві, новації в бухгалтерському обліку, особливості застосування МСФЗ, робота з інформаційними системами, управління фінансами, ризик-менеджмент. Провідні консалтингові компанії, аудиторські фірми, професійні асоціації регулярно організовують такі тренінги.

Магістерські програми дозволяють поглибити знання в окремих сферах: магістерські програми з міжнародного обліку та аудиту, податкового консалтингу, фінансового аналізу, корпоративних фінансів. Магістерська освіта часто поєднується з підготовкою до міжнародних професійних кваліфікацій.

Програми MBA (Master of Business Administration) з фінансовою спеціалізацією дозволяють бухгалтерам та аудиторам розширити знання в сфері менеджменту, маркетингу, стратегії та перейти на управлінські позиції.

Фахівці з обліку і оподаткування мають широкі можливості для професійного розвитку. Типова кар'єрна траєкторія починається з позиції асистента бухгалтера або помічника аудитора та може вести до позицій головного бухгалтера, фінансового директора, партнера аудиторської фірми.

Напрями кар'єрного розвитку включають: роботу в обліково-фінансових службах підприємств (бухгалтер, головний бухгалтер, фінансовий директор), роботу в аудиторських та консалтингових компаніях (аудитор, старший аудитор, менеджер, партнер), роботу в державних органах (податковий інспектор, ревізор), викладацьку та наукову діяльність, підприємницьку діяльність (надання послуг з бухгалтерського обліку, консалтингу, аудиту).

Професійне середовище характеризується високою динамікою змін законодавства, розвитком інформаційних технологій, зростанням вимог до прозорості та достовірності фінансової інформації. Успішні фахівці повинні постійно оновлювати знання, адаптуватися до змін, розвивати аналітичні здібності та комунікативні навички.

Освітньо-професійна програма підготовки фахівців зі спеціальності «Облік і оподаткування» забезпечує комплексну підготовку кваліфікованих фахівців, здатних ефективно функціонувати в сучасному економічному середовищі. Програма поєднує фундаментальну теоретичну підготовку з практичними

навичками, формує широкий спектр загальних та спеціальних компетентностей, забезпечує можливості для професійної сертифікації та подальшого кар'єрного розвитку.

Структура навчального плану логічно побудована та передбачає поступове ускладнення навчального матеріалу від загальноосвітніх дисциплін до спеціалізованих професійних курсів. Випускники програми отримують кваліфікацію, що дозволяє їм працювати на різних посадах в обліково-фінансових службах підприємств, аудиторських компаніях, державних органах, а також продовжувати навчання та здобувати національні й міжнародні професійні сертифікати.

Сучасний ринок праці висуває високі вимоги до фахівців з обліку і оподаткування, тому освітня програма постійно оновлюється відповідно до змін законодавства, розвитку інформаційних технологій та потреб роботодавців. Комплексна підготовка, яку забезпечує програма, створює міцний фундамент для успішної професійної кар'єри та подальшого розвитку в обраній сфері діяльності.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що являє собою інтегральна компетентність освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування»?
2. Скільки обов'язкових компонентів включає освітня програма підготовки фахівців з обліку і оподаткування?
3. Який принцип покладено в основу структурування навчального плану?
4. Які форми контролю знань передбачені освітньою програмою?
5. Поясніть у чому полягає різниця між екзаменом, заліком та захистом як формами контролю.
6. Як організовано поступове ускладнення навчального матеріалу в освітній програмі?
7. Чому освітня програма починається з фундаментальних дисциплін, а не одразу зі спеціалізованих?
8. Які переваги дає систематична організація навчального процесу?
9. Які дисципліни входять до групи фундаментальних і яку роль вони відіграють у підготовці фахівців?
10. Чому іноземна мова за професійним спрямуванням є важливою складовою професійної підготовки?
11. Яке значення має дисципліна «Вступ у спеціальність» для студентів першого курсу?
12. Які дисципліни формують базу загальноєкономічних знань студентів?
13. У чому полягає відмінність між фінансовим обліком I та фінансовим обліком II?
14. Чим управлінський облік відрізняється від фінансового обліку?
15. Які дисципліни відносяться до спеціалізованих облікових дисциплін?
16. Що вивчає дисципліна «Облік і оподаткування малого бізнесу»?
17. Які особливості обліку у державному секторі економіки порівняно з приватним сектором?
18. Яку роль відіграють аналітичні дисципліни у професійній підготовці?
19. Що вивчає дисципліна «Теорія економічного аналізу»?
20. У чому полягає мета вивчення дисципліни «Аудит»?
21. Що охоплює дисципліна «Внутрішньогосподарський контроль та управління ризиками»?
22. Які дисципліни присвячені формуванню звітності підприємств?

23. Яке значення має дисципліна «Інформаційні системи в обліку і оподаткуванні»?
24. Для чого вивчається дисципліна «Оптимізаційні методи і моделі»?
25. Що являють собою міждисциплінарні курсові роботи?
26. Які види практик передбачені освітньою програмою?
27. Яку роль відіграє навчальна практика «Тренінг з бухгалтерського обліку»?
28. Що являє собою виробнича практика з фінансового обліку?
29. Скільки загальних компетентностей формує освітня програма?
30. Які компетентності відносяться до когнітивних?
31. Що включають комунікативні компетентності?
32. Які компетентності формують соціальну відповідальність фахівця?
33. Чому етичні компетентності є особливо важливими для професії бухгалтера?
34. Що передбачають громадянські компетентності?
35. Скільки спеціальних (фахових) компетентностей визначає програма?
36. У чому полягає зміст компетентності СК03?
37. Що передбачає компетентність щодо застосування знань права та податкового законодавства?
38. Які аналітичні компетентності повинен мати випускник?
39. Чому важлива здатність працювати зі спеціалізованими інформаційними системами?
40. Що включає компетентність з проведення аудиту?
41. У чому полягає здатність до ідентифікації та оцінки ризиків?
42. Які етичні принципи повинен дотримуватися бухгалтер?
43. Скільки програмних результатів навчання визначає освітня програма?
44. Які теоретичні знання повинен мати випускник?
45. Які практичні навички формуються у процесі навчання?
46. Що включають аналітичні здібності випускника?
47. Які комунікативні навички необхідні фахівцю з обліку і оподаткування?
48. Що передбачають дослідницькі компетентності?
49. Які особистісні якості повинен розвивати майбутній фахівець?
50. Як взаємопов'язані компетентності та програмні результати навчання?

51. Що являє собою сертифікат бухгалтера-практика?
52. Які вимоги необхідно виконати для отримання сертифіката бухгалтера-практика?
53. У чому різниця між сертифікатом бухгалтера-практика та сертифікатом професійного бухгалтера?
54. Хто надає сертифікат професійного бухгалтера в Україні?
55. Які права дає сертифікат аудитора?
56. Що необхідно для отримання сертифіката аудитора?
57. Що являє собою міжнародна кваліфікація АССА?
58. Скільки іспитів включає програма АССА?
59. У скількох країнах визнається кваліфікація АССА?
60. Чим відрізняється СІМА від АССА?
61. На чому спеціалізується кваліфікація СІМА?
62. Що являє собою кваліфікація СРА?
63. У якій країні виникла кваліфікація СРА?
64. Що означає аббревіатура СІА і яку сферу охоплює ця кваліфікація?
65. Для чого потрібен сертифікат з МСФЗ?
66. Що являє собою сертифікат з трансферного ціноутворення?
67. У яких ситуаціях затребуваний сертифікат з оцінки бізнесу?
68. Чому підвищення кваліфікації є обов'язковою умовою для професійних бухгалтерів?
69. Скільки годин підвищення кваліфікації зазвичай вимагається на рік?
70. Які форми підвищення кваліфікації існують?
71. Які теми охоплюють спеціалізовані тренінги для бухгалтерів?
72. Які магістерські програми можуть обрати випускники бакалаврату?
73. Що дає програма МВА з фінансовою спеціалізацією?
74. Які позиції може обіймати фахівець з обліку і оподаткування на початку кар'єри?
75. Які позиції можливі на вищих щаблях кар'єрної драбини?
76. Які напрями кар'єрного розвитку існують для фахівців з обліку?
77. Які можливості роботи в аудиторських компаніях?
78. Чи можуть фахівці з обліку працювати в державних органах?
79. Які перспективи для підприємницької діяльності у сфері обліку?
80. Які основні тренди характеризують сучасне професійне середовище бухгалтерів?
81. В який спосіб освітня програма забезпечує зв'язок теорії з практикою?

82. Як освітня програма адаптується до змін законодавства та потреб ринку праці?
83. Які переваги дає здобуття міжнародних професійних кваліфікацій?
84. Яка роль інформаційних технологій у професії сучасного бухгалтера?
85. Чому міжнародні стандарти фінансової звітності важливі для українських фахівців?
86. Як глобалізація впливає на вимоги до фахівців з обліку і оподаткування?
87. Які soft skills критично важливі для успішної кар'єри бухгалтера?
88. Яку роль відіграють професійні асоціації у розвитку бухгалтерської професії?
89. Як забезпечується якість освіти за програмою «Облік і оподаткування»?
90. Які перспективи розвитку професії бухгалтера в епоху цифровізації?

Модуль 2. ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА СУМІЖНИХ ДИСЦИПЛІН

Тема. 6 ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

1. Виникнення та еволюція обліку.
2. Розвиток систем оподаткування в різних країнах.
3. Формування бухгалтерського обліку як науки.
4. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні.

6.1. ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ОБЛІКУ

Облік і оподаткування становлять фундаментальні складові економічної системи будь-якої держави. Історичний розвиток цих дисциплін тісно пов'язаний з еволюцією господарських відносин, торгівлі, виробництва та державотворення. Розуміння історичних аспектів формування обліку та оподаткування дозволяє глибше усвідомити сучасні принципи, методи та підходи до організації облікової роботи та податкової системи.

Первісні форми обліку. Облік як система фіксації господарських операцій виник разом із появою приватної власності та необхідністю контролю за майном. Археологічні дослідження свідчать, що найдавніші облікові записи датуються IV тисячоліттям до нашої ери. У Стародавній Месопотамії на глиняних табличках велися записи про надходження та видачу зерна, худоби, інших матеріальних цінностей. Шумерські писарі використовували клинопис для ведення інвентарних книг храмів та державних складів.

Стародавній Єгипет демонструє високий рівень розвитку облікової справи. Папіруси містять детальні звіти про будівництво пірамід, облік робочої сили, витрат матеріалів. Єгипетські писарі володіли складною системою обліку, що включала первинну документацію, реєстри, звітність перед фараоном та його чиновниками. Характерною особливістю єгипетського обліку була інвентаризація, яка проводилася регулярно для контролю збереження майна.

У Стародавній Греції облік набув більш систематизованого характеру. Банкіри-трапезити* (від гр. *trapeza* – стіл) вели облікові книги, в яких фіксувалися операції з клієнтами. Грецькі купці використовували подвійні записи окремих операцій, хоча систематичного подвійного запису ще не існувало. Держава вела ретельний облік доходів та видатків через спеціальних чиновників.

Облік у Середньовіччі. Середньовічна Європа ознаменувалася значним поступом в обліковій справі, що було пов'язано з розвитком торгівлі та банківської діяльності. Італійські міста-республіки, зокрема Венеція, Генуя, Флоренція, стали центрами комерційної революції. Саме в цей період виникла система подвійного запису, яка стала революційним досягненням облікової думки.

Італійські купці розробили складну систему рахунків, бухгалтерських книг (меморіал, журнал, головна книга), методів перевірки записів. Подвійний запис дозволяв не лише фіксувати факти господарського життя, але й контролювати правильність записів через звірку рахунків. Облік став інструментом управління капіталом, оцінки фінансових результатів діяльності торгових компаній.

П'ятнадцяте століття стало переломним моментом в історії обліку завдяки публікації фундаментальної праці італійського математика та францисканського монаха Луки Пачолі. У 1494 році в Венеції вийшов його трактат "Короткий огляд арифметики, геометрії, пропорції та пропорційності" ("*Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita*"), один із розділів якого під назвою "Трактат про рахунки і записи" був присвячений опису методу подвійного запису. Лука Пачолі систематизував існуючу практику венеційських купців, описав структуру облікових книг, правила ведення записів, методи складання балансу.

Робота Пачолі мала епохальне значення, оскільки вперше облікові знання були викладені систематично, у друкованій формі, що зробило їх доступними широкому колу користувачів. Метод подвійного запису, описаний ним, із незначними модифікаціями використовується донині, що свідчить про його досконалість. Після Пачолі з'явилася ціла плеяда дослідників обліку в різних країнах Європи, які адаптували італійську систему до національних умов.

* Давньогрецькі міняйли та перші банкіри (IV ст. до н.е.), які здійснювали фінансові операції за спеціальними столами. Вони обмінювали монети, приймали вклади, надавали кредити.

Розвиток обліку в Новий час. XVII-XIX століття характеризувалися географічним поширенням подвійного запису, його впровадженням у державних установах, виникненням національних облікових шкіл. У Франції розвивалася юридична теорія обліку, в Німеччині – камеральна бухгалтерія для урядових установ, в Англії формувалася практична школа, орієнтована на потреби промислових підприємств.

Промислова революція XVIII-XIX століть кардинально змінила вимоги до обліку. Виникнення великих промислових підприємств, акціонерних товариств, розвиток фондового ринку потребували нових підходів до обліку капіталу, витрат виробництва, калькулювання собівартості продукції. Виник управлінський облік як інструмент прийняття рішень власниками та менеджерами. Розділення підприємства та його власників породило потребу в аудиті – незалежній перевірці достовірності звітності.

Облік у XX столітті та сучасність. XX століття стало епохою професіоналізації обліку, створення міжнародних стандартів, комп'ютеризації облікових процесів. У різних країнах виникли професійні організації бухгалтерів, які розробляли етичні норми, стандарти обліку, системи професійної сертифікації. В США Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів встановив високі стандарти професії. У Великій Британії діяли кілька професійних асоціацій, які об'єдналися для координації діяльності.

Глобалізація економіки наприкінці XX століття актуалізувала проблему уніфікації облікових стандартів. У 1973 році створений Комітет з міжнародних стандартів фінансової звітності, який розробив систему Міжнародних стандартів фінансової звітності. Ці стандарти поступово впроваджувалися в різних країнах світу, забезпечуючи порівнянність фінансової інформації на міжнародному рівні.

Революцію в обліковій справі здійснила комп'ютеризація. Перші облікові програми з'явилися в 1960-х роках, а з розвитком персональних комп'ютерів у 1980-х роках автоматизація обліку стала доступною навіть малим підприємствам. Сучасні інформаційні системи забезпечують інтеграцію обліку з іншими функціями управління, формування звітності в режимі реального часу, аналіз великих масивів даних.

6.2. РОЗВИТОК СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Стародавні податкові системи. Оподаткування як механізм наповнення державної казни виникло одночасно з появою держави. Стародавні цивілізації використовували різноманітні форми вилучення частини доходів або майна громадян на користь держави чи правителя. У Стародавньому Єгипті основним податком був поземельний податок, який сплачувався зерном, худобою, іншими продуктами. Існували також трудові повинності – роботи на будівництві пірамід, храмів, іригаційних систем.

Перська імперія створила одну з найбільш організованих податкових систем стародавнього світу. Цар Дарій I провів податкову реформу, встановивши фіксовані податки для кожної сатрапії. Податки визначалися на основі кадастру земель, обліку населення, економічного потенціалу регіонів. Така система забезпечувала передбачуваність надходжень до державної скарбниці.

Стародавній Рим розробив складну та ефективну податкову систему, яка еволюціонувала разом з розширенням імперії. Римські громадяни в період республіки сплачували трибутум (лат. *tributum*) – прямий податок на майно, який стягувався під час війни. Провінції сплачували регулярні податки, основним з яких був поземельний податок. Існували також митні збори, податки на спадщину, податок на звільнення рабів. Важливою інновацією римлян була система відкupu податків, коли право збору податків продавалося приватним особам.

Середньовічне оподаткування. Феодальна Європа характеризувалася децентралізованою податковою системою. Основою оподаткування були феодальні повинності селян перед землевласниками. Королі не мали регулярних податкових доходів і покладалися на доходи від королівського домену, судові штрафи, феодальні платежі васалів. Для фінансування війн або інших надзвичайних витрат скликалися представницькі органи, які надавали дозвіл на стягнення екстраординарних податків.

Поступово в різних країнах виникали постійні податки. У Франції в XIV столітті була запроваджена *габель* – податок на сіль, який став одним із найнеприємніших для населення через високі ставки та жорстокі методи стягнення. Англія розвивала систему непрямих податків – акцизів на товари масового споживання. Особливістю

англійської системи була роль парламенту у затвердженні податків, що заклало основи принципу представництва.

Формування сучасних податкових систем. Формування національних держав у Новий час супроводжувалося централізацією податкових систем. Абсолютні монархії створювали розгалужені фінансові апарати для збору податків. Франція за часів Людовіка XIV мала найбільш потужну податкову систему в Європі, яка забезпечувала фінансування королівського двору, армії, державного апарату. Однак нерівномірний розподіл податкового тягара, коли привілейовані стани були звільнені від основних податків, створював соціальну напругу.

Велика французька революція 1789 року започаткувала нові принципи оподаткування, які згодом стали загальновизнаними в демократичних країнах. Революційний уряд проголосив принципи загальності оподаткування, рівності перед податковим законом, встановлення податків тільки на основі закону за згодою представницьких органів. Були скасовані феодальні податки та привілеї, запроваджено єдиний поземельний податок.

Дев'ятнадцяте століття стало періодом становлення класичних податкових систем, що базувалися на прямих податках (поземельний, подомовий, промисловий, на цінні папери) та непрямих податках (акцизи, митні збори). Важливою інновацією став прибутковий податок, уперше запроваджений у Великій Британії в 1842 році як постійний податок. Цей податок дозволяв оподатковувати всі види доходів за прогресивною шкалою.

Оподаткування в XX столітті. Двадцяте століття характеризувалося драматичним зростанням податкового навантаження у зв'язку з розширенням функцій держави, світовими війнами, створенням систем соціального забезпечення. Прибутковий податок став основним джерелом доходів бюджету в розвинених країнах. Були запроваджені прогресивні шкали оподаткування з високими граничними ставками, особливо в період після Другої світової війни.

Значною інновацією стало запровадження податку на додану вартість, вперше застосованого у Франції в 1954 році. ПДВ виявився ефективним інструментом мобілізації доходів, оскільки забезпечував широку базу оподаткування при відносно низьких адміністративних витратах. Поступово ПДВ був прийнятий у більшості країн світу, ставши стандартом непрямого оподаткування.

Кінець XX століття ознаменувався податковими реформами, спрямованими на зниження ставок, розширення бази оподаткування, спрощення податкових систем. Рейганоміка* в США та тетчеризм** у Великій Британії проголосили зниження податків засобом стимулювання економічного зростання. Однак глобалізація створила нові виклики для податкових систем, зокрема проблеми податкової конкуренції, ухилення від оподаткування через використання офшорних зон, оподаткування цифрової економіки.

Сучасні тенденції у розвитку оподаткування. XXI століття характеризується пошуком балансу між необхідністю забезпечення достатніх доходів бюджету та створенням сприятливого інвестиційного клімату. Міжнародні організації працюють над протидією ухиленню від сплати податків, зокрема проєкт BEPS (Base erosion and Profit Shifting) Організації економічного співробітництва та розвитку спрямований на боротьбу з розмиванням податкової бази та виведенням прибутків з-під оподаткування.

Цифровізація економіки ставить нові питання перед податковими системами. Транснаціональні цифрові корпорації часто сплачують мінімальні податки в країнах, де отримують значні доходи. Розробляються нові підходи до оподаткування цифрової економіки, включаючи податок на цифрові послуги. Водночас використання інформаційних технологій дозволяє податковим органам більш ефективно контролювати дотримання податкового законодавства.

6.3. ФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК НАУКИ

Перші наукові школи бухгалтерського обліку. Становлення бухгалтерського обліку як наукової дисципліни розпочалося в XIX столітті, коли відбувся перехід від емпіричного накопичення знань до теоретичного осмислення сутності обліку, його предмета, методу, принципів. Італійська школа, яка довгий час домінувала в обліковій думці, збагатилася новими теоретичними концепціями. Франческо Вілла обґрунтував необхідність розгляду бухгалтерського обліку як складової адміністративної діяльності підприємства. Саме з його іменем пов'язано виникнення обліку як теоретичної дисципліни.

* Економічна політика адміністрації президента США Рональда Рейгана у 1981–1989 роках.

** Політичний та економічний курс уряду Маргарет Тетчер у Великій Британії (1979–1990).

Найбільш впливовою стала юридична школа, засновником якої був Франческо Марчі. Представники цієї школи розглядали бухгалтерський облік як реєстрацію прав та обов'язків, які виникають у процесі господарської діяльності. Рахунки трактувалися як відображення юридичних відносин між особами. Джузеппе Чербоні розвинув юридичну концепцію, створивши логісмографію – систему, яка розглядала підприємство як сукупність правових відносин між власниками, адміністраторами, кореспондентами.

Економічна школа бухгалтерського обліку виникла як реакція на надмірну юридизацію обліку. Її представники наголошували на необхідності відображення в обліку економічної сутності операцій. Фабіо Беста розробив концепцію рахунків як представників цінностей, що знаходяться в розпорядженні підприємства. Він вважав, що бухгалтерський облік повинен надавати інформацію для управління майном.

Німецька та французька школи. Німецька облікова думка розвивалася під впливом камералістики – науки про управління державними фінансами. Йоганн Фрідріх Шер створив теорію балансу, яка розглядала баланс як основний елемент бухгалтерського обліку. Він запропонував органічну теорію балансу, згідно з якою підприємство є живим організмом, а баланс відображає його стан у певний момент. Шер розробив також принципи калькулювання собівартості продукції, методи аналізу балансів.

Ойген Шмаленбах зробив значний внесок у розвиток теорії обліку та аналізу господарської діяльності. Він розробив динамічну теорію балансу, яка розглядала баланс як інструмент виміру фінансових результатів діяльності підприємства за період. Шмаленбах створив рахунковий план, який широко використовувався в німецькій промисловості, заклав основи теорії управлінського обліку.

Французька школа бухгалтерського обліку розвивала юридичний підхід, вважаючи бухгалтерію засобом доказу в судових справах. Жан Батіст Дюмарше розробив методологію бухгалтерської експертизи, яка використовувалася судами для встановлення фактів у комерційних спорах. Французькі теоретики приділяли велику увагу класифікації рахунків, логіці побудови бухгалтерських проводок, методам перевірки правильності записів.

Англо-американська облікова традиція. Англійська та американська облікові школи формувалися під впливом практичних потреб бізнесу. Відсутність державного регулювання сприяла

різноманітності облікових підходів, орієнтованих на потреби користувачів фінансової звітності – інвесторів, кредиторів, менеджерів. Розвиток фондових бірж створив попит на надійну фінансову інформацію про компанії.

Американський облік зазнав революційних змін після Великої депресії 1929 – 1933 років. Масові банкрутства та фінансові скандали змусили уряд запровадити жорстке регулювання ринку цінних паперів. Була створена Комісія з цінних паперів та бірж, яка встановила обов'язкові вимоги до фінансової звітності публічних компаній. Професійні організації бухгалтерів розробили загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку, які стали основою американської облікової системи.

Англо-американська традиція зробила значний внесок у розвиток аудиту як незалежної перевірки фінансової звітності. Британські та американські аудитори розробили стандарти аудиту, методики перевірки, етичні норми професії. Аудиторські фірми стали важливим елементом інфраструктури фінансових ринків, забезпечуючи довіру до публічної фінансової інформації.

Радянська школа бухгалтерського обліку. Формування радянської облікової школи відбувалося в умовах планової економіки та відрізнялося від західних традицій. Олександр Рудановський на початку радянського періоду намагався синтезувати досягнення різних облікових шкіл, створивши нормалізований баланс. Однак його ідеї не знайшли підтримки, оскільки суперечили утилітарному підходу до обліку як інструменту контролю за збереженням соціалістичної власності.

Микола Блатов, Олександр Калантар, інші радянські теоретики розробляли методологію обліку в умовах планової економіки. Бухгалтерський облік розглядався переважно як засіб контролю за виконанням планів, збереженням майна, дотриманням фінансової дисципліни. Була створена єдина для всього народного господарства методологія обліку, яка регламентувалася державними нормативними актами.

Радянська школа зробила значний внесок у розвиток теорії балансоведення. Ярослав Соколов досліджував історію розвитку бухгалтерського обліку, аналізував різні облікові школи, сприяв збереженню наукових традицій в складних умовах ідеологічного тиску. Радянські вчені розробили також методологію обліку витрат на

виробництво, калькулювання собівартості продукції, що було важливим для планового управління підприємствами.

Сучасний етап розвитку облікової науки. Сучасна облікова наука характеризується інтеграцією різних національних традицій, конвергенцією облікових стандартів, міждисциплінарним підходом до дослідження облікових проблем. Міжнародні стандарти фінансової звітності втілюють кращі досягнення англо-американської традиції, адаптовані до потреб глобальної економіки. Концептуальні основи фінансової звітності визначають мету, принципи, якісні характеристики облікової інформації.

Облікова наука використовує досягнення суміжних дисциплін - економіки, управління, інформатики, психології, соціології. Досліджуються поведінкові аспекти обліку, вплив психологічних факторів на прийняття облікових рішень, інституційні умови функціонування облікових систем. Розвивається позитивна теорія бухгалтерського обліку, яка пояснює реальну практику обліку на основі економічних стимулів різних груп користувачів.

Інформаційні технології трансформують бухгалтерський облік, створюючи нові можливості та виклики. Штучний інтелект, блокчейн, великі дані змінюють способи збору, обробки, аналізу облікової інформації. Виникають питання про майбутнє професії бухгалтера в умовах автоматизації, про нові компетенції, які потрібні фахівцям з обліку. Однак фундаментальні принципи обліку залишаються незмінними, забезпечуючи наступність та стабільність облікової системи.

6.4. РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Облік у Київській Русі та в литовсько-польську добу. Історія бухгалтерського обліку на українських землях сягає часів Київської Русі. Археологічні знахідки, літописи, договори свідчать про високий рівень розвитку торгівлі, ремесел, що потребувало ведення обліку. Договори Київської Русі з Візантією містять положення про комерційні операції, що підтверджують існування усталених правил ведення торгових справ. Монастирі вели детальний облік своїх маєтків, запасів, видатків.

За литовсько-польської доби на українських землях діяли магдебурзьке право, яке регулювало господарську діяльність міст, та литовські статuti. Міські книги містять записи про торгові операції,

боргові зобов'язання, діяльність цехів. Розвиток торгівлі з країнами Західної Європи сприяв проникненню західноєвропейських облікових практик. Українські купці, які вели справи з венеційськими, генуезькими, німецькими купцями, запозичували прогресивні методи обліку.

Козацька держава мала розвинену систему обліку та фінансового управління. Генеральна скарбниця, полкові скарбниці вели облік доходів та видатків. Існували посади осавулів скарбових, які відповідали за фінансову звітність. Після Переяславської ради взаємовідносини з Московською державою потребували чіткого обліку грошових потоків, що сприяло подальшому розвитку облікової справи.

Облік в Україні у складі Російської імперії. Входження українських земель до складу Російської імперії означало поширення на них російської системи обліку. Петровські реформи впровадили камеральну бухгалтерію для державних установ, яка базувалася на німецьких зразках. Однак приватні підприємства користувалися італійською системою подвійного запису, яка на той час вже стала стандартом комерційного обліку.

Промислова революція XIX століття в Україні супроводжувалася зростанням потреби у кваліфікованих бухгалтерях. У Києві, Одесі, Харкові діяли комерційні училища, які готували фахівців з обліку. Засновувалися курси бухгалтерії, які популяризували подвійний запис серед власників підприємств. Видавалися підручники, журнали, присвячені бухгалтерському обліку.

Значний внесок у розвиток облікової думки зробили вчені, які працювали в Україні. Євграф Федорович Федоренко, який викладав у Київському комерційному інституті, розробляв питання методології обліку на промислових підприємствах.

Радянський період розвитку обліку. Після встановлення радянської влади в Україні відбулася докорінна трансформація облікової системи. Перші декрети радянського уряду вимагали ведення обліку на всіх підприємствах. Вони підкреслювали значення обліку для управління народним господарством. Була спроба впровадити спрощений облік на основі натуральних показників, однак ця ідея виявилася нездійсненою.

Період НЕПу* характеризувався відновленням товарно-грошових відносин, відродженням комерційного обліку. Трести, синдикати, приватні підприємства вели облік за класичною системою подвійного запису. Готувалися кадри бухгалтерів у технікумах, вищих навчальних закладах.

Індустріалізація 1930-х років потребувала створення єдиної методології обліку витрат на виробництво, калькулювання собівартості продукції. Були розроблені галузеві інструкції з обліку, типові форми первинної документації та звітності. Облік став інструментом контролю за виконанням п'ятирічних планів, дотриманням режиму економії.

Післявоєнний період характеризувався подальшим удосконаленням облікової системи. Українські вчені-бухгалтери розробляли методологію обліку в різних галузях народного господарства. У Київському інституті народного господарства, інших вищих навчальних закладах готувалися висококваліфіковані кадри економістів-бухгалтерів. Видавалися підручники, монографії, наукові статті з питань обліку.

Облік у незалежній Україні. Здобуття Україною незалежності в 1991 році поставило завдання реформування облікової системи відповідно до вимог ринкової економіки. Перехід від планової до ринкової економіки потребував докорінної зміни методології обліку, адаптації до міжнародних стандартів. У 1999 році був прийнятий Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", який заклав правові основи сучасної облікової системи.

Важливим кроком стало прийняття національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які базувалися на Міжнародних стандартах фінансової звітності з урахуванням національних особливостей. Були розроблені стандарти обліку необоротних активів, запасів, доходів, витрат, фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності. Це забезпечило наближення української системи обліку до європейських стандартів.

Реформування облікової освіти стало важливою складовою трансформації облікової системи. Вищі навчальні заклади перебудували навчальні програми відповідно до вимог ринкової

* Час (1921–1928 рр.), коли радянська влада, задля подолання глибокої післявоєнної кризи, дозволила приватну торгівлю, оренду та дрібне підприємництво. Ця політика сприяла швидкому відновленню економіки, але була згорнута Сталіним, починаючи з 1927–1929 років, на користь колективізації.

економіки, міжнародних стандартів освіти. Виникли нові спеціальності – аудит, управлінський облік, податковий консалтинг. Професійні організації бухгалтерів та аудиторів започаткували системи сертифікації, підвищення кваліфікації фахівців.

Євроінтеграційні процеси стимулювали подальше реформування облікової системи України. З 2012 року публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ. Поступово коло суб'єктів, які застосовують МСФЗ, розширюється. Україна імплементує директиви Європейського Союзу з бухгалтерського обліку та аудиту, що забезпечує інтеграцію української облікової системи в європейський простір.

Сучасний стан та перспективи розвитку. Сучасний етап розвитку бухгалтерського обліку в Україні характеризується цифровізацією облікових процесів. Впроваджуються електронні системи подання звітності до контролюючих органів, електронний документообіг між контрагентами, хмарні технології зберігання облікових даних. Система електронного адміністрування ПДВ забезпечує прозорість розрахунків з бюджетом, зменшує можливості для зловживань.

Професія бухгалтера в Україні зазнає трансформації під впливом технологічних змін. Автоматизація рутинних операцій вивільняє час фахівців для аналітичної роботи, прийняття управлінських рішень. Зростає значення управлінського обліку, фінансового аналізу, стратегічного планування. Бухгалтери повинні не лише володіти технічними навичками, а й розумітися на бізнес-процесах, інформаційних технологіях, міжнародних стандартах.

Перспективи розвитку облікової системи України пов'язані з подальшою гармонізацією з європейськими стандартами, впровадженням інноваційних технологій, підвищенням якості облікової інформації. Важливим завданням є формування довіри до фінансової звітності, підвищення рівня корпоративної прозорості, зміцнення позицій професійних організацій бухгалтерів та аудиторів. Облік має стати не лише інструментом контролю, але й джерелом інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, сприяти розвитку бізнесу, залученню інвестицій в українську економіку.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які фактори зумовили виникнення обліку в стародавніх цивілізаціях?
2. Охарактеризуйте особливості облікових систем Стародавньої Месопотамії та Єгипту.
3. Які облікові практики використовувалися в Стародавній Греції та Римі?
4. Чим відзначався розвиток обліку в середньовічних італійських містах-республіках?
5. Який внесок у розвиток облікової науки зробив Лука Пачолі?
6. Що таке подвійний запис і чому він вважається революційним досягненням?
7. Як промислова революція вплинула на розвиток бухгалтерського обліку?
8. Які нові види обліку виникли в XIX-XX століттях?
9. Що таке Міжнародні стандарти фінансової звітності та яке їх значення?
10. Як комп'ютеризація змінила облікову практику?
11. Які форми оподаткування існували в стародавніх цивілізаціях?
12. Охарактеризуйте податкову систему Римської імперії.
13. Які особливості мало середньовічне оподаткування в Європі?
14. Які принципи оподаткування було проголошено Французькою революцією?
15. Коли і де вперше був запроваджений прибутковий податок?
16. Що таке податок на додану вартість та яка історія його виникнення?
17. Які податкові реформи відбулися наприкінці XX століття?
18. Які виклики створює глобалізація для національних податкових систем?
19. Що таке проєкт BEPS і яка його мета?
20. Які проблеми виникають при оподаткуванні цифрової економіки?
21. Коли бухгалтерський облік почав формуватися як наукова дисципліна?
22. Охарактеризуйте основні положення юридичної школи бухгалтерського обліку.
23. Які ідеї відстоювала економічна школа обліку?

24. Який внесок у розвиток облікової теорії зробив Йоганн Фрідріх Шер?
25. Що таке динамічна теорія балансу Євгена Шмаленбаха?
26. Які особливості мала англо-американська облікова традиція?
27. Як Велика депресія 1929-1933 років вплинула на розвиток обліку в США?
28. Охарактеризуйте особливості радянської школи бухгалтерського обліку.
29. Які міждисциплінарні підходи використовує сучасна облікова наука?
30. Як інформаційні технології впливають на розвиток облікової теорії?
31. Які є свідчення існування обліку в Київській Русі?
32. Як відбувався розвиток обліку за литовсько-польської доби?
33. Охарактеризуйте систему обліку в Козацькій державі.
34. Як розвивався облік в Україні у складі Російської імперії?
35. Які зміни відбулися в обліковій системі після встановлення радянської влади?
36. Охарактеризуйте розвиток обліку в період НЕПу.
37. Які особливості мав радянський облік у період індустріалізації?
38. Які нормативні акти заклали основи облікової системи незалежної України?
39. Що таке національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку?
40. Які суб'єкти господарювання в Україні зобов'язані застосовувати МСФЗ?
41. Охарактеризуйте процес цифровізації обліку в сучасній Україні.
42. Які компетенції потрібні сучасному бухгалтеру?
43. Які перспективи розвитку облікової системи України?
44. Як євроінтеграція впливає на розвиток обліку в Україні?
45. Яка роль професійних організацій у розвитку обліку та аудиту?

Тема 7. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ

1. Функції обліку та оподаткування.
2. Вплив обліку і оподаткування на господарську діяльність підприємств.
3. Облік як інформаційна підсистема управління.
4. Взаємозв'язок бухгалтерського обліку з іншими економічними дисциплінами.

7.1. ФУНКЦІЇ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Облік і оподаткування є фундаментальними елементами функціонування сучасної економічної системи. Вони забезпечують інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, сприяють раціональному використанню ресурсів та формують фінансові основи держави. Розуміння ролі та значення цих економічних інститутів є необхідною умовою професійної підготовки фахівців економічного профілю.

Облік як система спостереження, вимірювання, реєстрації та узагальнення інформації про господарські процеси виконує низку важливих *функцій* в економіці.

Інформаційна функція є базовою функцією обліку. Вона полягає у забезпеченні всіх зацікавлених користувачів достовірною, повною та своєчасною інформацією про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Облікова інформація використовується внутрішніми користувачами (власниками, управлінцями, працівниками) та зовнішніми (інвесторами, кредиторами, державними органами, партнерами) для прийняття економічних рішень.

Оціночна функція – це спосіб грошового вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку (майна, капіталу, зобов'язань та господарських операцій) для їх узагальнення в єдиному грошовому показнику. Сутність цієї функції полягає у переведенні натуральних і трудових вимірників (кілограмів, метрів, годин) в універсальний грошовий вимірник. Це дозволяє звести різномірні ресурси підприємства до цілісного вигляду.

Контрольна функція реалізується через постійний моніторинг господарських операцій, перевірку законності та доцільності використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Облік дозволяє виявляти відхилення від встановлених норм, попереджати зловживання та забезпечувати збереження майна підприємства. Ця функція тісно пов'язана з відповідальністю посадових осіб за прийняті рішення та здійснені операції.

Аналітична функція передбачає обробку та систематизацію облікових даних з метою виявлення тенденцій, закономірностей та резервів підвищення ефективності господарювання. На основі аналізу облікової інформації оцінюються результати діяльності підприємства, визначаються сильні та слабкі сторони його функціонування, розробляються рекомендації щодо оптимізації бізнес-процесів.

Функція зворотного зв'язку реалізується через надання інформації про результати виконання управлінських рішень. Облікові дані дозволяють оцінити ефективність прийнятих стратегій, скоригувати плани та бюджети, адаптувати діяльність підприємства до змін зовнішнього середовища.

Функції оподаткування. Система оподаткування виконує комплекс функцій, які забезпечують як фінансові потреби держави, так і регулювання економічних процесів.

Фіскальна функція є первинною та найбільш очевидною функцією податків. Вона полягає у формуванні доходів бюджетів різних рівнів для фінансування державних видатків: соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, національної безпеки, розвитку інфраструктури. Саме через податки держава акумулює фінансові ресурси, необхідні для виконання своїх функцій та забезпечення суспільних потреб.

Регулююча функція оподаткування проявляється у впливі податкової політики на економічну активність суб'єктів господарювання. Через зміну ставок податків, надання пільг та преференцій держава може стимулювати розвиток окремих галузей економіки, регіонів, видів діяльності або, навпаки, стримувати небажані процеси. Наприклад, зниження податкового навантаження на інноваційні підприємства сприяє технологічному розвитку, а підвищення акцизів на шкідливу продукцію знижує її споживання.

Контрольна функція податків реалізується через моніторинг фінансово-господарської діяльності платників податків. Система податкового обліку та звітності дозволяє державним органам

відстежувати легальність доходів, повноту сплати податків, виявляти факти ухилення від оподаткування. Ця функція сприяє підвищенню фінансової дисципліни та прозорості економічних відносин.

Соціальна функція оподаткування полягає у перерозподілі доходів між різними верствами населення з метою зменшення соціальної нерівності. Через прогресивне оподаткування, коли більші доходи оподатковуються за вищими ставками, держава вилучає частину коштів у заможніших громадян та спрямовує їх на соціальну підтримку менш забезпечених категорій населення.

Стимулююча функція проявляється у створенні податкових стимулів для розвитку пріоритетних напрямів економічної діяльності. Податкові пільги, звільнення та канікули можуть застосовуватися для залучення інвестицій, підтримки малого бізнесу, стимулювання експорту, розвитку наукових досліджень та інновацій.

7.2. ВПЛИВ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Система обліку справляє багатоаспектний вплив на всі сторони функціонування сучасного підприємства. Якість організації облікової роботи безпосередньо впливає на ефективність управління та конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Облік формує інформаційну основу для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях підприємства. Від стратегічних рішень про напрями розвитку бізнесу до оперативних рішень про закупівлю матеріалів чи встановлення цін на продукцію – усі вони базуються на облікових даних. Достовірність та своєчасність облікової інформації прямо впливає на якість прийнятих рішень та, відповідно, на фінансові результати діяльності.

Через систему планування та бюджетування облік забезпечує координацію діяльності різних підрозділів підприємства. Бюджети, складені на основі облікових даних про минулі періоди, дозволяють встановити цілі, розподілити ресурси й оцінити ефективність їх використання. Порівняння планових і фактичних показників дає можливість своєчасно виявляти проблеми та вживати коригувальних заходів.

Облікова система впливає на можливості залучення зовнішнього фінансування. Інвестори та кредитори приймають рішення про надання коштів на основі фінансової звітності підприємства. Прозора

та якісна фінансова звітність, підготовлена відповідно до визнаних стандартів, підвищує довіру до підприємства, знижує вартість капіталу та розширює доступ до джерел фінансування.

Система внутрішнього контролю, побудована на основі облікових процедур, сприяє мінімізації операційних ризиків. Розподіл обов'язків, документування операцій, регулярна звірка даних та інвентаризація активів знижують імовірність помилок та зловживань, захищають майнові інтереси власників.

Облікова інформація є основою для оцінки ефективності діяльності підприємства та його окремих підрозділів. Система показників рентабельності, ліквідності, оборотності активів, фінансової стійкості дозволяє об'єктивно оцінити результати роботи, порівняти їх з конкурентами та галузевими стандартами, визначити напрями покращення.

Податкова система є одним із найвагоміших факторів зовнішнього середовища, який впливає на господарську діяльність підприємств та формує умови їх функціонування.

Рівень податкового навантаження безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності підприємства. Частка прибутку, що вилучається у вигляді податків, визначає обсяг коштів, які залишаються у розпорядженні власників для реінвестування, виплати дивідендів або поповнення резервів. Високе податкове навантаження може знижувати інвестиційну привабливість бізнесу та стримувати його розвиток.

Податкова система впливає на вибір організаційно-правової форми підприємництва. Різні форми ведення бізнесу (фізична особа-підприємець, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство) можуть мати різні податкові режими та ставки. Підприємці часто обирають форму організації бізнесу з урахуванням податкових наслідків такого вибору.

Система оподаткування впливає на інвестиційні рішення підприємств. Податкові пільги для інноваційної діяльності, прискорена амортизація основних засобів, звільнення від оподаткування реінвестованого прибутку можуть стимулювати капітальні вкладення та модернізацію виробництва. І навпаки, несприятливі податкові умови можуть призводити до відкладення інвестиційних проєктів або переміщення капіталу в інші юрисдикції.

Податки впливають на ціноутворення та конкурентоспроможність продукції підприємства. Непрямі податки,

такі як податок на додану вартість та акцизи, включаються у ціну товарів і послуг, що впливає на рівень споживчих цін та попит. Підприємства змушені враховувати податкову складову у своїй ціновій політиці та конкурентній стратегії.

Необхідність дотримання податкового законодавства та ведення податкового обліку створює додаткові витрати для підприємств. Утримання кваліфікованих фахівців з податкового обліку, придбання спеціалізованого програмного забезпечення, витрати на консультаційні послуги збільшують операційні витрати бізнесу, особливо для малих підприємств.

Податкове планування стає важливим елементом фінансової стратегії підприємства. Легальне використання податкових пільг, вибір оптимальних форм здійснення операцій, раціональне структурування бізнесу дозволяють мінімізувати податкове навантаження в межах законодавства та підвищити ефективність діяльності.

7.3. ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ПІДСИСТЕМА УПРАВЛІННЯ

Місце обліку в системі управління підприємством. Сучасне підприємство функціонує як складна система, управління якою вимагає постійного інформаційного забезпечення. Облік виступає однією з ключових інформаційних підсистем управління, що забезпечує збір, обробку, зберігання та передачу даних про господарські процеси.

Управління підприємством базується на циклічному процесі, що включає планування, організацію, мотивацію та контроль. На кожному етапі цього циклу менеджмент потребує відповідної інформації, джерелом якої виступає система обліку. Під час планування аналізуються історичні дані про минулі періоди, оцінюються тенденції та прогнозуються майбутні результати. На етапі організації облікова інформація допомагає розподілити ресурси між підрозділами та визначити відповідальність. Контроль виконання планів базується на порівнянні фактичних даних обліку з плановими показниками.

Облікова система генерує різні види інформації для різних рівнів управління. Стратегічний рівень управління потребує узагальненої інформації про фінансовий стан підприємства, його позицію на ринку, довгострокові тенденції розвитку. Тактичний рівень управління

використовує деталізовану інформацію про окремі напрями діяльності, продуктові лінії, підрозділи. Оперативний рівень потребує щоденних даних про виконання виробничих завдань, стан запасів, рух грошових коштів.

Види обліку та їх роль в управлінні. Система обліку на підприємстві включає кілька взаємопов'язаних підсистем, кожна з яких виконує специфічні функції в інформаційному забезпеченні управління.

Фінансовий облік орієнтований на зовнішніх користувачів інформації та регламентується законодавством і стандартами бухгалтерського обліку. Він забезпечує формування фінансової звітності, яка характеризує майновий та фінансовий стан підприємства, результати його діяльності. Дані фінансового обліку використовуються інвесторами, кредиторами, контролюючими органами для оцінки надійності та ефективності підприємства. Для внутрішнього управління фінансовий облік надає загальну картину фінансового становища підприємства, але його інформація часто занадто узагальнена для оперативних управлінських рішень.

Управлінський облік призначений для внутрішніх потреб управління та не регламентується зовнішніми нормативними актами. Він надає детальну інформацію про витрати, доходи та результати діяльності в розрізі окремих продуктів, підрозділів, проєктів, що дозволяє менеджменту приймати обґрунтовані рішення. Управлінський облік включає калькулювання собівартості продукції, бюджетування, аналіз беззбитковості, оцінку інвестиційних проєктів. Він гнучкіший за фінансовий облік та може адаптуватися до специфічних потреб конкретного підприємства.

Податковий облік ведеться з метою визначення податкових зобов'язань підприємства відповідно до вимог податкового законодавства. Він може відрізнятися від фінансового обліку через різницю у визнанні доходів і витрат, методах оцінки активів, порядку нарахування амортизації. Податковий облік забезпечує підготовку податкових декларацій та документів, необхідних для контролюючих органів. Правильне ведення податкового обліку дозволяє уникнути штрафних санкцій та оптимізувати податкове навантаження.

Інформаційні потоки в системі обліку. Облікова система підприємства функціонує через мережу інформаційних потоків, які забезпечують рух даних від первинних документів до підсумкової звітності.

Первинні документи є початковою ланкою облікової системи. Вони фіксують факт здійснення господарської операції та є юридичною підставою для її відображення в обліку. Первинна документація включає накладні, акти, рахунки-фактури, платіжні доручення, які створюються безпосередньо в момент здійснення операції або одразу після її завершення.

Облікові реєстри є проміжною ланкою обробки облікової інформації. Вони систематизують та накопичують дані первинних документів, групують їх за певними ознаками (види активів, джерела формування, господарські процеси). Залежно від форми обліку використовуються різні види реєстрів: журнали, відомості, картки обліку.

Фінансова звітність – підсумковий етап облікового циклу. Вона узагальнює результати діяльності підприємства за певний період та характеризує його фінансовий стан на певну дату. Основними формами фінансової звітності є баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до звітності.

Сучасні інформаційні технології докорінно змінили процеси обробки облікової інформації. Автоматизовані системи обліку дозволяють здійснювати введення первинних даних, їх обробку, формування реєстрів та звітності в електронному вигляді. Це підвищує швидкість обробки інформації, знижує ймовірність помилок, забезпечує оперативний доступ до даних для різних користувачів.

Щоб ефективно виконувати функцію інформаційного забезпечення управління, облікова інформація повинна відповідати певним **якісним характеристикам**.

Достовірність означає, що облікова інформація правдиво відображає реальні господарські процеси та фінансовий стан підприємства. Користувачі повинні мати можливість покладатися на облікові дані при прийнятті рішень. Забезпечення достовірності досягається через документальне підтвердження операцій, внутрішній контроль, інвентаризацію активів.

Своєчасність полягає у наданні інформації користувачам тоді, коли вона потрібна для прийняття рішень. Застаріла інформація втрачає свою цінність, оскільки не може вплинути на рішення. Швидкість обробки даних та підготовки звітності є важливим фактором ефективності облікової системи.

Повнота передбачає, що облікова інформація містить усі дані, необхідні для розуміння ситуації та прийняття обґрунтованих рішень. Неповна інформація може призвести до помилкових висновків та неефективних управлінських дій.

Зрозумілість означає, що облікова інформація повинна бути представлена у формі, доступній для розуміння користувачами, які мають достатні знання в економіці та бізнесі. Складна термінологія та незрозумілі показники знижують корисність облікової інформації.

Порівнянність дозволяє зіставляти облікові дані підприємства за різні періоди часу, а також з даними інших підприємств. Це досягається через використання єдиних методів обліку, стандартизованих форм звітності, незмінність облікової політики.

Релевантність означає відповідність інформації потребам користувачів. Облікова система повинна генерувати ту інформацію, яка дійсно потрібна для прийняття конкретних рішень, уникаючи надмірної деталізації або зайвих даних.

7.4. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ІНШИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ

Бухгалтерський облік тісно пов'язаний з *економічною теорією* як фундаментальною наукою, що вивчає закономірності економічних процесів.

Економічна теорія надає концептуальну базу для розуміння сутності господарських явищ, які відображаються в обліку. Категорії вартості, ціни, витрат, прибутку, капіталу, які є центральними в економічній теорії, становлять основу облікових понять та методів. Облік використовує економічні закони попиту та пропозиції, граничної корисності, ефективності виробництва для обґрунтування методів оцінки активів, визначення фінансових результатів, прийняття управлінських рішень.

Облікова практика надає емпіричну базу для економічних досліджень. Дані бухгалтерського обліку використовуються для вивчення процесів ціноутворення, динаміки витрат виробництва, тенденцій розподілу доходів. Узагальнення облікової інформації на рівні галузей та економіки в цілому формує статистичні дані, на основі яких економісти розробляють теорії та прогнози.

Зв'язок бухгалтерського обліку з *фінансами* є особливо тісним, оскільки обидві дисципліни оперують грошовими потоками та фінансовими ресурсами.

Фінанси вивчають закономірності формування, розподілу та використання грошових фондів на рівні підприємств, галузей, держави. Бухгалтерський облік надає інформаційну базу для фінансового аналізу, планування та управління. Дані обліку про активи, зобов'язання, доходи, витрати використовуються для оцінки фінансового стану підприємства, визначення джерел фінансування, розрахунку показників ефективності використання капіталу.

Фінансова звітність, яка формується системою бухгалтерського обліку, є основним інструментом фінансового менеджменту. На її основі розраховуються коефіцієнти ліквідності, платоспроможності, рентабельності, фінансової стійкості, які дозволяють оцінити фінансове здоров'я підприємства та прийняти рішення про інвестування, кредитування, злиття та поглинання.

Теорія фінансів впливає на розвиток облікових концепцій. Наприклад, концепція вартості грошей у часі знайшла відображення в методах обліку фінансових інструментів, дисконтування довгострокових зобов'язань. Теорія структури капіталу впливає на облікову політику щодо розподілу прибутку та формування резервів.

Менеджмент як наука про управління організаціями використовує облікову інформацію як основу для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях управління.

Стратегічний менеджмент використовує узагальнені дані фінансового обліку для аналізу конкурентної позиції підприємства, оцінки альтернативних стратегій розвитку, визначення пріоритетних напрямів інвестування. Облікова інформація про структуру витрат, прибутковість різних сегментів бізнесу, тенденції фінансових результатів допомагає менеджменту формулювати та коригувати стратегічні цілі.

Оперативний менеджмент спирається на дані управлінського обліку для поточного управління підприємством. Інформація про витрати виробництва, рівень запасів, завантаження потужностей, виконання замовлень використовується для прийняття рішень про обсяги виробництва, ціни, асортимент продукції, укладення контрактів.

Система мотивації персоналу базується на облікових показниках ефективності. Преміювання працівників часто прив'язується до

виконання планових показників прибутку, рентабельності, обсягу продажів, які визначаються системою обліку. Управлінський облік забезпечує оцінку внеску окремих працівників та підрозділів у загальні результати діяльності підприємства.

Маркетинг як система управління збутом продукції тісно взаємодіє з бухгалтерським обліком в частині аналізу ринкової інформації та оцінки ефективності маркетингових заходів.

Облік надає маркетологам інформацію про обсяги реалізації продукції в розрізі товарних груп, регіонів збуту, каналів розподілу, груп споживачів. Аналіз цих даних дозволяє виявити найбільш прибуткові сегменти ринку, оцінити ефективність роботи з різними категоріями клієнтів, визначити перспективні напрями розширення збуту.

Дані обліку про витрати на маркетинг (рекламу, просування, дослідження ринку) та їх вплив на обсяги продажів дозволяють оцінити віддачу від маркетингових інвестицій. Це допомагає оптимізувати маркетинговий бюджет, вибрати найбільш ефективні канали просування, розробити конкурентну цінову політику.

Облікова інформація про собівартість продукції є базою для обґрунтування цін. Маркетологи використовують дані про витрати для встановлення мінімально допустимих цін, розрахунку знижок, оцінки прибутковості окремих замовлень та клієнтів.

Правові дисципліни формують нормативну базу для ведення бухгалтерського обліку та визначають юридичні наслідки облікової інформації.

Цивільне право регулює майнові відносини, які є об'єктом бухгалтерського обліку. Поняття права власності, договірних зобов'язань, відповідальності за невиконання зобов'язань безпосередньо відображаються в обліку активів, зобов'язань, доходів та витрат. Облікові документи є юридичним підтвердженням виникнення та виконання цивільно-правових зобов'язань.

Господарське право визначає порядок створення та ліквідації підприємств, регулює укладення господарських договорів, встановлює відповідальність за порушення господарських зобов'язань. Бухгалтерський облік відображає всі ці процеси та надає інформацію для контролю за дотриманням господарського законодавства.

Трудове право регулює відносини з найманими працівниками, що знаходить відображення в обліку заробітної плати, нарахувань на фонд оплати праці, утримань із заробітної плати. Облікова система

забезпечує контроль за дотриманням трудового законодавства щодо оплати праці, тривалості робочого часу, надання відпусток.

Податкове право встановлює правила визначення об'єктів оподаткування, обчислення податкових зобов'язань, подання податкової звітності. Бухгалтерський облік повинен забезпечувати інформацію, необхідну для правильного нарахування та сплати податків. У багатьох країнах податковий облік є окремою підсистемою, яка ведеться паралельно з фінансовим обліком.

Статистика як наука про кількісні закономірності масових явищ використовує облікові дані як основне джерело інформації для статистичних досліджень.

Мікроекономічна статистика базується на узагальненні даних бухгалтерського обліку окремих підприємств. Показники обсягу виробництва, реалізації продукції, витрат, прибутку, чисельності персоналу, які формуються системою обліку, використовуються для статистичного аналізу діяльності підприємств, розрахунку середніх та узагальнюючих показників.

Макроекономічна статистика (система національних рахунків) формується на основі консолідації облікових даних усіх суб'єктів економіки. Валовий внутрішній продукт, національний дохід, обсяги інвестицій, споживання, експорту та імпорту розраховуються з використанням інформації, що генерується системою бухгалтерського обліку на рівні окремих підприємств та організацій.

Статистичні методи використовуються в обліку та аналізі для виявлення тенденцій, закономірностей, кореляційних зв'язків між показниками. Індексний метод, метод середніх величин, кореляційно-регресійний аналіз допомагають бухгалтерам-аналітикам робити обґрунтовані висновки про стан і перспективи розвитку підприємства.

Сучасний бухгалтерський облік нерозривно пов'язаний з *інформаційними технологіями*, які докорінно змінили методи та процедури облікової роботи.

Автоматизовані інформаційні системи бухгалтерського обліку дозволяють здійснювати введення, обробку, зберігання та передачу облікових даних в електронному вигляді. Використання спеціалізованого програмного забезпечення підвищує швидкість обробки інформації, знижує трудомісткість облікових процедур, мінімізує ймовірність помилок, забезпечує можливість оперативного отримання різноманітних звітів та аналітичних довідок.

Хмарні технології забезпечують доступ до облікової інформації з будь-якого місця та пристрою, що підвищує мобільність облікових працівників та менеджменту. Централізоване зберігання даних знижує ризики їх втрати, забезпечує синхронізацію інформації між різними підрозділами підприємства.

Технології блокчейн та розподілених реєстрів створюють нові можливості для обліку операцій, забезпечуючи їх незмінність, прозорість та можливість відстеження. Це особливо актуально для обліку ланцюгів поставок, фінансових інструментів, інтелектуальної власності.

Штучний інтелект та машинне навчання починають використовуватися для автоматизації рутинних облікових процедур, виявлення помилок та аномалій у даних, прогнозування фінансових показників. Ці технології дозволяють бухгалтерам зосередитися на аналітичній роботі та прийнятті рішень, делегуючи технічну обробку даних комп'ютерним системам.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні функції виконує облік в економіці? Охарактеризуйте кожну з них.
2. Поясніть відмінності між фіскальною та регулюючою функціями оподаткування. Наведіть приклади реалізації цих функцій.
3. Як облікова система впливає на можливості підприємства залучати зовнішнє фінансування?
4. Чому податкове навантаження впливає на вибір організаційно-правової форми підприємництва?
5. Які рівні управління підприємством використовують облікову інформацію? Які особливості інформаційних потреб кожного рівня?
6. У чому полягає різниця між фінансовим та управлінським обліком? Чому підприємствам необхідні обидві підсистеми?
7. Які якісні характеристики повинна мати облікова інформація, щоб бути корисною для прийняття рішень?
8. Як бухгалтерський облік взаємодіє з економічною теорією? Наведіть приклади використання економічних категорій в обліку.
9. Чому облікова інформація є базою для фінансового аналізу та планування?
10. Яку роль відіграють інформаційні технології в сучасному бухгалтерському обліку?

Тема 8. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

1. Схема нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік в Україні.
2. Основні положення Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність".
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності.
4. Структура Податкового кодексу України.
5. Гармонізація українського облікового законодавства з міжнародними стандартами.

8.1. СХЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УКРАЇНІ

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні побудоване за чотирирівневою ієрархічною системою, що забезпечує комплексний та послідовний підхід до організації облікових процесів.

Перший рівень: законодавчий.

Найвищий рівень регулювання представлений законами України, які встановлюють базові принципи організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Основним документом цього рівня є Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 № 996-XIV. Поточна редакція від 03.09.2024 визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

До законодавчого рівня також належать: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, а також галузеві закони, які регулюють специфічні аспекти облікової діяльності.

Другий рівень: Національні стандарти.

Другий рівень представлений національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). НП(С)БО затверджуються наказами Міністерства фінансів України і визначають методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати та їх відображення у фінансовій звітності.

Станом на 2025 рік діють такі основні НП(С)БО: НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", НП(С)БО 2 "Консолідована фінансова звітність", НП(С)БО 7 "Основні засоби", НП(С)БО 8 "Нематеріальні активи", НП(С)БО 9 "Запаси", НП(С)БО 16 "Витрати", НП(С)БО 25 "Спрощена фінансова звітність", НП(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" та інші.

Для державного сектору діють Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС), зокрема НП(С)БОДС 122 "Нематеріальні активи" та НП(С)БОДС 129 "Інвестиційна нерухомість" зі змінами, що набули чинності 01.01.2025.

Третій рівень: методичні рекомендації.

Третій рівень складають методичні рекомендації, інструкції, положення та інші нормативні документи, затверджені Міністерством фінансів України та іншими уповноваженими органами. До них належать: Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку від 24.05.1995 № 88, Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 № 879, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291, Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291, а також Порядок подання фінансової звітності від 28.02.2000 № 419.

Четвертий рівень: внутрішні документи підприємства.

Найнижчий рівень ієрархії представлений внутрішніми документами підприємства: наказ про облікову політику підприємства, робочий план рахунків, положення про бухгалтерську службу, посадові інструкції працівників бухгалтерії, графіки документообігу, форми первинних документів, затверджені на підприємстві.

8.2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ФІНАНСОВУ ЗВІТНІСТЬ"

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 № 996-XIV є основним законодавчим актом, що регулює організацію та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в країні.

Сфера дії та основні визначення. Закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності. Згідно зі статтею 1 Закону, *бухгалтерський облік* визначається як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Державне регулювання бухгалтерського обліку. Відповідно до статей 6-7 Закону, державна політика у сфері бухгалтерського обліку здійснюється Кабінетом Міністрів України. Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, є Міністерство фінансів України. До його повноважень належать: затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, затвердження форм фінансової звітності та порядку їх складання, організація розробки та забезпечення методологічного супроводу застосування стандартів, координація діяльності щодо гармонізації національних стандартів з міжнародними.

Організація бухгалтерського обліку на підприємстві. Статті 8-12 Закону регламентують організаційні аспекти ведення обліку. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник або уповноважений орган, який здійснює управління підприємством.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації. Підприємство самостійно обирає форму організації бухгалтерського обліку: введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером, користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, або ведення обліку безпосередньо власником або керівником підприємства.

Первинні документи. Згідно зі статтею 9 Закону, підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи. Первинні та зведені облікові документи можуть бути складені на паперових або машинних носіях і повинні мати обов'язкові реквізити: назву документа, дату і місце складання, назву підприємства, зміст і обсяг господарської операції, одиницю виміру, посади осіб та особистий підпис або інші дані.

Реєстри бухгалтерського обліку. Статтею 10 Закону визначено, що для систематизації та накопичення інформації, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, для відображення її в обліку застосовуються реєстри бухгалтерського обліку. Форми реєстрів розробляються центральним органом виконавчої влади, або підприємство розробляє їх самостійно.

Розділ IV Закону (статті 11-15) присвячений *фінансовій звітності*. Фінансова звітність підприємства включає: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансових звітів.

Підприємства (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та малих підприємств, які відповідно до законодавства можуть застосовувати спрощену систему оподаткування) зобов'язані подавати разом з фінансовою звітністю звіт про управління. Великі підприємства та підприємства, що становлять суспільний інтерес, зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність та річний звіт про управління разом з аудиторським звітом на власній веб-сторінці.

Стаття 2 Закону (зі змінами) встановлює *критерії розподілу підприємств* на мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства залежно від балансової вартості активів, чистого доходу від реалізації продукції та середньої кількості працівників. Актуалізація цих критеріїв передбачена законопроектом № 13598 від 04.08.2025, що знаходиться на розгляді у Верховній Раді.

У червні 2025 року Кабінет Міністрів України схвалив проєкт змін до Закону № 996-XIV щодо запровадження *звітності зі сталого розвитку*. Головні новації включають: запровадження обов'язкової звітності зі сталого розвитку для окремих категорій підприємств, актуалізацію критеріїв для визначення категорії підприємств, обов'язок державних підприємств та компаній, де понад 50% акцій належать державі, вести облік за МСФЗ та складати звіт про управління.

8.3. НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ (СТАНДАРТИ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

НП(С)БО (Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку) є нормативно-правовими актами, затвердженими Міністерством фінансів України, якими визначаються принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності. Станом на 2024 – 2025 роки в Україні діє понад 30 НП(С)БО, що охоплюють різні аспекти обліку.

Загальні НП(С)БО.

НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (затверджене наказом Мінфіну від 07.02.2013 № 73, з останніми змінами від 23.01.2025

№ 29) встановлює зміст і форму фінансової звітності та загальні вимоги до її подання. Останні зміни приводять термінологію у відповідність до чинного законодавства.

НП(С)БО 2 "Консолідована фінансова звітність" визначає порядок складання та подання консолідованої фінансової звітності материнським підприємством.

НП(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах" установлює порядок виправлення помилок та внесення змін до фінансової звітності.

НП(С)БО щодо активів.

НП(С)БО 7 "Основні засоби" визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про основні засоби.

НП(С)БО 8 "Нематеріальні активи" регулює облік нематеріальних активів.

НП(С)БО 9 "Запаси" встановлює методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси.

НП(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" (оновлене наказом Мінфіну від 30.09.2024 № 478, діє з 13.11.2024) визначає методологічні засади щодо класифікації необоротних активів як утримуваних для продажу.

НП(С)БО щодо витрат та доходів.

НП(С)БО 15 "Дохід" визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства.

НП(С)БО 16 "Витрати" встановлює методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства.

Спрощена фінансова звітність.

НП(С)БО 25 "Спрощена фінансова звітність" (затверджене наказом Мінфіну від 25.02.2000 № 39, з останніми змінами від 23.01.2025 № 29) застосовується мікропідприємствами, малими підприємствами, непідприємницькими товариствами. Останні зміни уточнюють визначення собівартості реалізованої продукції.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є системою міжнародних стандартів, розроблених Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB). В Україні застосовуються офіційні переклади МСФЗ, затверджені Міністерством фінансів України після погодження Радою з МСФЗ при Мінфіні та схвалення Фондом МСФЗ.

МСФЗ включають: Концептуальну основу фінансової звітності, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ або IFRS), Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО або IAS), Тлумачення Комітету з тлумачень МСФЗ (КТМФЗ або IFRIC), Тлумачення Постійного комітету з тлумачень (ПКТ або SIC).

Основні МСФЗ.

До основних стандартів належать: МСБО 1 "Подання фінансової звітності", МСБО 2 "Запаси", МСБО 7 "Звіт про рух грошових коштів", МСБО 8 "Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки", МСБО 16 "Основні засоби", МСБО 38 "Нематеріальні активи", МСФЗ 9 "Фінансові інструменти", МСФЗ 15 "Дохід від договорів з клієнтами", МСФЗ 16 "Оренда".

Стандарти зі сталого розвитку.

У 2024 році набули чинності два нові стандарти: МСФЗ S1 "Загальні вимоги до розкриття фінансової інформації, пов'язаної зі сталим розвитком" та МСФЗ S2 "Розкриття інформації, пов'язаної з кліматом". Ці стандарти впроваджуються поетапно.

Міністерство фінансів України регулярно оприлюднює актуалізовані переклади МСФЗ. Станом на 2025 рік доступні офіційні переклади: Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2025 року (доповнюється), Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2024 року, Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2023 року, Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2022 року та Концептуальної основи фінансової звітності.

Згідно з чинним законодавством, *фінансову звітність за МСФЗ зобов'язані складати*: підприємства, що становлять суспільний інтерес (банки, страховики, фондові біржі, недержавні пенсійні фонди, підприємства, цінні папери яких допущені до біржових торгів тощо), публічні акціонерні товариства, підприємства, середньорічна кількість працівників яких перевищує 500 осіб та балансова вартість активів яких перевищує 20 мільйонів євро.

Відповідно до законопроекту № 13598, схваленого Урядом у червні 2025 року, державні унітарні підприємства та господарські товариства, у статутному капіталі яких більше 50% акцій (часток) належать державі, також будуть зобов'язані вести облік за МСФЗ та складати звіт про управління.

8.4. СТРУКТУРА ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Податковий кодекс України (ПКУ) від 02.12.2010 № 2755-VI є кодифікованим нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері справляння податків і зборів в Україні. Поточна редакція діє з урахуванням численних змін, внесених протягом 2024 – 2025 років.

ПКУ складається з 18 основних розділів та перехідних положень, що регулюють різні аспекти оподаткування.

Розділ I. Загальні положення (статті 1-39). Встановлює сферу дії Податкового кодексу, визначає основні терміни, принципи податкового законодавства, види податків та зборів, їх класифікацію. Визначено повноваження Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад щодо податків та зборів. Розділ містить основні положення про податкові пільги, податковий обов'язок, податковий період, порядок сплати податків та зборів, трансфертне ціноутворення.

Податковий кодекс регулює відносини у сфері справляння податків і зборів в Україні, визначає вичерпний перелік податків та зборів. Податкове законодавство ґрунтується на принципах загальності, рівності, невідворотності юридичної відповідальності, презумпції правомірності, фіскальної достатності, соціальної справедливості, стабільності, рівномірності та зручності сплати. До загальнодержавних податків належать: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок. До місцевих податків належать: податок на майно (податок на нерухоме майно, транспортний податок, плата за землю) та єдиний податок.

Розділ II. Адміністрування податків, зборів, платежів (статті 40-132). Визначає організацію податкового контролю, права та обов'язки платників податків і контролюючих органів, порядок проведення перевірок, оскарження рішень контролюючих органів, податкову інформацію та податкову таємницю, порядок стягнення податкового боргу, фінансову відповідальність за порушення податкового законодавства.

Платники податків зобов'язані: вести в установленому порядку облік доходів і витрат, складати звітність; подавати до контролюючих органів декларації, звітність; сплачувати податки у встановлені терміни; допускати посадових осіб контролюючих органів під час проведення перевірок. Контролюючі органи здійснюють облік

платників податків, приймають звітність та декларації, проводять перевірки (камеральні, документальні планові, документальні позапланові, фактичні), визначають суми податкових зобов'язань. Встановлено порядок адміністративного та судового оскарження рішень контролюючих органів.

Розділ III. Податок на прибуток підприємств (статті 133-161).

Регулює справляння податку на прибуток підприємств, визначає платників податку, об'єкт оподаткування, базу оподаткування, ставки податку, порядок обчислення та сплати податку, особливості оподаткування окремих операцій та категорій платників.

Платниками є резиденти – юридичні особи України. Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами. Базова ставка податку становить 18%. Для страховиків (крім страховиків життя) та недержавних пенсійних фондів – 3%. Фінансовий результат до оподаткування визначається відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності. Існують окремі податкові різниці, які коригують фінансовий результат.

Розділ IV. Податок на доходи фізичних осіб (статті 162-179).

Визначає порядок оподаткування доходів фізичних осіб, встановлює платників податку, об'єкт оподаткування, базу оподаткування, ставки податку, податкові соціальні пільги, порядок нарахування, утримання та сплати податку.

Платниками є резиденти та нерезиденти, що отримують доходи з джерелом походження з України. Об'єктом оподаткування є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід. Базова ставка податку становить 18%. Для окремих видів доходів (дивіденди, виграші тощо) можуть застосовуватися інші ставки. Військовий збір справляється за ставкою 5% (згідно зі змінами від 04.12.2024 № 4113-IX, що набули чинності з 01.01.2025).

Розділ V. Податок на додану вартість (статті 180-211).

Встановлює порядок справляння ПДВ, визначає платників податку, об'єкт оподаткування, базу оподаткування, ставки податку, податковий кредит, порядок складання податкових накладних, електронне адміністрування ПДВ.

Платниками є особи, у яких обсяг оподатковуваних операцій протягом останніх 12 календарних місяців перевищує 1 млн грн. Об'єктом оподаткування є операції з постачання товарів/послуг, ввезення товарів на митну територію України, вивезення товарів за

межі митної території України. Основна ставка – 20%, пільгова – 7% (для окремих операцій), нульова – 0% (для експорту). Податковий кредит – сума ПДВ, сплачена при придбанні товарів/послуг. Застосовується система електронного адміністрування ПДВ.

Розділ VI. Акцизний податок (статті 212-233). Регулює оподаткування акцизним податком товарів, визначає платників податку, об'єкт оподаткування, базу оподаткування, ставки податку (специфічні та адвалорні), порядок обчислення та сплати податку.

Платниками є виробники підакцизних товарів, імпортери. Підакцизними товарами є спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, тютюн, промислові заміники тютюну, електронні сигарети, рідини для електронних сигарет, пальне. Ставки диференційовані залежно від виду товару та встановлюються як у абсолютній сумі з одиниці реалізованого товару, так і у відсотках до бази оподаткування.

Розділ VII. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу (статті 234-239-1). Встановлює порядок справляння збору при першій реєстрації транспортних засобів в Україні.

Розділ VIII. Екологічний податок (статті 240-250). Визначає порядок справляння екологічного податку за викиди в атмосферне повітря, скиди у водні об'єкти, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів.

Платниками є суб'єкти господарювання, під час провадження діяльності яких на території України здійснюється викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів. Об'єктом оподаткування є обсяги та види забруднюючих речовин, видів відходів.

Розділ IX. Рентна плата (статті 251-273). Регулює справляння рентної плати за користування надрами, спеціальне використання води, спеціальне використання лісових ресурсів.

Розділ X. Місцеві податки (статті 274-298). Встановлює порядок справляння місцевих податків: податок на майно (який включає податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плату за землю) та єдиний податок.

Податок на нерухоме майно сплачують фізичні та юридичні особи, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості. Ставки встановлюються місцевими радами. Транспортний податок сплачують фізичні та юридичні особи –

власники легкових автомобілів (з об'ємом циліндрів понад 3000 см³). Плата за землю справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності. Єдиний податок застосовується суб'єктами господарювання – фізичними та юридичними особами, які обрали спрощену систему оподаткування.

Розділ XI. Збір за місця для паркування транспортних засобів (статті 299-305). Визначає порядок справляння збору за спеціально відведені місця для паркування транспортних засобів.

Розділ XII. Туристичний збір (статті 306-310). Встановлює порядок справляння туристичного збору, який сплачується за надання туристичних послуг.

Розділ XIII. Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (статті 311-314). Регулює справляння збору за провадження певних видів господарської діяльності (торгівля алкогольними напоями, тютюновими виробами тощо).

Розділ XIV. Непрямі податки у зовнішньоекономічній діяльності (статті 315-338). Визначає особливості справляння ПДВ та акцизного податку при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

Розділ XV. Спеціальні податкові режими (статті 339-379). Містить положення про спеціальні податкові режими: спрощена система оподаткування, обліку та звітності, оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства, фіксований сільськогосподарський податок.

Спрощена система оподаткування – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку. Передбачено чотири групи платників єдиного податку з різними умовами застосування, обмеженнями щодо обсягу доходу, кількості найманих працівників та видів діяльності. Фіксований сільськогосподарський податок сплачують сільськогосподарські товаровиробники – юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, в яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%.

Розділ XVI. Податок на майно, що тимчасово не застосовується (статті 380-400). Містить положення про податок на майно, що тимчасово не застосовується відповідно до перехідних положень кодексу.

Розділ XVII. Плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (статті 401-416).

Регулює порядок справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин.

Розділ XVIII. Особливості справляння податків і зборів у період дії воєнного стану (статті 417-421). Встановлює особливості справляння податків і зборів у період дії воєнного або надзвичайного стану (введено з 2022 року).

У період воєнного стану діють спеціальні правила: звільнення від сплати окремих податків для підприємств, що зазнали знищення або пошкодження майна; особливості адміністрування податків на тимчасово окупованих територіях; продовження строків сплати податків та подання звітності; заходи підтримки підприємців; застосування нульової ставки ПДВ для окремих операцій.

Протягом 2024 – 2025 років до ПКУ внесено численні зміни.

8.5. ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ОБЛІКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами є стратегічним пріоритетом держави, закріпленим у низці нормативно-правових актів та міжнародних зобов'язань.

Основними документами, що визначають курс на гармонізацію, є: Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (стаття 4 встановлює, що методологічні засади бухгалтерського обліку мають відповідати міжнародним стандартам), Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (глава 8 передбачає поступове наближення до *acquis* ЄС* у сфері бухгалтерського обліку та аудиту), Закон України "Про вступ України до Статуту Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій", Стратегія реформування системи бухгалтерського обліку в державному секторі на період до 2025 року (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.05.2015 № 437-р), Стратегія розвитку бухгалтерського обліку в Україні до 2030 року (перебуває на стадії розробки).

* *Acquis communautaire* (*acquis* ЄС) — це спільна правова система, сукупність законодавства, спільних цінностей, принципів та судової практики Європейського Союзу, яку обов'язково мають приймати країни-члени або кандидати на вступ. Він охоплює всі договори, регламенти, директиви та рішення ЄС.

Етапи гармонізації українського облікового законодавства з міжнародними стандартами.

Перший етап (1993-1999 роки). Початок трансформації облікової системи, прийняття базового законодавства. У цей період були прийняті Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 № 996-XIV, розроблено перші національні стандарти бухгалтерського обліку на основі міжнародних.

Другий етап (2000-2011 роки). Масштабне впровадження НП(С)БО, адаптованих до вимог МСФЗ. Розроблено та затверджено понад 30 НП(С)БО, що охоплюють усі основні аспекти бухгалтерського обліку. Проведено значну роботу з перекладу МСФЗ українською мовою.

Третій етап (2012-2017 роки). Запровадження обов'язкового застосування МСФЗ окремими категоріями підприємств. З 01.01.2012 великі підприємства та підприємства, що становлять суспільний інтерес, зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ. Створено Раду з МСФЗ при Міністерстві фінансів України, що забезпечує методологічну підтримку впровадження МСФЗ.

Четвертий етап (2018 – дотепер). Поглиблення гармонізації, розширення кола підприємств, що застосовують МСФЗ, впровадження стандартів зі сталого розвитку. Оновлення НП(С)БО з урахуванням нових МСФЗ (зокрема МСФЗ 9, МСФЗ 15, МСФЗ 16). Впровадження звіту про управління, розробка проєктів щодо запровадження звітності зі сталого розвитку, перегляд критеріїв віднесення підприємств до категорій. Наказ Мінфіну від 23.01.2025 № 29 вніс зміни до низки НП(С)БО, приводячи їх у відповідність до чинного законодавства.

Основні напрями гармонізації.

Термінологічна гармонізація. Приведення у відповідність термінології, що використовується в українських стандартах, до термінології МСФЗ. Наказом Мінфіну від 23.01.2025 № 29 оновлено термінологію у НП(С)БО 1 та НП(С)БО 25, приведено її у відповідність до чинного законодавства.

Методологічна гармонізація. Адаптація методів оцінки активів, зобов'язань, визнання доходів та витрат до підходів, закладених у МСФЗ. НП(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" (оновлене 13.11.2024) наближено до вимог МСФЗ 5.

Структурна гармонізація. Приведення структури та змісту фінансової звітності до вимог МСФЗ. Форми фінансової звітності, затверджені наказом Мінфіну від 07.02.2013 № 73 (зі змінами), максимально наближені до форм, рекомендованих МСФЗ.

Концептуальна гармонізація. Запровадження концептуальних засад фінансової звітності, викладених у Концептуальній основі МСФЗ. Розробка національної Концептуальної основи складання та подання фінансової звітності (перебуває на стадії розробки).

До *основних викликів гармонізації* належать: недостатній рівень підготовки бухгалтерів щодо застосування МСФЗ, високі витрати на перехід на МСФЗ для середніх та малих підприємств, мовні бар'єри (складність термінології МСФЗ), відмінності у правових системах (МСФЗ базуються на системі загального права, українське законодавство – на континентальному праві), воєнний стан та його вплив на фінансову звітність (необхідність розробки спеціальних роз'яснень щодо застосування МСФЗ у воєнних умовах).

Перспективи розвитку. Законопроект № 13598 від 04.08.2025, схвалений Урядом у червні 2025 року, передбачає: розширення кола підприємств, що зобов'язані застосовувати МСФЗ (державні підприємства та господарські товариства з державною часткою понад 50%), впровадження звітності зі сталого розвитку (для великих підприємств та підприємств, що становлять суспільний інтерес), актуалізацію критеріїв розподілу підприємств на категорії (мікро-, малі, середні, великі), посилення вимог до звіту про управління.

Міністерство фінансів України планує: продовжити роботу з перекладу та оприлюднення оновлень МСФЗ, розробити додаткові методичні рекомендації щодо застосування МСФЗ у специфічних галузях, посилити навчальну та роз'яснювальну роботу серед бухгалтерів, розробити національну стратегію розвитку бухгалтерського обліку до 2030 року, впровадити систему моніторингу якості фінансової звітності.

Україна вивчає та адаптує досвід європейських країн щодо впровадження МСФЗ. Директива ЄС 2013/34/ЄС про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані звіти встановлює мінімальні вимоги до фінансової звітності підприємств у країнах ЄС. Директива ЄС 2014/95/ЄС щодо розкриття нефінансової інформації та інформації про різноманітність окремими великими підприємствами та групами запроваджує вимоги до нефінансової звітності. Директива ЄС (CSRD) щодо звітності про корпоративну сталість розширює вимоги до звітності зі сталого розвитку.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте чотирирівневу ієрархічну систему нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні.
2. Які нормативно-правові акти належать до першого (законодавчого) рівня регулювання бухгалтерського обліку?
3. Назвіть основні документи другого рівня нормативного регулювання обліку.
4. Які методичні документи складають третій рівень регулювання бухгалтерського обліку?
5. Що належить до внутрішніх документів підприємства (четвертий рівень)?
6. Поясніть взаємозв'язок між різними рівнями нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку.
7. Яка роль Плану рахунків та Інструкції до нього в системі нормативного регулювання обліку?
8. Обґрунтуйте необхідність ієрархічної побудови системи нормативно-правового регулювання обліку.
9. Які повноваження має Міністерство фінансів України щодо регулювання бухгалтерського обліку?
10. Як співвідносяться між собою положення різних рівнів нормативних документів у випадку їх суперечності?
11. Визначте предмет та сферу дії Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні".
12. Дайте визначення поняття "бухгалтерський облік" згідно із Законом № 996-XIV.
13. Який орган здійснює державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні?
14. Які форми організації бухгалтерського обліку можуть обирати підприємства?
15. Хто несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на підприємстві?
16. Назвіть обов'язкові реквізити первинних документів.
17. Які документи складають фінансову звітність підприємства?
18. Розкрийте вимоги щодо складання та оприлюднення звіту про управління.
19. Які підприємства зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність на власній веб-сторінці?

20. Поясніть поняття "підприємства, що становлять суспільний інтерес" та їх особливі обов'язки щодо звітності.
21. Обґрунтуйте необхідність ведення реєстрів бухгалтерського обліку.
22. Проаналізуйте вимоги до зберігання первинних документів та облікових реєстрів.
23. Які санкції передбачені за порушення вимог Закону про бухгалтерський облік?
24. Дайте визначення Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.
25. Назвіть основні НП(С)БО, що регулюють облік активів.
26. Охарактеризуйте призначення НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності".
27. Які підприємства можуть застосовувати НП(С)БО 25 "Спрощена фінансова звітність"?
28. Що таке Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)?
29. Яка організація розробляє МСФЗ?
30. Назвіть структурні елементи системи МСФЗ.
31. Які підприємства зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ?
32. Охарактеризуйте основні НП(С)БО, що регулюють облік зобов'язань та капіталу.
33. Поясніть різницю між МСФЗ (IFRS) та МСБО (IAS).
34. Що являє собою Концептуальна основа фінансової звітності МСФЗ?
35. Обґрунтуйте необхідність регулярного перекладу МСФЗ українською мовою.
36. Охарактеризуйте структуру Податкового кодексу України.
37. Які основні принципи податкового законодавства закріплені в Розділі І ПКУ?
38. Назвіть види податків та зборів, що справляються в Україні.
39. Які податки належать до загальнодержавних?
40. Які податки належать до місцевих?
41. Яка базова ставка податку на прибуток підприємств?
42. Назвіть ставки податку на доходи фізичних осіб.
43. Яка основна ставка ПДВ?
44. Що є об'єктом оподаткування ПДВ?
45. Проаналізуйте основні положення Розділу ІІ ПКУ щодо адміністрування податків.

46. Що таке податковий кредит з ПДВ та як він формується?
47. Дайте визначення поняття "гармонізація облікового законодавства".
48. Назвіть основні правові документи, що закріплюють курс на гармонізацію.
49. Охарактеризуйте етапи гармонізації українського облікового законодавства.
50. Які міжнародні зобов'язання взяла Україна щодо наближення облікового законодавства до міжнародних стандартів?
51. Розкрийте основні напрями гармонізації: термінологічна, методологічна, структурна, концептуальна.
52. Які виклики стоять перед Україною у процесі гармонізації облікового законодавства?
53. Як вплинув воєнний стан на процеси гармонізації облікового законодавства?
54. Які заходи необхідні для успішної імплементації МСФЗ в Україні?
55. Порівняйте концептуальні основи НП(С)БО та МСФЗ.
56. У чому полягають відмінності у визначенні мети фінансової звітності за НП(С)БО та МСФЗ?
57. Порівняйте склад фінансової звітності за НП(С)БО та МСФЗ.
58. Проаналізуйте взаємозв'язок між бухгалтерським та податковим обліком в Україні.
59. Які фактори сприяють та перешкоджають гармонізації українського облікового законодавства?

Тема 9. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННІ

1. Роль інформаційних технологій у бухгалтерській діяльності.
2. Програмне забезпечення для обліку та звітності.
3. Перспективи розвитку інформаційних технологій в обліку.

9.1. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна бухгалтерська діяльність нерозривно пов'язана з використанням інформаційних технологій (ІТ). Трансформація облікових процесів під впливом цифровізації змінює не лише технічні аспекти роботи бухгалтера, але й саму парадигму управління фінансовою інформацією в організаціях. Метою даної лекції є розгляд ключових аспектів впровадження та використання інформаційних технологій у сфері обліку та оподаткування.

Бухгалтерський облік пройшов тривалий шлях еволюції від ручних методів реєстрації господарських операцій до повністю автоматизованих систем. Впровадження інформаційних технологій у облікову практику розпочалося в середині ХХ століття з появою перших електронно-обчислювальних машин і продовжується донині в умовах цифрової трансформації економіки.

Основні етапи технологічного розвитку бухгалтерського обліку включають механізацію облікових процесів, автоматизацію окремих ділянок обліку, створення комплексних автоматизованих систем та перехід до хмарних технологій і штучного інтелекту.

Інформаційні технології виконують у бухгалтерській діяльності низку важливих функцій. По-перше, вони забезпечують автоматизацію рутинних операцій, що дозволяє значно скоротити часові витрати на обробку первинних документів, проведення розрахунків та формування звітності. По-друге, інформаційні системи гарантують високу точність обчислень та мінімізацію помилок, пов'язаних з людським фактором.

Важливою функцією є систематизація та структурування облікової інформації. Сучасні інформаційні системи створюють

єдиний інформаційний простір підприємства, забезпечуючи зберігання, класифікацію та швидкий доступ до даних. Це сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень на основі актуальної фінансової інформації.

Впровадження інформаційних технологій у бухгалтерську діяльність надає суб'єктам господарювання численні конкурентні переваги. Підвищення продуктивності праці облікового персоналу досягається завдяки автоматичному виконанню типових операцій, таких як формування проводок, розрахунок податків, створення стандартних форм звітності.

Оперативність отримання інформації є критично важливою в умовах динамічного бізнес-середовища. Автоматизовані системи дозволяють формувати аналітичні звіти в режимі реального часу, що забезпечує можливість швидкого реагування на зміни фінансово-господарської ситуації.

Поліпшення якості облікової інформації проявляється в зниженні кількості помилок, забезпеченні повноти та своєчасності відображення господарських операцій, дотриманні методологічних вимог щодо ведення обліку. Інформаційні системи містять вбудовані механізми контролю, які попереджають про невідповідності та суперечності в обліковій інформації.

Використання інформаційних технологій суттєво трансформує організаційну структуру бухгалтерської служби. Змінюються функціональні обов'язки облікового персоналу, оскільки рутинні операції делегуються програмним засобам, а акцент переноситься на аналітичну роботу, контроль та інтерпретацію фінансових даних.

Інформаційні технології сприяють децентралізації облікових функцій. За умови належної організації системи внутрішнього контролю, первинні документи можуть створюватися безпосередньо в місцях виникнення господарських операцій, а бухгалтерська служба зосереджується на перевірці, узагальненні та аналізі інформації.

Важливим аспектом є забезпечення інформаційної безпеки. Автоматизовані системи обліку мають впроваджувати багаторівневі системи захисту даних, включаючи розмежування прав доступу користувачів, протоколювання дій, резервне копіювання інформації та захист від несанкціонованого доступу.

9.2. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Сучасний ринок пропонує широкий *спектр програмних рішень для автоматизації бухгалтерського обліку та оподаткування*. За функціональними можливостями облікове програмне забезпечення класифікується на мінісистеми для малого бізнесу, інтегровані системи для середніх підприємств та комплексні ERP-системи (enterprise resource planning) для великих корпорацій.

Мінісистеми характеризуються простотою використання та орієнтацією на вирішення базових облікових завдань. Вони підходять для суб'єктів малого підприємництва з обмеженим обсягом господарських операцій. Інтегровані системи забезпечують автоматизацію всіх ділянок обліку з можливістю налаштування під специфіку конкретного підприємства.

ERP-системи являють собою найвищий рівень інтеграції та охоплюють не лише бухгалтерський облік, а й усі бізнес-процеси організації, включаючи управління виробництвом, логістикою, персоналом, взаємовідносинами з клієнтами. Такі системи забезпечують єдиний інформаційний простір і комплексне управління ресурсами підприємства.

Типова *архітектура сучасного облікового програмного забезпечення* включає декілька взаємопов'язаних функціональних модулів. Модуль фінансового обліку призначений для ведення синтетичного та аналітичного обліку, автоматичного формування бухгалтерських проводок, консолідації фінансової звітності відповідно до національних або міжнародних стандартів.

Модуль податкового обліку забезпечує ведення податкових реєстрів, автоматичний розрахунок податкових зобов'язань, формування податкових декларацій та електронну подачу звітності до контролюючих органів. Важливою функцією є налаштування правил податкового обліку відповідно до чинного законодавства та автоматичне відстеження змін у нормативній базі.

Модуль управлінського обліку орієнтований на задоволення інформаційних потреб менеджменту підприємства. Він дозволяє вести облік за центрами відповідальності, проєктами, видами діяльності, формувати бюджети, здійснювати порівняльний аналіз та розраховувати ключові показники ефективності.

Модуль розрахунків із персоналом автоматизує процеси нарахування заробітної плати, утримання податків та обов'язкових платежів, формування платіжних відомостей та звітності до органів соціального страхування. Інтеграція цього модуля з системою обліку кадрів забезпечує автоматичне використання даних про прийом, звільнення, переміщення працівників.

Хмарні обчислення представляють сучасну парадигму організації інформаційних систем, за якої програмне забезпечення та дані розміщуються на віддалених серверах і надаються користувачам як сервіс через інтернет. Використання хмарних технологій у бухгалтерському обліку має низку суттєвих переваг.

По-перше, хмарні рішення не вимагають значних капітальних інвестицій у серверне обладнання та системне програмне забезпечення. Користувач сплачує лише за фактичне використання ресурсів згідно з обраним тарифним планом. По-друге, забезпечується доступ до облікової інформації з будь-якої точки, де є інтернет-з'єднання, що особливо важливо для організацій з територіально розосередженою структурою.

Хмарні сервіси гарантують високу надійність зберігання даних завдяки багаторівневому резервному копіюванню та розподіленій архітектурі. Оновлення програмного забезпечення відбувається автоматично, що забезпечує відповідність системи актуальним вимогам законодавства без втручання користувача.

Невід'ємною складовою автоматизації облікових процесів є *електронний документообіг*. Системи електронного документообігу дозволяють створювати, погоджувати, підписувати та зберігати документи в електронній формі з дотриманням юридичної сили таких документів.

Впровадження електронного документообігу забезпечує прискорення руху документів в організації, зниження витрат на паперові носії та їх зберігання, підвищення прозорості бізнес-процесів. Електронний цифровий підпис гарантує автентичність та цілісність електронних документів, надаючи їм юридичну значущість.

Інтеграція систем електронного документообігу з обліковими програмами створює безперервний інформаційний ланцюг від первинного документа до формування звітності. Це мінімізує ручне введення даних, знижує ймовірність помилок та забезпечує повну трасованість господарських операцій.

Обов'язковою складовою облікової роботи стала електронна взаємодія з державними органами. В Україні функціонує система електронної звітності, яка дозволяє підприємствам подавати податкові

декларації, фінансову звітність та іншу обов'язкову інформацію в електронному форматі.

Облікові програми містять вбудовані модулі для формування звітності у форматах, затверджених контролюючими органами. Система електронного адміністрування податку на додану вартість вимагає обов'язкової реєстрації податкових накладних в електронному вигляді, що також реалізується через спеціалізоване програмне забезпечення.

Використання електронних засобів комунікації з контролюючими органами підвищує прозорість податкових відносин, дозволяє здійснювати оперативний контроль за повнотою та своєчасністю виконання податкових зобов'язань, зменшує адміністративне навантаження на платників податків.

9.3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ

На сьогоднішній день нові можливості для автоматизації інтелектуальних облікових процесів розширюються через штучний інтелект. Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати великі обсяги облікової інформації, виявляти закономірності, прогнозувати фінансові результати та ідентифікувати аномалії, що можуть свідчити про помилки або шахрайство.

Технології розпізнавання образів та обробки природної мови дозволяють автоматично витягувати інформацію з первинних документів, класифікувати операції, формувати бухгалтерські проводки без участі людини. Це особливо актуально для підприємств зі значним документообігом, де ручна обробка документів вимагає значних трудових ресурсів.

Інтелектуальні системи можуть виконувати функції віртуального асистента бухгалтера, надаючи консультації щодо кваліфікації операцій, застосування норм законодавства, формування звітності. Чат-боти на основі штучного інтелекту можуть відповідати на типові запитання користувачів, автоматизуючи підтримку облікового персоналу.

Технологія блокчейн в обліку. Блокчейн являє собою розподілену базу даних, яка зберігає інформацію про транзакції у вигляді ланцюга блоків, кожен з яких містить криптографічний зв'язок з попереднім блоком. Ця технологія забезпечує високий рівень безпеки, прозорості та незмінності записів, що робить її перспективною для використання в бухгалтерському обліку.

Застосування блокчейну дозволяє створювати єдиний достовірний реєстр господарських операцій, доступний всім учасникам угоди. Це усуває необхідність звірки даних між контрагентами, оскільки всі сторони працюють з однією версією інформації. Смарт-контракти, реалізовані на базі блокчейну, можуть автоматично виконувати умови договорів при настанні певних подій.

Технологія блокчейн має потенціал для трансформації аудиторської діяльності. Аудитори можуть отримувати безпосередній доступ до незмінних записів транзакцій, що підвищує надійність аудиторських висновків та знижує витрати часу на перевірку достовірності облікової інформації.

Накопичення великих обсягів структурованих та неструктурованих даних створює можливості для глибокого аналізу бізнес-процесів підприємства. *Інструменти бізнес-аналітики* дозволяють візуалізувати фінансову інформацію, виявляти тренди, здійснювати сегментацію за різними критеріями, формувати інтерактивні звіти для прийняття управлінських рішень.

Прогнозний аналіз використовує історичні дані та статистичні методи для прогнозування майбутніх подій. У бухгалтерській практиці це може застосовуватися для прогнозування грошових потоків, оцінки кредитних ризиків, планування податкових платежів, моделювання фінансових результатів за різними сценаріями розвитку бізнесу.

Інтеграція облікових систем з джерелами зовнішньої інформації, такими як ринкові індекси, курси валют, макроекономічні показники, дозволяє здійснювати комплексний аналіз впливу зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства та своєчасно коригувати стратегію розвитку.

Роботизована автоматизація процесів передбачає використання програмних роботів для виконання повторюваних стандартизованих завдань, які раніше виконувалися людиною. На відміну від традиційної автоматизації, програмні роботи працюють на рівні користувацького інтерфейсу і можуть взаємодіяти з різними інформаційними системами без їх глибокої інтеграції.

У бухгалтерському обліку роботизація може застосовуватися для автоматичного завантаження банківських виписок, розподілу платежів, звірки взаєморозрахунків з контрагентами, заповнення стандартних форм звітності, моніторингу дотримання термінів виконання зобов'язань. Це дозволяє суттєво скоротити часові витрати на рутинні операції.

Впровадження роботизації змінює кваліфікаційні вимоги до облікового персоналу. Бухгалтери звільняються від виконання простих повторюваних операцій і можуть зосередитися на завданнях,

що вимагають професійного судження, аналітичних здібностей, стратегічного мислення.

Кібербезпека та захист облікових даних. Зростання рівня цифровізації облікових процесів супроводжується посиленням кіберзагроз. Несанкціонований доступ до облікової інформації, шифрування даних вимагачами, крадіжка комерційної таємниці можуть завдати підприємству значних фінансових та репутаційних втрат. Тому забезпечення кібербезпеки стає критично важливим аспектом управління інформаційними технологіями в обліку.

Сучасні підходи до захисту облікових даних включають багатофакторну автентифікацію користувачів, шифрування даних при передачі та зберіганні, регулярне резервне копіювання з можливістю відновлення, моніторинг інформаційної безпеки в режимі реального часу, навчання персоналу правилам безпечної роботи з інформаційними системами.

Регуляторні вимоги щодо захисту персональних даних та комерційної інформації постійно посилюються. Підприємства мають забезпечувати відповідність своїх інформаційних систем вимогам законодавства у сфері захисту інформації, проходити регулярні аудити інформаційної безпеки, впроваджувати системи управління інформаційною безпекою.

Перспективним напрямом розвитку є створення відкритих облікових платформ, які можуть інтегруватися з широким спектром сторонніх сервісів через програмні інтерфейси. Це дозволяє підприємствам формувати індивідуальну екосистему цифрових інструментів відповідно до специфіки бізнесу.

Інтеграція з банківськими системами забезпечує автоматичне завантаження виписок та здійснення платежів безпосередньо з облікової програми. Зв'язок з системами електронної комерції дозволяє автоматично формувати первинні документи на основі даних про продажі. Використання API контролюючих органів забезпечує оперативне отримання довідкової інформації та подачу звітності.

Розвиток мобільних технологій робить облікову інформацію доступною керівникам та іншим зацікавленим користувачам у будь-який час та в будь-якому місці. Мобільні додатки дозволяють здійснювати погодження документів, контролювати ключові показники діяльності, отримувати сповіщення про критичні події навіть поза офісом.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте основні етапи еволюції облікових технологій від ручних методів до сучасних автоматизованих систем.
2. Які основні функції виконують інформаційні технології в бухгалтерському обліку?
3. Назвіть та обґрунтуйте переваги автоматизації облікових процесів для підприємства.
4. Як впровадження інформаційних технологій впливає на організаційну структуру бухгалтерської служби?
5. Поясніть, чому підвищення продуктивності праці є однією з ключових переваг автоматизації обліку.
6. Які зміни відбуваються у функціональних обов'язках облікового персоналу внаслідок автоматизації?
7. Що означає децентралізація облікових функцій і як вона пов'язана з впровадженням інформаційних технологій?
8. Охарактеризуйте основні вимоги до забезпечення інформаційної безпеки в автоматизованих системах обліку.
9. Як інформаційні технології впливають на якість облікової інформації?
10. У чому полягає роль інформаційних систем у прийнятті управлінських рішень?
11. Наведіть класифікацію облікового програмного забезпечення за функціональними можливостями.
12. Які основні відмінності між міні-системами, інтегрованими системами та ERP-системами?
13. Опишіть призначення та функції модуля фінансового обліку в облікових програмах.
14. Які завдання виконує модуль податкового обліку?
15. Що таке управлінський облік і які функції забезпечує відповідний модуль облікової програми?
16. Охарактеризуйте можливості модуля розрахунків з персоналом.
17. Що таке хмарні технології і які переваги вони надають для бухгалтерського обліку?
18. Назвіть основні переваги та можливі недоліки використання хмарних облікових сервісів.
19. Які функції виконують системи електронного документообігу в організації?
20. Що таке електронний цифровий підпис і яке його призначення?
21. Поясніть, як забезпечується юридична сила електронних документів.

22. Охарактеризуйте систему електронної взаємодії підприємств з контролюючими органами в Україні.
23. Що таке електронне адміністрування ПДВ?
24. Які вимоги висуваються до формату електронної звітності?
25. Як інтеграція систем електронного документообігу з обліковими програмами впливає на ефективність облікової роботи?
26. Як штучний інтелект може застосовуватися в бухгалтерському обліку?
27. Які можливості надають алгоритми машинного навчання для автоматизації облікових процесів?
28. Що таке блокчейн і які його основні характеристики?
29. Які переваги може надати технологія блокчейн для бухгалтерського обліку?
30. Які можливості надають інструменти бізнес-аналітики для аналізу фінансової інформації?
31. Охарактеризуйте поняття роботизованої автоматизації процесів.
32. Які облікові завдання можуть виконуватися програмними роботами?
33. Як роботизація впливає на кваліфікаційні вимоги до облікового персоналу?
34. Які основні кіберзагрози існують для облікових інформаційних систем?
35. Назвіть сучасні методи та засоби забезпечення кібербезпеки облікових даних.
36. Що таке багатофакторна автентифікація і навіщо вона потрібна?
37. Які регуляторні вимоги існують щодо захисту облікової інформації?
38. Які переваги надає інтеграція облікових програм із банківськими системами?
39. Як мобільні технології змінюють доступ до облікової інформації?
40. Які нові компетенції має набути сучасний бухгалтер у зв'язку з розвитком інформаційних технологій?
41. Як штучний інтелект може виконувати функції віртуального асистента бухгалтера?
42. Які виклики створює цифрова трансформація для бухгалтерської професії?
43. Охарактеризуйте майбутню роль бухгалтера в умовах повної автоматизації облікових процесів.
44. Чому важливо постійно вдосконалювати цифрові компетенції облікового фахівця?

Тема 10. СИСТЕМНИЙ ПОГЛЯД НА ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

1. Взаємозв'язок обліку, оподаткування, аналізу та аудиту.
2. Дані бухгалтерського обліку та податкова звітність.
3. Економічний аналіз підприємства та облікова інформація.
4. Аудиторська перевірка облікової системи підприємства.
5. Вплив результатів аудиту на коригування облікових даних.
6. Вплив оподаткування на показники фінансового аналізу.
7. Інтегрована система ключових компетенцій сучасного бухгалтера.
8. Комплексний підхід до виконання облікових завдань.

1. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Сучасна економічна діяльність підприємства характеризується складністю взаємопов'язаних процесів формування, обробки та використання інформації. Бухгалтерський облік, оподаткування, економічний аналіз та аудит становлять єдину систему інформаційного забезпечення управлінських рішень. Розуміння системних взаємозв'язків між цими напрямками є критично важливим для формування професійної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування.

Облік, оподаткування, аналіз та аудит функціонують як взаємопов'язані елементи єдиної інформаційної системи підприємства. Бухгалтерський облік виступає базовим джерелом первинної інформації, яка трансформується відповідно до потреб податкового обліку, підлягає аналітичній обробці та верифікується в процесі аудиторської перевірки.

Системний характер взаємодії проявляється у таких аспектах. По-перше, дані бухгалтерського обліку є основою для формування податкової звітності та розрахунку податкових зобов'язань. По-друге, облікова інформація становить емпіричну базу для проведення фінансового аналізу діяльності підприємства. По-третє, аудиторська перевірка спрямована на встановлення достовірності облікових даних і правильності їх відображення у звітності. По-четверте, результати

аудиту та аналізу впливають на коригування облікової політики та оптимізацію системи оподаткування.

Бухгалтерський облік є первинним елементом системи, що забезпечує безперервне, суцільне та документальне відображення господарських операцій. Його функції включають інформаційне забезпечення управління, контроль за збереженням майна, оцінку ефективності використання ресурсів.

Податковий облік формується на основі даних бухгалтерського обліку з урахуванням специфічних вимог податкового законодавства. Він спрямований на визначення об'єкта оподаткування, податкової бази та суми податкових зобов'язань.

Економічний аналіз представляє собою систему методів і прийомів дослідження господарської діяльності підприємства на основі облікової інформації. Його метою є оцінка існуючого стану, виявлення тенденцій розвитку, обґрунтування управлінських рішень.

Аудит виконує функцію незалежної перевірки достовірності фінансової звітності та відповідності ведення обліку встановленим вимогам. Результати аудиту формують основу для довіри зацікавлених сторін до облікової інформації.

Інформаційні потоки циркулюють між компонентами системи у вигляді прямих та зворотних зв'язків. Прямі зв'язки проявляються у використанні облікових даних для формування податкової звітності, проведення аналітичних процедур, здійснення аудиторської перевірки. Зворотні зв'язки реалізуються через вплив результатів аудиту на коригування облікових записів, використання висновків аналізу для оптимізації облікової політики, застосування податкових механізмів для покращення фінансових показників.

10.2. ДАНІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ

Формування податкової звітності базується на даних бухгалтерського обліку, проте не є їх механічним копіюванням. Існують концептуальні відмінності між метою, принципами та правилами бухгалтерського та податкового обліку, що зумовлює необхідність трансформації облікової інформації.

Бухгалтерський облік ґрунтується на принципах нарахування, обачності, превалювання сутності над формою та спрямований на формування достовірної інформації про фінансовий стан і результати

діяльності для широкого кола користувачів. Податковий облік підпорядкований фіскальним цілям держави і визначається нормами податкового законодавства, які можуть не збігатися з принципами бухгалтерського обліку.

Основними механізмами узгодження виступають коригування фінансового результату, формування тимчасових та постійних різниць, застосування податкових реєстрів. Коригування фінансового результату полягає у збільшенні або зменшенні бухгалтерського прибутку на суми доходів і витрат, що визнаються в обліку, але не враховуються при оподаткуванні, або навпаки.

Тимчасові різниці виникають внаслідок відмінностей у моментах визнання доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку і призводять до формування відстрочених податкових активів чи зобов'язань. Постійні різниці не компенсуються в наступних періодах і спричиняють остаточне розходження між бухгалтерським і податковим обліком.

Податкова звітність являє собою сукупність документів, що містять інформацію про об'єкти оподаткування, податкову базу, суми нарахованих податків і зборів. Вона формується на основі синтетичного та аналітичного обліку з використанням первинних документів, облікових реєстрів, фінансової звітності.

Достовірність податкової звітності залежить від якості ведення бухгалтерського обліку, правильності застосування норм податкового законодавства, ефективності системи внутрішнього контролю. Помилки в обліку неминуче призводять до спотворення податкових даних і можуть мати серйозні фінансові та правові наслідки для підприємства.

10.3. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Економічний аналіз як науковий метод дослідження економічних явищ і процесів базується на емпіричних даних, основним джерелом яких є система бухгалтерського обліку. Фінансова звітність підприємства, що формується на основі облікових даних, представляє структуровану інформацію про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати та грошові потоки.

Якість аналітичних висновків безпосередньо залежить від повноти, достовірності та своєчасності облікової інформації.

Спотворення облікових даних, застосування неадекватних методів оцінки, порушення принципів визнання елементів звітності призводять до формування хибних аналітичних суджень і можуть стати основою для прийняття помилкових управлінських рішень.

Економічний аналіз оперує *системою методів*, що включають горизонтальний аналіз (дослідження динаміки показників у часі), вертикальний аналіз (вивчення структури економічних явищ), коефіцієнтний аналіз (розрахунок відносних показників), факторний аналіз (виявлення причинно-наслідкових зв'язків), трендовий аналіз (прогнозування майбутніх значень).

Інтерпретація аналітичних показників вимагає розуміння облікової політики підприємства, методів оцінки активів і зобов'язань, особливостей галузевої діяльності. Одні і ті ж значення коефіцієнтів можуть мати різну економічну сутність залежно від застосованих облікових методів. Наприклад, показники рентабельності залежать від методів амортизації основних засобів, способів оцінки запасів, підходів до визнання доходів.

Комплексна оцінка фінансового стану передбачає синтез результатів, отриманих різними аналітичними методами, врахування галузевих особливостей, порівняння з показниками конкурентів, дослідження тенденцій зміни показників у часі. Професійне судження аналітика грає ключову роль у формулюванні висновків і рекомендацій.

10.4. АУДИТОРСЬКА ПЕРЕВІРКА ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

Аудит являє собою незалежну перевірку фінансової звітності підприємства з метою висловлення думки про її достовірність та відповідність встановленим критеріям. Концептуальною основою аудиту є необхідність забезпечення довіри користувачів до облікової інформації в умовах відокремлення власності від управління.

Основними *завданнями аудиту* виступають оцінка системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю; перевірка правильності відображення господарських операцій в обліку; підтвердження достовірності показників фінансової звітності; виявлення суттєвих викривлень інформації; надання рекомендацій щодо вдосконалення облікової системи.

Аудиторська перевірка здійснюється відповідно до *міжнародних стандартів* аудиту та включає три основні етапи: планування, виконання аудиторських процедур, узагальнення результатів і підготовка звіту.

На етапі планування аудитор оцінює систему обліку та внутрішнього контролю, визначає рівень суттєвості, ідентифікує ризики суттєвого викривлення, розробляє загальну стратегію та детальний план аудиту. Оцінка аудиторського ризику включає дослідження властивого ризику, ризику контролю та ризику невиявлення.

Виконання аудиторських процедур передбачає застосування *методів отримання аудиторських доказів*: інспектування документів і активів, спостереження за процесами, запити до працівників і третіх осіб, підтвердження залишків і операцій, повторне виконання розрахунків, аналітичні процедури. Обсяг та характер процедур визначаються на основі професійного судження аудитора з урахуванням оціненого рівня ризику.

Результатом аудиту є *аудиторський звіт*, який містить думку аудитора про достовірність фінансової звітності. Аудиторська думка може бути немодифікованою (звітність достовірна), модифікованою з застереженням (виявлено окремі викривлення), негативною (звітність недостовірна) або відмовою від висловлення думки (недостатньо доказів).

Аудиторський звіт є важливим інформаційним джерелом для інвесторів, кредиторів, органів державного регулювання, інших зацікавлених сторін. Він забезпечує зовнішню незалежну оцінку якості облікової інформації та підвищує рівень довіри до фінансової звітності підприємства.

10.5. ВПЛИВ РЕЗУЛЬТАТІВ АУДИТУ НА КОРИГУВАННЯ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ

Аудиторська перевірка може виявити різні види *викривлень облікової інформації*: навмисні (шахрайство) та ненавмисні (помилки); кількісні (неправильні суми) та якісні (неадекватне розкриття інформації); систематичні (повторювані) та випадкові (одиничні).

Викривлення можуть виникати внаслідок помилок у первинних документах, неправильного застосування облікової політики, арифметичних помилок у розрахунках, некоректної класифікації

операцій, пропуску операцій, дублювання записів, недостатнього розкриття інформації у примітках до фінансової звітності.

Виявлені в процесі аудиту суттєві викривлення вимагають *коригування облікових записів*. Процедура коригування залежить від характеру помилки та періоду, в якому вона виявлена. Помилки поточного періоду коригуються шляхом здійснення виправних записів до закриття звітного періоду. Помилки попередніх років, виявлені після затвердження фінансової звітності, коригуються через нерозподілений прибуток із ретроспективним перерахунком порівняльних показників.

Методологія коригування включає сторнування неправильного запису та здійснення правильного запису або додаткову проводку на суму різниці. Всі коригувальні записи мають бути належним чином документовані та пояснені в облікових регістрах.

Результати аудиту використовуються не лише для коригування конкретних помилок, а й для системного вдосконалення організації обліку. Аудиторські рекомендації можуть стосуватися оптимізації облікової політики, поліпшення документообігу, розвитку системи внутрішнього контролю, підвищення кваліфікації облікового персоналу, впровадження інформаційних технологій.

Управлінський персонал підприємства має розглядати аудит не як формальну процедуру, а як інструмент підвищення якості облікової інформації та ефективності системи управління. Систематичне впровадження аудиторських рекомендацій сприяє зниженню ризиків викривлення звітності, підвищенню довіри зацікавлених сторін, покращенню фінансових показників діяльності.

10.6. ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Система оподаткування чинить суттєвий вплив на фінансові показники діяльності підприємства. Рівень податкового навантаження впливає на величину чистого прибутку, обсяг грошових потоків, структуру капіталу, інвестиційну привабливість. Ефективна ставка оподаткування визначає частку податків у створеній підприємством доданий вартості та характеризує вплив податкової системи на економічні результати діяльності.

Показники рентабельності безпосередньо залежать від сум нарахованих податків. Рентабельність продажів, рентабельність

активів, рентабельність власного капіталу розраховуються на основі чистого прибутку, який формується після вирахування всіх податкових платежів. Зміни в податковому законодавстві можуть значно змінити значення цих показників навіть за незмінної операційної ефективності.

Легальні методи податкової оптимізації дозволяють підприємству мінімізувати податкове навантаження в межах чинного законодавства. Обґрунтоване використання податкових пільг, раціональний вибір методів амортизації, оптимізація структури фінансування впливають на фінансові результати та показники аналізу.

Застосування прискорених методів амортизації зменшує оподатковуваний прибуток у перші роки експлуатації активів, що покращує поточні грошові потоки, хоча і знижує показники балансової прибутковості. Використання податкового кредиту з податку на додану вартість оптимізує оборотний капітал і підвищує показники ліквідності. Формування резервів сумнівних боргів створює податкову економію та впливає на рентабельність.

При проведенні фінансового аналізу необхідно враховувати вплив податкових чинників на порівнянність показників. Зміни в податковому законодавстві, одноразові податкові ефекти, відмінності в податкових режимах вимагають коригування для забезпечення адекватної інтерпретації результатів.

Аналіз у динаміці повинен виключати вплив змін податкових ставок для виявлення реальних операційних тенденцій. Порівняльний аналіз підприємств, що застосовують різні системи оподаткування, потребує нормалізації показників. Прогнозний аналіз має враховувати очікувані зміни в податковому законодавстві та їх вплив на майбутні фінансові результати.

10.7. ІНТЕГРОВАНА СИСТЕМА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СУЧАСНОГО БУХГАЛТЕРА

Професійні знання та навички. Сучасний фахівець з обліку та оподаткування повинен володіти комплексом професійних компетенцій, що охоплюють знання теорії та методології бухгалтерського обліку, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності, податкового законодавства, принципів економічного аналізу, основ аудиту.

Технічні навички включають уміння вести синтетичний та аналітичний облік, складати фінансову та податкову звітність, застосовувати інформаційні технології в обліку, розраховувати податкові зобов'язання, проводити аналіз господарської діяльності, інтерпретувати результати аудиторської перевірки. Володіння спеціалізованим програмним забезпеченням для автоматизації облікових процесів є обов'язковою вимогою до сучасного бухгалтера.

Аналітичні та комунікативні здібності. Професійна діяльність бухгалтера вимагає розвинутих аналітичних здібностей: уміння аналізувати господарські операції, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати вплив облікових рішень на фінансові результати, прогнозувати наслідки управлінських дій, ідентифікувати ризики та можливості оптимізації.

Комунікативні компетенції включають здатність чітко формулювати облікову інформацію для різних груп користувачів, ефективно взаємодіяти з керівництвом, аудиторами, податковими органами, партнерами, пояснювати складні облікові питання доступною мовою, презентувати результати аналізу, аргументувати професійні судження.

Етичні принципи та професійне судження. Професійна етика бухгалтера базується на принципах чесності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності, професійної поведінки. Дотримання етичних норм забезпечує довіру до облікової інформації та підтримує авторитет професії.

Професійне судження є критичною компетенцією, що полягає в застосуванні професійних знань і досвіду для прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності та альтернативних варіантів. Формування професійного судження відбувається через практичний досвід, аналіз складних ситуацій, вивчення прецедентів, участь у професійних дискусіях.

10.8. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИКОНАННЯ ОБЛІКОВИХ ЗАВДАНЬ

Інтеграція облікових підсистем. Комплексний підхід до вирішення облікових завдань передбачає одночасне врахування вимог бухгалтерського обліку, оподаткування, потреб економічного аналізу, можливих аудиторських питань. Прийняття рішення про вибір облікової політики, методів оцінки, способів відображення операцій

має базуватися на всебічному аналізі наслідків для всіх компонентів облікової системи.

Наприклад, вибір методу амортизації основних засобів впливає на собівартість продукції в бухгалтерському обліку, податкові зобов'язання, показники рентабельності, балансову вартість активів у звітності. Комплексна оцінка всіх цих аспектів дозволяє прийняти оптимальне рішення, що відповідає стратегічним цілям підприємства.

Оптимізація облікових процесів спрямована на підвищення ефективності формування та використання облікової інформації. Вона включає вдосконалення документообігу, автоматизацію рутинних операцій, стандартизацію облікових процедур, інтеграцію облікових систем з іншими функціональними підсистемами управління.

Впровадження інтегрованих інформаційних систем забезпечує єдність облікових даних, виключає дублювання інформації, скорочує трудомісткість облікових робіт, прискорює формування звітності, підвищує якість контролю. Автоматизація дозволяє зосередити зусилля облікових працівників на аналітичних та консультативних функціях замість виконання технічних операцій.

Облікова система сучасного підприємства не лише виконує фіксаційну та контрольну функції, а й відіграє *стратегічну роль у забезпеченні конкурентних переваг*. Якісна облікова інформація є основою для стратегічного планування, оцінки інвестиційних проєктів, управління ризиками, оптимізації бізнес-процесів.

Інтеграція облікової системи зі стратегічним управлінням передбачає формування системи збалансованих показників, розробку аналітичних панелей управління, впровадження бюджетування та контролінгу, розвиток управлінського обліку. Бухгалтер перетворюється з виконавця технічних функцій на бізнес-партнера, який бере участь у прийнятті стратегічних рішень і створенні вартості для власників.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте облік, оподаткування, аналіз та аудит як елементи єдиної інформаційної системи підприємства.
2. Поясніть сутність інформаційних зв'язків між компонентами облікової системи.
3. Які функції виконує бухгалтерський облік як базовий елемент інформаційної системи?
4. У чому полягають концептуальні відмінності між бухгалтерським і податковим обліком?
5. Як результати фінансового аналізу впливають на оптимізацію облікової політики підприємства?
6. Яким чином аудиторська перевірка сприяє підвищенню довіри до облікової інформації?
7. Наведіть приклади інформаційних потоків між обліком і оподаткуванням.
8. Поясніть роль облікової інформації у формуванні системи управлінських рішень.
9. Чому фінансова звітність вважається основним джерелом інформації для фінансового аналізу?
10. Чому важливо враховувати облікову політику підприємства при інтерпретації фінансових показників?
11. Сформулюйте мету та основні завдання аудиту фінансової звітності.
12. Охарактеризуйте три основні етапи аудиторської перевірки.
13. Які види аудиторської думки можуть бути висловлені в аудиторському звіті?
14. Які види викривлень облікової інформації можуть бути виявлені в процесі аудиту?
15. У чому полягає різниця між помилкою та шахрайством?
16. Які рекомендації може надати аудитор для вдосконалення системи внутрішнього контролю?
17. Чому важливо документувати всі коригувальні записи в облікових регістрах?
18. Як рівень податкового навантаження впливає на показники рентабельності підприємства?
19. Як вибір методу амортизації впливає на податкові зобов'язання та фінансові показники?

20. Поясніть вплив використання прискореної амортизації на грошові потоки підприємства.
21. Охарактеризуйте основні групи професійних компетенцій сучасного бухгалтера.
22. Чому аналітичні здібності є важливою складовою професійної компетентності бухгалтера?
23. Що таке професійне судження і як воно формується?
24. Чому важливе безперервне професійне навчання для фахівця з обліку?
25. Наведіть приклад облікового рішення, яке потребує одночасного врахування бухгалтерських, податкових та аналітичних аспектів.
26. Як автоматизація впливає на ефективність облікових процесів?
27. Поясніть переваги інтегрованих інформаційних систем для ведення обліку.
28. Яку стратегічну роль відіграє облікова система в управлінні сучасним підприємством?
29. Чому фрагментарний підхід до виконання облікових завдань може призвести до негативних наслідків?
30. Побудуйте схему інформаційних потоків між обліком, оподаткуванням, аналізом та аудитом для конкретної господарської операції (наприклад, придбання основних засобів).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аллен Д. Як упорядкувати справи. Мистецтво продуктивності без стресу / пер. з англ. К. Козачук, Н. Кузьменко. Київ : КМ-БУКС, 2018. 392 с.
2. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрец. В. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
3. Аудиторська палата України : офіційний сайт. URL: <https://apu.com.ua>.
4. Балджи М. Д. Етика бізнесу : навч. посіб. Київ : Гуляєва В. М., 2021. 330 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Житомир : ЖІТІ, 2001. 512 с.
6. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир : ЖІТІ, 2001. Ч. 1. 512 с.
7. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир : ЖІТІ, 2001. Ч. 2. 512 с.
8. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Н. А. Канцедал та ін. Полтава : Астроя, 2025. 306 с.
9. Бухгалтерський облік : навч. посіб. для студентів усіх форм навчання спец. 051 — Економіка / Н. В. Довгопол, Т. В. Полозова, М. О. Радченко. Харків : ХНУРЕ, 2021. 299 с.
10. Бухгалтерський облік : підручник / О. Ф. Фоміна та ін. ; за заг. ред. О. В. Фоміної. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. 223 с.
11. Бухгалтерський облік : підручник / Н. М. Клим. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів : Галицька видавнича спілка, 2021. 427 с.
12. Бухгалтерський облік II : навч. посібник / А. П. Косяк, А. В. Зубенко. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 326 с.
13. Вступ до спеціальності : курс лекцій для студентів спец. 071 «Облік і оподаткування» / уклад. Д. О. Гузь. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. 75 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f76de564-ed12-466b-8bd3-6bb995cee432/content>.
14. Вступ до фаху : опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти спец. 071 «Облік і оподаткування» / уклад. Ю. М. Перетятко. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 104 с. URL: <https://ir.stu.cn.ua/items/5b6ba716-aa8f-43df-be8d-839cfe5bd02b>.
15. Гапон Н. П. Соціальна психологія : навч. посібник. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 365 с.

16. Герасименко Т. О. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2022. 335 с.
17. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> .
18. Гурман О. М. Тайм-менеджмент у схемах і таблицях : навч. посіб. Львів : Марченко Т. В., 2022. 219 с.
19. Державна податкова служба України : офіційний вебпортал. URL: <https://tax.gov.ua> .
20. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація. Київ : Знання КОО, 2001. 402 с.
21. Дорош Н. І. Аудит: теорія і практика. Київ : Знання, 2006. 495 с.
22. Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю., Маркова Л. Г. Податкова система : навч.-метод. посіб. Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. 208 с.
23. Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/bkyl5klw/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnohouniversytetu.pdf> .
24. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 365 с.
25. Законодавство України : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> .
26. Історія філософії. Античність та Середньовіччя : [в 3 т.]. Т. 1 / за ред. У. Еко та Р. Федрігі ; пер. з італ. О. В. Сминтина та ін. Харків : Фоліо, 2021. 555 с.
27. Камю А. Міф про Сізіфа ; Бунтівна людина / пер. з фр. О. І. Жупанський. Харків : Фоліо, 2022. 446 с. (Зібрання творів).
28. Кіндрацька Г. І., Загородній А. Г., Кулиняк Ю. І. Аналіз господарської діяльності : підручник. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 318 с.
29. Ковальчук Т. М., Михалків А. А. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2019. 539 с.
30. Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 560 с.
31. Кові С. Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей / пер. з англ. О. Любенко. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2023. 512 с.
32. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ : Парапан, 2003. 240 с.

33. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Суми : Університетська книга, 2003. 219 с.
34. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. 452 с.
35. Лучко М. Р., Адамик О. В. Інформаційні системи і технології в обліку й аудиті : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 250 с.
36. Ляхович Г. І., Вакун О. В. Використання штучного інтелекту для підвищення ефективності системи управлінського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2023. Вип. 3 (56). С. 28–33. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2023-3\(56\)-28-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2023-3(56)-28-33).
37. Макаренко І. О., Бойко А. О. Інновації в обліку, звітності та аудиті в умовах цифровізації національної економіки : навч. посіб. Суми : Сум. держ. ун-т, 2021. 399 с.
38. Малюга Н. М. Теорія бухгалтерського обліку : зб. задач і вправ : навч. посіб. / ред. Ф. Ф. Бутинець. 3-тє вид., перероб. і доп. Житомир : ПП «Рута», 2000. 446 с.
39. Марк Аврелій. Наодинці із собою. Розміркування / пер. В. Вербича. Київ : Арій, 2025. 175 с.
40. Мацьків І. В. Скарбниця мудрості. Розвиток морально-етичних поглядів і теорій. Філософія свідомості / за заг. ред. І. І. Онищука. Київ : ОВК, 2020. 510 с.
41. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) / пер. з англ. ФПБАУ. Видання 2022 року. Київ : ФПБАУ, 2021. 268 с.
42. Міністерство фінансів України : офіційний вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua>.
43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
44. Омельченко В. В. Соціальна психологія та конфліктологія : навч. посіб. Харків : ХНУРЕ, 2020. Ч. 2 : Конфліктологія. 63 с.
45. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. / В. С. Ленъ та ін. ; за заг. ред. В. С. Леня. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 663 с.
46. Остап'юк М. Я., Лучко М. Р., Даньків Й. Я. Історія бухгалтерського обліку: світ і Україна. Курс лекцій : навч. посібник. Київ : Видавництво Європейського університету, 2006. 170 с.

47. Піз Б., Піз А. Мова рухів тіла. Розширене видання. Stone Publishing, 2021. 416 с.
48. Платон. Діалоги / пер. з давньогрец. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.
49. Плиса В. Й., Плиса З. П. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Львів : АТБ, 2020. 199 с.
50. Податкова система : навч. посіб. / В. Л. Андрущенко та ін. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2020. 491 с.
51. Податкова система : навч. посіб. / Ю. В. Біляк, З. М. Тітенко. Київ : НУБіП України, 2021. 633 с.
52. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> .
53. Положення про виявлення та запобігання академічного плагіату у Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича. URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/hkzbr1b2/polozhennia-pro-vyivlennia-ta-zapobihanniaakademichnomu-plahiatu-u-chnu-2025.pdf> .
54. Порядок подання фінансової звітності : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF> .
55. Пристемський О. Використання комп'ютерних технологій та систем для ведення бухгалтерського обліку. *InterConf*. 2024. С. 124–131. DOI: 10.51582/interconf.19-20.02.2024.012.
56. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> .
57. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> .
58. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> .
59. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> .
60. Професійна етика бухгалтера : підручник / С. Ф. Голов та ін. Житомир : Рута, 2022. 259 с.
61. П'янзін С. Д., Василенко М. П. Основи конфліктології : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 87 с.
62. Робертсон Д. Мислити як римський імператор. Стоїчна філософія Марка Аврелія / пер. з англ. Р. Савченко. Харків : Віват, 2026. 278 с. (Саморозвиток).

63. Розенберг М. Б. Ненасильницьке спілкування. Мова життя / пер. з англ. О. І. Олійник. Харків : Ранок, 2020. 255 с.
64. Рудницький В. С., Душко З. О. Організація і методика аудиту : підручник. Київ : УСБ НБУ, 2014. 479 с.
65. Самоменеджмент : навч. посіб. / Г. З. Леськів та ін. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 279 с.
66. Сартр Ж. П. Екзистенціалізм — це гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2. С. 49–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2022_2_4.
67. Слюсаревський М. М., Хазратова Н. В. Соціальна психологія : навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 351 с.
68. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія та практика становлення. Київ : Знання-Прес, 2004. 454 с.
69. Соціальна психологія: хрестоматія : навч. посіб. / уклад. С. О. Ставицька та ін. ; під ред. С. О. Ставицької, Д. Д. Отич. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2018. 341 с.
70. Тенюх З. І., Пелех У. В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66>.
71. Тесленко Т. В. Філософія інформаційно-цифрової економіки : монографія. Київ : Каравела, 2024. 359 с.
72. Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, цифровізація та інновації : монографія / за ред. О. А. Сороківської. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2024. 593 с.
73. Трейсі Б. Зроби це зараз. 21 чудовий спосіб зробити більше за менший час / пер. з англ. І. Савюк, О. Оржицького. Перероб. і допов. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 111 с. (Business must read).
74. Управлінський облік : підручник / Г. О. Партин та ін. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2023. 670 с.
75. Усач Б. Ф., Душко З. О. Організація і методика аудиту : підручник. Київ : УБС НБУ, 2011. 300 с.
76. Федун В., Люба А., Ковтонюк І. Цифрові інновації та їх вплив на бухгалтерський облік. *Economic Analysis*. 2024. Vol. 34, no. 2. С. 440–450.
77. Філософія : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Городиської, О. О. Дольської. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. 199 с.
78. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка та ін. 3-тє вид., допов. та перероб. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 487 с.

79. Франкл В. Е. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. з англ. О. Замойська. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2022. 160 с.
80. Фромм Е. Мати або бути? / пер. з англ. Г. Яновська. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 303 с.
81. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. 4-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 572 с.
82. Шкуліпа Л. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності в таблицях, схемах, практичних ситуаціях / наук. ред. Н. М. Малюга. Київ : Інтерсервіс, 2025. 200 с.
83. International Federation of Accountants (IFAC) : official website. URL: <https://www.ifac.org> .

Навчальне видання

Вергун Андрій Іванович

ВСТУП У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Курс лекцій

Літературне редагування *Оксани Колодій*

Технічна редакторка *Оксана Кудрінська*

Підписано до друку 22.06.2026. Формат 60x84/16.

Електронне видання.

Умов. -друк. арк. 7,3. Обл. вид. арк. 7,9. Зам. Н-070.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету

58002, м.Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.